

Handreiking kroonjuweel De Meije

Hulpmiddel en inspiratie bij de toepassing
van het provinciaal beschermingsbeleid voor
kroonjuwelen Cultureel Erfgoed

provincie
Zuid-Holland

Januari 2026

S
TE EN
HUIS
MEI JRS

Handreiking kroonjuweel De Meije

Hulpmiddel en inspiratie bij de toepassing van het provinciaal beschermingsbeleid voor kroonjuwelen Cultureel Erfgoed

Januari 2026

Status van deze handreiking

Deze handreiking voor kroonjuwelen is geen beleidsdocument en niet juridisch bindend. Het is een hulpmiddel voor provincie, gemeente en initiatiefnemers bij de toepassing van de provinciale regels. De handreiking is niet normatief en evenmin uitputtend, en bevat dus geen aanvullende instructieregels en richtpunten.

Enkel de provinciale instructieregels en richtpunten voor kroonjuwelen uit de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening zijn juridisch bindend bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen via het gemeentelijk omgevingsplan of een buitenplanse omgevingsactiviteit.

Voorwoord

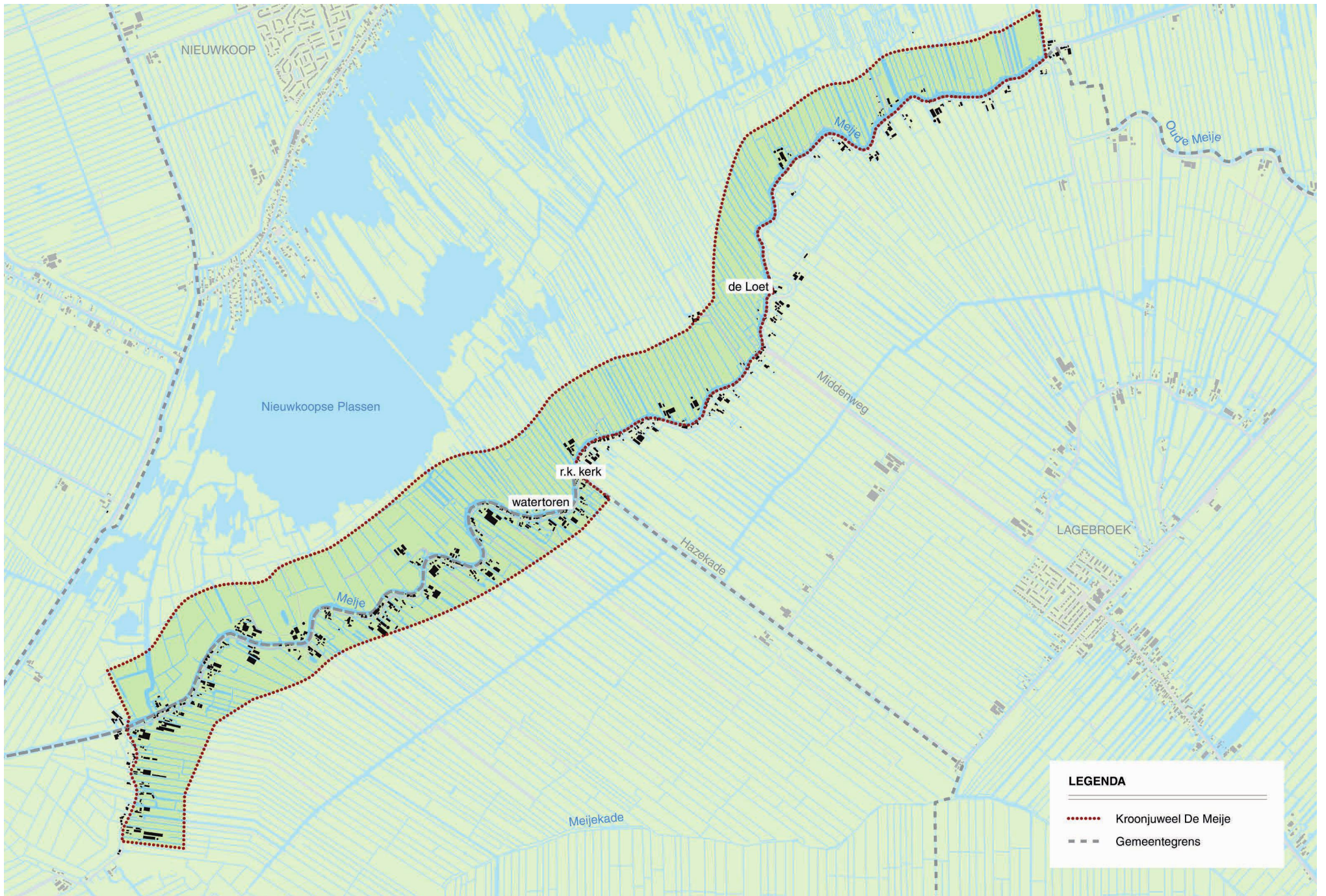
Zuid-Holland is rijk aan erfgoed zoals monumenten, molens, kastelen en buitenplaatsen. Maar ook boerderijlinten, historische dorpen, steden en eeuwenoude cultuurlandschappen. Ze getuigen van het veelzijdige en rijke verleden van onze provincie en vertellen het verhaal van Zuid-Holland. Al dit erfgoed maakt onze omgeving mooier en boeiender. Bovendien onderstreept het de Zuid-Hollandse identiteit.

Een belangrijk onderdeel van dit erfgoed zijn 'provinciale kroonjuwelen cultureel erfgoed'. Dit zijn twaalf zeer karakteristieke en waardevolle cultuurlandschappen in Zuid-Holland. Erfgoed bepaalt hier het beeld en het karakter van de omgeving. Zoals bij het boerderijlint van de Meije langs het gelijknamig veenriviertje. Kenmerkend is een historisch beeld van ijle lintbebouwing met monumentale boerderijen en arbeiderswoningen. De provincie beschermt dit erfgoed zodat het kan worden beleefd door inwoners, bezoekers en ook toekomstige generaties.

Bij gemeenten en initiatiefnemers groeit de behoefte aan meer duidelijkheid, vanuit de vraag: "Waar dient men rekening mee te houden in het geval van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen binnen kroonjuwelen?" Daarom heeft de provincie deze handreiking opgesteld. Als ondersteuning en inspiratie bij de toepassing van het provinciaal beschermingsbeleid. Niet als extra regelgeving maar ter ondersteuning bij het opstellen van plannen. Op basis waarvan de provincie graag het gesprek aangaat. Om zo ons unieke culturele erfgoed beleefbaar te houden en door te geven naar de toekomst!

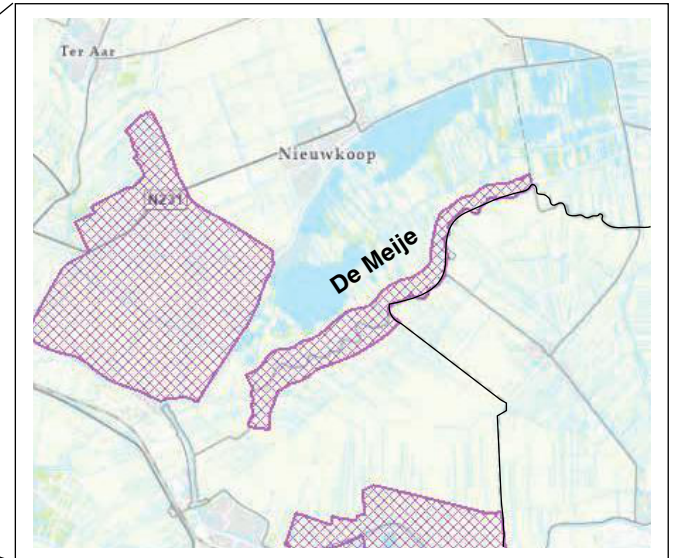
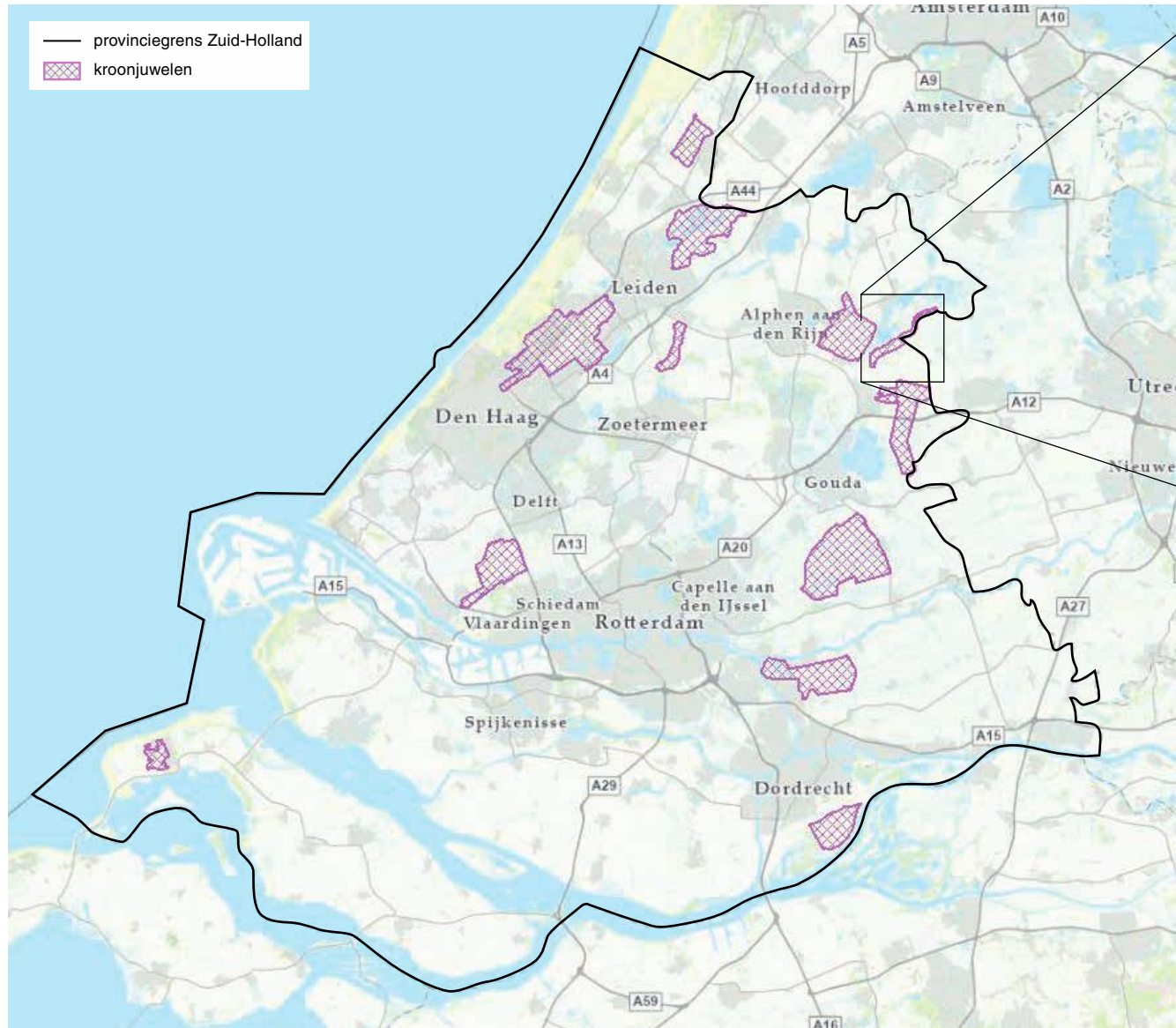
Meindert Stolk
Gedeputeerde Cultuur en Erfgoed

Arno Bonte
Gedeputeerde Ruimtelijke Ordening

Inhoudsopgave

Inleiding	9
Toelichting op rol provincie en gemeente	11
Samenvatting van de biografie	13
Deel 1: Ruimtelijke karakterisering	15
Deel 2: Cultuurhistorische waardering	25
Cultuurhistorische waardenkaart: landschap	28
Cultuurhistorische waardenkaart: bebouwing	29
Fotopagina kwaliteiten	30
Fotopagina autonome ontwikkelingen	32
Deel 3: Handreiking voor ontwikkelingen	33
Acht wensen vanuit cultuurhistorie	34
Handreiking voor het landschap	36
Handreiking voor het lint en de erven	38
Bijlagen	47
1. Biografie van het kroonjuweel	48
2. Scenario's voor het landschap (fictief)	78
Eindnoten en bronnen	81
Colofon	83

Wat is een kroonjuweel cultureel erfgoed?

Kroonjuwelen cultureel erfgoed zijn door de provincie Zuid-Holland aangewezen beschermde cultuurlandschappen. Het zijn zeer karakteristieke gebieden met bijzondere erfgoed- en landschapswaarde. Gemeenten dienen hier rekening mee te houden in het gemeentelijk omgevingsplan.

Er zijn twaalf provinciale kroonjuwelen, waaronder Landgoed Keukenhof, de molens van Kinderdijk en Midden-Delfland. Zie de kaart hiernaast.

Inleiding

De Meije ligt in het hart van het Groene Hart. Het is een eiland in de tijd, waar je het karakteristieke veenweidelandschap kan ervaren vanaf de onverbrede weg en het veenriviertje dat nooit is rechtgetrokken. De Meije is ook een agrarisch landschap. Al eeuwenlang – terwijl in de omliggende gebieden de veenbodem onder de voeten werd weggegraven – wordt hier melk en kaas geproduceerd. Het gebied ligt langs de rand van het Natura2000-gebied de Nieuwkoopse Plassen. Al sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw, toen het riviertje werd ontdekt door recreanten, wordt er in De Meije gezocht naar een passende en duurzame balans tussen het agrarische bedrijf, recreatie en natuur. De inwoners van De Meije hebben een vaak generatieslange verbinding met het gebied. Jonge Meijenaren willen er graag blijven wonen. Zowel op de erven als in het buitengebied zijn er meerdere ontwikkelingen gaande. De centrale vraag daarbij is steeds hoe deze ontwikkelingen ingepast kunnen worden in het zo gewaardeerde dorpslint en landschap.

De aanwijzing van kroonjuwelen is gebaseerd op een besluit van het provinciebestuur van Zuid-Holland, als

uitwerking van het provinciaal belang voor cultureel erfgoed. De selectie van deze kroonjuwelen is onderbouwd via de provinciale waardenkaart van de Cultuurhistorische Atlas van Zuid-Holland. Via een selectie van gebieden met een hoge tot zeer hoge cultuurhistorische waarde voor zowel landschap als bebouwing. Er is ook een goede ruimtelijke en functionele samenhang tussen die waarden, wat zorgt voor een zeer herkenbaar historisch karakter van een kroonjuweelgebied als geheel. De bescherming is geregeld via regelgeving in het, door Provinciale Staten vastgestelde provinciale omgevingsbeleid (zie par. 3.2). De provincie kent in totaal twaalf kroonjuwelen, waaronder kroonjuweel De Meije.

Doel van deze handreiking

De provincie heeft deze handreiking opgesteld als een hulpmiddel bij het provinciaal beleid voor kroonjuwelen cultureel erfgoed. Deze handreiking betreft het kroonjuweel De Meije (zie kaart op p. 6). U vindt hierin een nadere beschrijving van de geschiedenis (biografie) van dit kroonjuweel, met beelden en kaarten van de belangrijkste kenmerken en waarden. Handvatten en voorbeelden laten

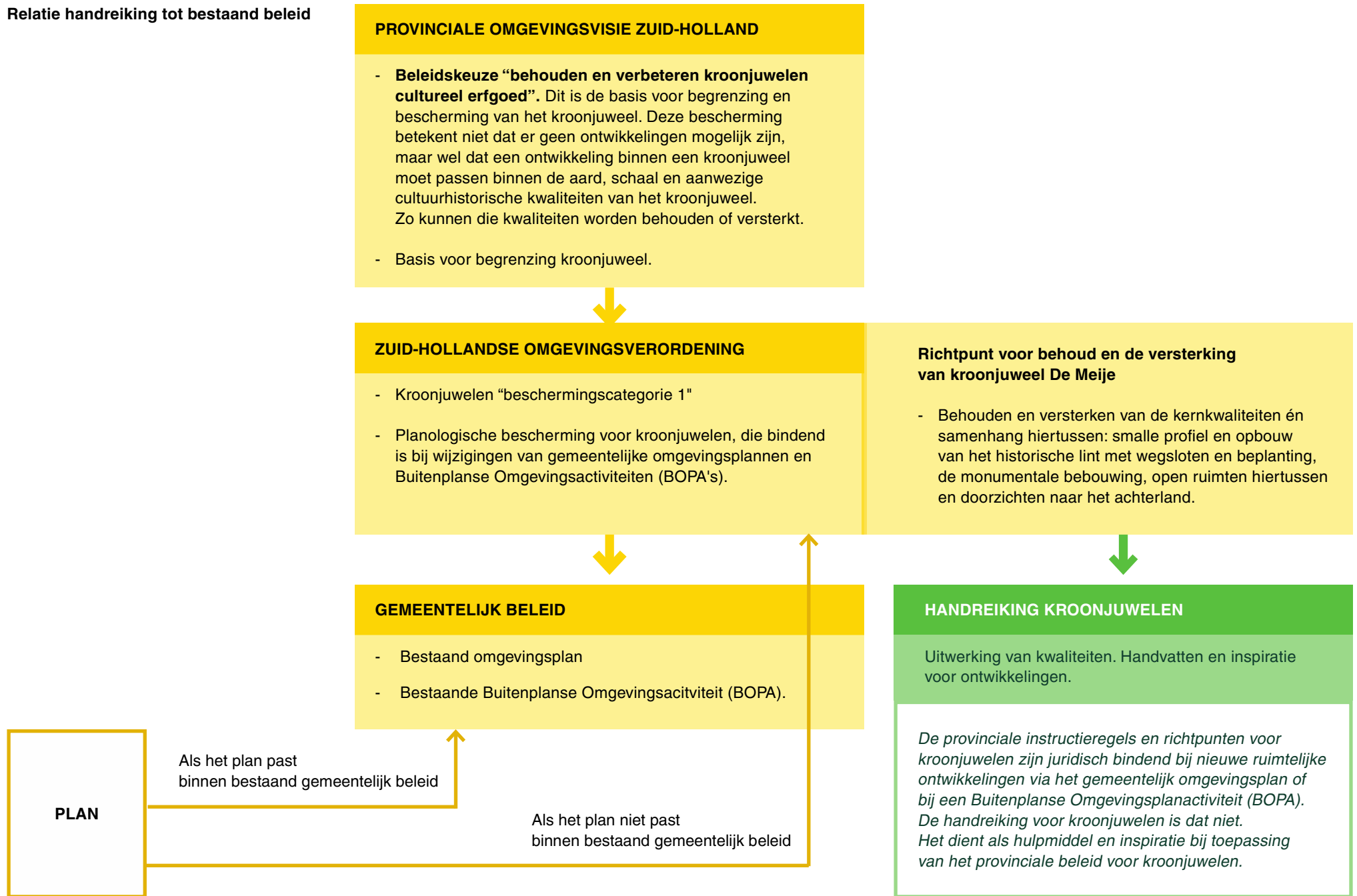
zien hoe nieuwe ontwikkelingen kunnen worden afgestemd op deze waarden, als ondersteuning en inspiratie bij de toepassing van het provinciaal beschermingsbeleid. Dit document betreft geen extra regelgeving, maar is een hulpmiddel bij het opstellen van plannen. Op basis van deze plannen gaat de provincie graag het gesprek aan.

Hoe past deze handreiking binnen het provinciaal beleid?

De provincie Zuid-Holland beschermt, via haar omgevingsbeleid, erfgoed en cultuurlandschappen. Die bescherming is vastgesteld voor vijf categorieën:

- archeologie
- historische windmolens
- landgoederen / kastelen
- werelderfgoed
- provinciale kroonjuwelen cultureel erfgoed

Deze handreiking betreft de laatste categorie: provinciale kroonjuwelen cultureel erfgoed. Het schema op de volgende pagina toont hoe de bescherming van deze kroonjuwelen door de provincie in haar beleid is vastgelegd.

Toelichting op rol provincie en gemeente

Rol provincie bij bescherming kroonjuwelen

De provincie heeft in haar Omgevingsvisie en Omgevingsverordening beleid vastgelegd hoe zij kroonjuwelen beschermt. In het geval een gemeente via een omgevingsplan of BOPA een nieuwe ruimtelijke ontwikkeling mogelijk wil maken is deze bescherming van toepassing. De provincie beoordeelt dan - in overleg met gemeente - of deze ontwikkeling past binnen aard, schaal en aanwezige cultuurhistorische kwaliteiten van een kroonjuweel. Via een advies aan de gemeente motiveert de provincie deze beoordeling, en vermeldt daarin zo nodig ook of/hoe het conceptplan moet worden aangepast zodat het voldoet aan de beschermingsregels. De provincie kan zo nodig een formele zienswijze indienen als in het omgevingsplan onvoldoende rekening is gehouden met dit advies.

Bij het provinciaal advies zijn de richtpunten uit de Omgevingsverordening bepalend. Die beoordeling gebeurt op hoofdlijnen, met als belangrijke vragen:

- Sluit de ontwikkeling qua vorm en functie aan bij de gebiedsidentiteit van het kroonjuweel?
- Past de ontwikkeling bij landschappelijke en bebouwings-structuren in het kroonjuweel?

De locatie, omvang en invulling van ontwikkelingen worden niet alleen per individuele kavel bekeken, maar ook vanuit de ruimtelijke kwaliteit en logica van kroonjuweel als geheel.

De provincie kijkt in haar advies naar vorm, maat en schaal van een ontwikkeling maar stelt daarbij geen

eisen op het gebied van welstand. Beoordeling van het uiterlijk van bouwwerken, de architectuur, de gebruikte materialen, de kleuren en dergelijke is voorbehouden aan het gemeentelijke welstandsbeleid. Ook over zaken zoals bouwhoogten, beplanting, schuttingen, heggen, parkeren kan de provincie hooguit uitspraken doen in adviserende zin.

Rol gemeente bij bescherming kroonjuwelen

De gemeente dient, bij een (voorgenomen) wijziging van het omgevingsplan of een BOPA binnen een provinciaal kroonjuweel, te zorgen dat een nieuwe ruimtelijke ontwikkeling past binnen aard, schaal en aanwezige cultuurhistorische kwaliteiten van dat kroonjuweel. De gemeente doet dit op basis van de instructieregels en richtpunten uit de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening. De Handreiking voor het betreffende kroonjuweel kan daarbij worden benut als hulpmiddel en onderbouwing. Deze bevat dus geen aanvullende instructieregels en richtpunten bovenop de instructieregels en richtpunten uit de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening.

Over de wijziging van het omgevingsplan of een BOPA vindt in een zo vroeg mogelijk stadium afstemming plaats tussen gemeente en provincie. De provincie geeft in een advies aan of de nieuwe ontwikkeling past binnen het beschermingsbeleid. Als dat niet het geval is dient de gemeente het plan aan te passen, conform advies van de provincie, zodat het wel past binnen het beleid.

Samenvatting van de biografie

De Meije is een eeuwenoude veenrivier. In de tijd van de Grote Ontginningen werd het omliggende veenmoeras vanaf dit riviertje in cultuur gebracht. Belangrijk daarbij waren de graven van Holland en de bisschoppen van Utrecht, die het land uitgaven aan pioniers. Hun motief was het vergroten van het landareaal en daarmee de belastingsinkomsten.

De Meije was en is nog altijd de grens tussen Zuid-Holland en Utrecht. In de middeleeuwen lagen er meerdere versterkte boerderijen en huizen, om de grens te bewaken. De Meije ligt dus aan de rand van twee provincies, en midden in het Groene Hart. Het dorp was eeuwenlang relatief afgelegen, ontsloten via een vaak slecht begaanbare weg en het kronkelende riviertje. De Meijenaren hadden een nauwe band met Bodegraven, waar de boeren hun kazen verkochten. Anders dan de omgeving van De Meije, waar vanaf de zestiende eeuw steeds intensiever turf werd afgegraven, was het boerenleven in De Meije relatief constant. Vanaf het begin van de twintigste

eeuw arriveerde het moderne leven langzamerhand in De Meije. Via de kerk en de schoolmeesters werd de landbouw gemoderniseerd, konden boeren een lening afsluiten en gingen kinderen steeds vaker en langer naar school. Er kwamen waterleidingen en elektriciteit. Maar de burenhulp bleef belangrijk, Meijenaren hielpen elkaar.

Na de Tweede Wereldoorlog ontdekten ook de stedelingen het fraaie landschap van de Meije. Dit luidt het zoeken in naar de juiste balans tussen wonen, recreatie, landbouw en natuurontwikkeling, die nog steeds doorklinkt. Waar in de eerste ruilverkaveling (Zegveld, in het Utrechtse deel van de Meije) het verbeteren van de agrarische opbrengst nog voorop stond, was bij de tweede ruilverkaveling (Bodegraven-Noord) twee decennia later veel meer aandacht voor natuur. In de huidige tijd worden aan beide zijden van De Meije natuurgebieden ontwikkeld (schrале hooilanden en moerasnatuur). Het zoeken naar de balans klinkt door in de opgaven van vandaag.

Deel 1

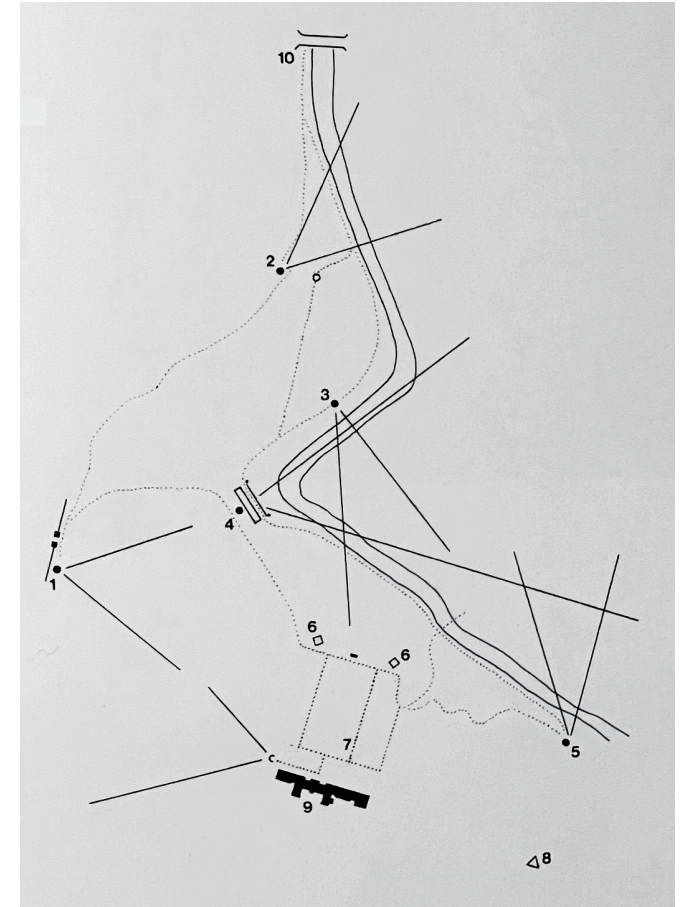
Ruimtelijke karakterisering

**Landschappelijke karakteristiek (1):
sterke samenhang in beleving van lint en achterland**

↓ Kenmerkend is de sterke samenhang tussen het lint en het achterland en de afwisseling van open- en beslotenheid (picturale route).

De Meije is een oude veenrivier, met een sterk bochtig verloop. Evenwijdig aan de rivier loopt de hoofdweg met bebouwing aan weerszijden. De meeste bebouwing ligt aan deze weg, een enkel erf ligt aan de overkant van de Meije, de Nieuwkoopse kant. Kenmerkend voor De Meije is de sterke afwisseling tussen openheid en beslotenheid, door berm- en oeverbeplanting, erfbeplanting en bebouwing. De kronkelende route over de weg of het riviertje biedt een voortdurend afwisselende beleving van het achterliggende landschap. Soms is het zicht weids en beweeg je door de openheid, soms bieden plotselinge doorkijkjes tussen de knotwilgen en bebouwing verrassende vergezichten op het veenweidegebied. Het is een over vele eeuwen organisch ontstane samenhang, maar de beleving van het landschap doet denken aan de gechoreografeerde routes door Engelse landschapstuinen. De relatie tussen voorgrond en achtergrond, de afwisseling tussen open en beslotenheid, tussen korte en verre zichten, geven een vergelijkbaar effect als bijvoorbeeld Rousham Gardens aan de rivier Cherwell, ontworpen door Charles Bridgeman en William Kent.

Landschappelijke karakteristiek (2): gaafheid van het lint en het landschap

Bijzonder is ook de gaafheid van het landschap. In De Meije is de weg nooit verbreed, de rivier niet gekanaliseerd, het polderland niet drooggemalen. Ook al zijn sommige boerderijen opgeschaald, is de bodem gedaald en de grasmat minder soortenrijk dan honderd jaar geleden, langs de Meije wanen we ons in een historisch landschap – het hart van het Groene Hart, toonbeeld van het veenweidelandschap. In de voorbereidende onderzoeken voor de Zuiderzeepolders karakteriseerden de stedenbouwkundigen D. Hudig, Th. K. Lohuizen, H.E. Suyver en P. Verhagen de Nederlandse landschappen. In hun woorden over het oudere Zuid-Hollandse landschap, bijna honderd jaar geleden geschreven, herkennen we nog steeds de omgeving van De Meije:

‘De schoonheid van het Hollandsch landschap is gelegen in de wijde uitgestrektheid van het land, door scheppingen van menschehand, vaarten, slooten, wegen, dijken, boerderijen en boomgroepen verlevendigd, tegen een horizon met fijn silhouet. Hevige bewogenheid, felle tegenstellingen zijn het vreemd, het kent slechts de wisseling der teedere details. Maar in zijn wijden vrede bergt het de spanning der oneindigheid. (...) Nooit, of bijna nooit, sluit het geboomte af, ruimte is aldus het wezen van dit Hollandsche polderland. Tussen de bomengroepen van wegen en boerderijen gaat altijd weer opnieuw het verre, eindeloze uitzicht open. (...) Als men een vergelijking zou willen gebruiken, zou men de ruimte van dit landschap niet architecturaal – door begrenzing bepaald – , maar plastisch-picturaal van aard kunnen noemen; door losse groepen op verschillende afstanden en plannen wordt het besef der ruimte verwerkt.’

De kleinschaligheid van het lint met daarachter het weidse landschap.

Landschappelijke karakteristiek (3): noord- en zuidzijde

Aan beide zijden van De Meije liggen historische veenlandschappen, maar met verschillende karakteristieken. Ten noorden van De Meije ligt het plassenlandschap van Nieuwkoop. Het weidelandschap is hier minder diep, en wordt begrensd door een bomenrand langs de plassen. Het meest zuidelijke gedeelte van de Nieuwkoopse zijde kent bovendien een ouder, minder systematisch verkavelingspatroon. Aan de kant van de Meijepolder, ten zuiden van De Meije, is het landschap dieper. Het zicht reikt kilometers ver, tot aan de Meijkade, of nog verder tot Bodegraven en de bebouwing aan de Oude Rijn richting Woerden.

↓ Zicht vanuit De Meije richting de Nieuwkoopse Plassen.

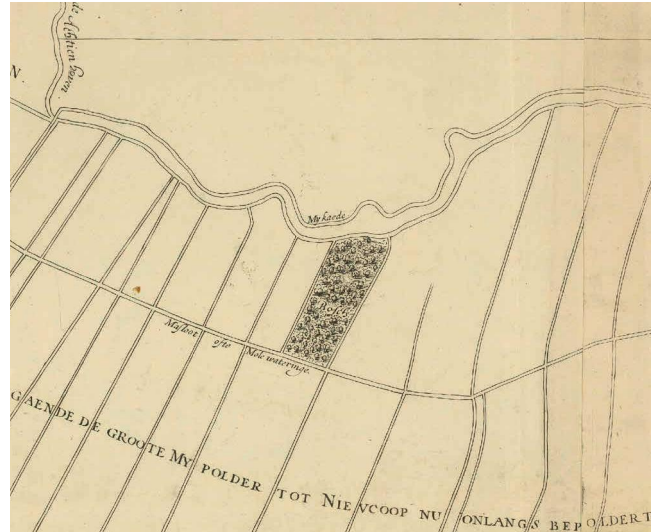
↓ Zicht vanuit De Meije richting de Meijkade, Bodegraven (rechts) en Woerden (links).

**Landschappelijke karakteristiek (4):
grasland en boomgroepen en bosjes**

De veenweidegebieden zoals we ze nu kennen, de uitgestrekte mat van raagrass, waren vroeger meer . Op plekken langs de Meije zijn de schrale hooi- en graslanden, rijk aan diverse flora en fauna, bewaard gebleven of worden ze hersteld. Op historische kaarten zien we bovendien vele bosjes, vooral aan de voor- en achterkanten van de kavels, en boomkavels. De geriefbosjes en boomkavels werden gebruikt voor hakhout. Aan de noordzijde van De Meije liggen langs de oevers van de Nieuwkoopse Plassen nog boomranden met opgaande begroeiing en enkele boomkavels. Aan de zuidzijde van De Meije is de boombeplanting gereduceerd tot een smalle strook langs de Meijkade en tot enkele kleine boomgroepen aan het einde van de kavels.

- ↓ Cospersceel op een kaart van De Meije en Nieuwkoopse Plassen uit 1647. [NA]
- ↓↓ Boomranden langs de Nieuwkoopse Plassen.

- ↓ Gedeelte van de Meijepolder (ten zuiden van De Meije) omstreeks 1875. De bosjes zijn zwart omcirkeld. [Topotijdreis]
- ↓↓ De zuidzijde van De Meije, met enkele boomgroepjes en boombeplanting langs de Meijkade op de horizon.

**Stedenbouwkundige karakteristiek:
dorpslint met afwisselend open en besloten sfeer**

↙ Besloten deel van het lint ten zuiden van de Loet.
↓ Vista op het achterland vanaf een punt op de weg ten zuiden van de Loet.

↓ Openheid van het landschap ten noorden van de Loet.

Door de ondergrond en de afgelegen ligging is er op de grote schaal een belangrijk contrast tussen het gedeelte van het lint tot het eiland van De Loet (Meije 312) en het gedeelte ten noorden ervan. Ten zuiden van De Loet – het grootste deel van De Meije – is de weg aan weerszijden vaak dicht beplant en bebouwd. Tussen de bebouwing en beplanting door is er steeds zicht op de weidsheid erachter. Voorbij de Loet, in het noordelijke gedeelte, zit er minder klei in de grond. Van oudsher was dit gedeelte bovendien het meest afgelegen en het slechts bereikbaar. De relatie tussen lint en landschap is hier meer open, met minder beplanting en bebouwing aan weerszijden.

Drie bebouingsferen

1. Erven in het open landschap (westelijk van de Meije)

Ten westen van de Meije (Nieuwkoopse zijde) zijn de boeren- en huiserven groot en liggen in het open landschap. Het lint valt hier uiteen in individuele, vrij liggende boerderijen. Eenzelfde type erf vinden we in het Utrechtse gedeelte ten noorden van de Loet, maar deze kavels vallen buiten het onderzoeksgebied. Kenmerken:

- Landschap heeft een open karakter, veel onbebouwde kavels aan de Meije met daarover panoramazicht op het achterland
- Bebouwde kavels liggen aan het riviertje (twee uitzonderingen: nr. 124 en nr. 290), en zijn via een eigen brug ontsloten
- Erfbebouwing: combinatie van woonhuis voorop de kavel en daaromheen schuren en grote bedrijfsloodsen
- Bebouwing staat vrij op de kavel, ingebed in groene kavelrand (bomen en onderbegroeiing)
- Bedrijven in de loop der tijd vaak vergroot waarbij poldersloten gedeeltelijk zijn gedempt (structuurverstrend)

2. Erven in het lint (ten oosten van de weg)

Ten oosten van de Meije (Bodegraafse zijde) liggen de boerenerven aan de oostkant van de weg in het dorpslint. Soms liggen ze direct naast elkaar, soms zijn er één of twee onbebouwde kavels tussen. Door het bochtige verloop van de Meije en de weg zijn zowel de voor- als de zijkanten van de erven vaak goed zichtbaar vanaf de weg. Kenmerken:

- Lint heeft een meer besloten karakter, met doorzichten over de open kavels op het achterland
- Van oudsher een sloot tussen de weg en de kavel, maar vaak al gedempt
- Erfbebouwing: combinatie van woonhuis voorop kavel en daarachter schuren en grote bedrijfsloodsen
- Bebouwing staat vrij op de kavel, ingebed in groene kavelrand (bomen en onderbegroeiing)
- Bedrijven in de loop der tijd vaak vergroot waarbij poldersloten gedeeltelijk zijn gedempt (structuurverstrend). Ook zijn de bedrijven vaak naar achteren gegroeid, met steeds grotere loodsen steken de bebouwde kavels het achterland in.

3. Woonhuizen in het lint

Tussen de weg en de Meije en aan de andere kant van de weg tussen de boerderij- en bedrijfserven liggen woonhuizen. Vaak hebben ze een ondiepe kavel, soms zo ondiep dat het huis pal aan de weg ligt. Een enkele keer heeft een woonhuis aan de oostkant van de weg een diepere achtertuin. Kenmerken:

- Lint heeft een meer besloten karakter, met doorzichten over de open kavels op het achterland.
- Woonhuis direct aan de weg of in een tuin, vaak met schuurtje(s) erachter.
- Grote variatie in straatbeeld, door individuele vormgeving en verspringende rooi-, dak- en gootlijnen. Toch sterke samenhang door dorpse architectuur, eenduidige volume-opbouw en beperkt materialenpalet.

**Architectonische karakteristiek:
kenmerkende dorpsbebouwing**

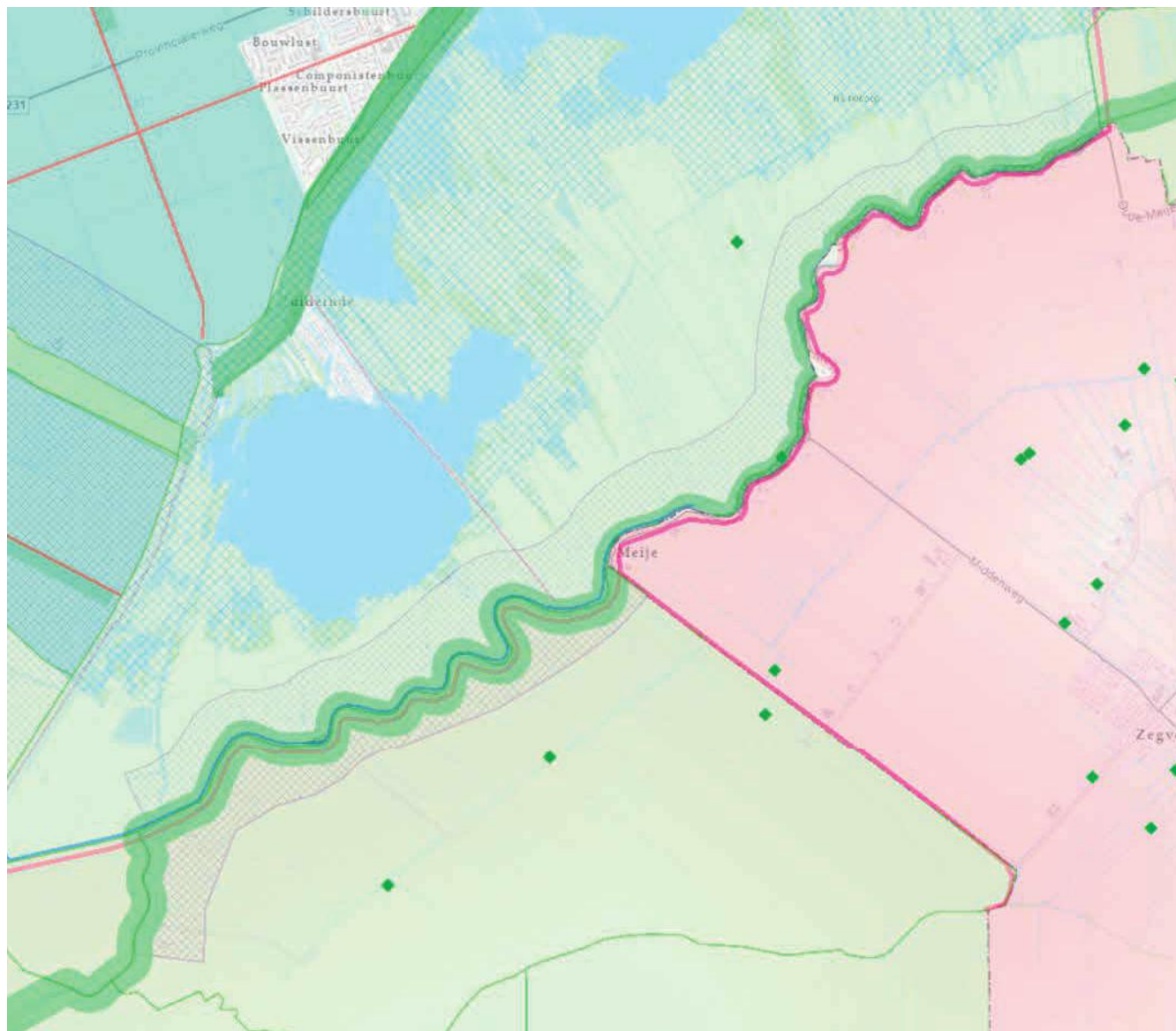
↓ Van links naar rechts: twee historische boerderijen, twee oude schoolgebouwen, de watertoren, de kerk en een naoorlogs woonhuis.

Historische boerderijen, maar ook arbeidershuizen, scholen, de kerk en de watertoren bepalen het dorpschaal en het karakter van De Meije. Het zijn veelal eenduidige bouwvolumes, met een schild- of zadeldak van rode of donkere pannen, bakstenen gevels met relatief sobere

gevelornamenten in baksteen en natuursteen. Het lint is pandsgewijs opgebouwd. Dat betekent dat ieder huis steeds anders is dan het buurpand, waardoor een gevarieerd maar toch samenhangend beeld ontstaat. Ook nieuwere gebouwen sluiten vaak aan op deze karakteristieken.

↓ Cultuurhistorische kenmerkenkaart De Meije. [Bron: kaart Cultuurhistorische Hoofdstructuur Provincie Zuid-Holland]

Deel 2

Cultuurhistorische waardering

Cultuurhistorische waardering

De Meije is het hart van het Groene Hart. Het gebied ademt de sfeer van het veenweidelandschap: de weidsheid, de stilte, de lange poldersloten en het bebouwingslint dat door dit landschap kronkelt. De weg is er niet verbreed, de rivier niet rechtgetrokken en de bebouwing is grotendeels beperkt gebleven tot het lint. Deze cultuurhistorische waardering is een nadere uitwerking van de waardebeschrijving van het kroonjuweel van de provincie Zuid-Holland.¹ De in de beschrijving van het kroonjuweel opgenomen waarden zijn in de tekst **groen** gemarkeerd, de aanvullingen in het **zwart**. In de cultuurhistorische waarderingsskaarten op de volgende pagina's zijn de ruimtelijke waarden aangegeven. Vanwege de leesbaarheid zijn de kaart over het landschap en de dorpsstructuur en de kaart over de bebouwing opgesplitst. Hieronder lichten we de waarden nader toe. Dit hoofdstuk eindigt met twee fotopagina's over de kwaliteiten en fricties.

Landschappelijke waarden

Van waarde zijn:

- Het watersysteem met 1) de Meije als hoofdontginningsas, 2) haaks daarop de poldersloten en 3) verderop in het landschap de zestiende- tot achttiende eeuwse weteringen.
- De kronkelende route van de Meije en de weg langs de Meije, met afwisselend profiel (open-besloten) en beplanting langs de weg
- De openheid van het landschap aan de zuidzijde van het lint (Meijepolder), met kilometerslang open zicht. Het landschap wordt omkaderd door de bebouwingslinten van De Meije en Bodegraven en de bomenrand langs de Meijekade.
- De openheid aan de noordzijde van het lint (Nieuwkoopse Plassen). Het landschap is hier minder diep (in vergezichten), maar wel samenhangend in de weidsheid. De openheid wordt hier begrensd door het bebouwingslint van De Meije en de bomenrand langs de Nieuwkoopse Plassen.
- **De sterke relatie tussen het lint en het omringend gebied door het ontbreken van achterliggende bebouwing.** Voorgrond en achtergrond zijn door

zichtlijnen en panorama's vanaf de weg met elkaar verbonden.

- De afwisseling tussen open- en beslotenheid, die de beleving van de route over het lint bepalen. Ten zuiden van De Loet is het lint over het algemeen meer besloten, ten noorden minder dichtbeplant en -bebouwd. Zie het schema op de volgende pagina.
- **Het gave dwarsprofiel van de onverbrede Meijeweg met wegsloten en beplanting**
- De beplante erven, waar de bebouwing vrij in staat.

Stedenbouwkundige waarden

Van waarde zijn:

- Het organisch gegroeide en verdichte dorpslint
- De wijze waarop de bebouwde erven pal aan de weg liggen (op een enkele uitzondering na, waar de bebouwde erven verder het land in liggen, of ver het land in steken)
- De tussenruimtes tussen de bebouwde erven
- **De watertoren als markant element** en als oriëntatiepunt in het lint, **en het kerkepad vanaf dit landmark over de Nieuwkoopse plassen.**

Bebouwingswaarden

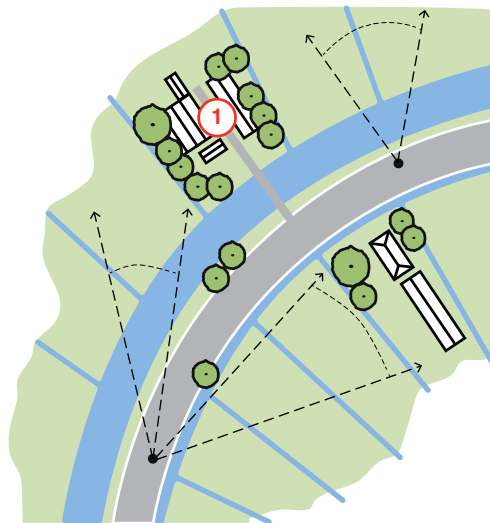
- De ijle lintbebouwing van monumentale boerderijen en arbeiderswoningen.
- De open ruimte tussen de bebouwing en de doorzichten op het achterland
- De drie sferen van het lint van De Meije, zie ook in onderstaand schema. 1) boerderijerven in het open

Ten zuiden van de Loet: Afwisseling in het lint tussen open zichten, smalle doorzichten en beslotenheid

landschap (meestal aan de Nieuwkoopse kant van de Meije), 2) de boerderijerven in het dorpslint en 3) de dorpsbebouwing in het dorpslint.

- De rijks- en gemeentelijke monumenten
- Historische boerderijen en woonhuizen (een inventarisatie van beeldbepalende bebouwing valt buiten de scope van dit onderzoek)

Ten noorden van de Loet: Open lint, weinig bebouwing en beplanting

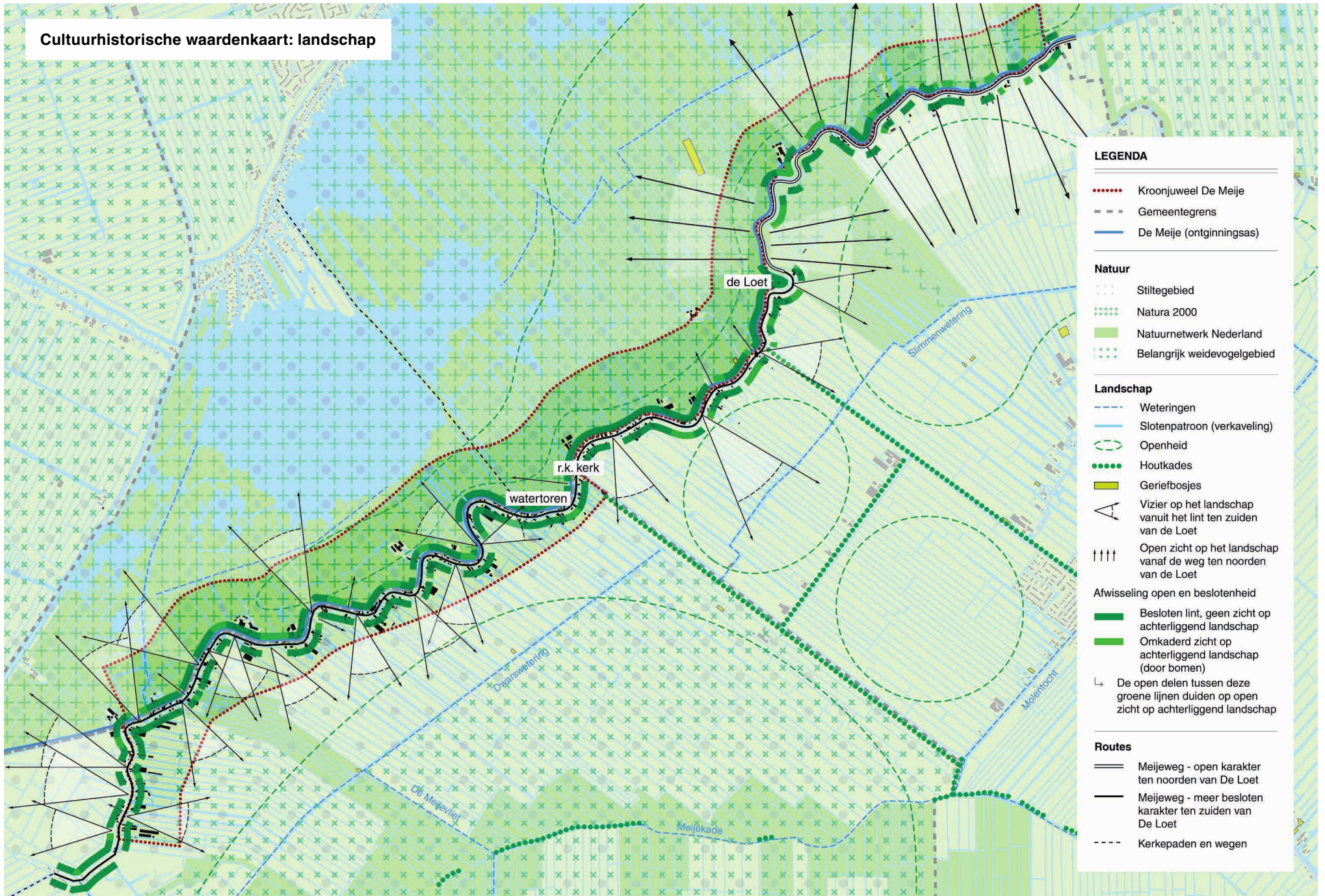
Fricities in het lint

- Gedempte sloten, als gevolg van opschaling bedrijven
- Verstoorde beleving vanaf het lint door de zichtbaarheid van grote loodsen en bedrijfscomplexen vanwege de schaal en maat en/of het ontbreken van een erfrand van bomen en beplanting.
- Grote oppervlakte erfverharding aan de weg.
- Niet passende erfafscheiding (bakstenen muren, modern hekwerk, etc.).
- Gedomesticeerde en verrommelde huisweitjes (ondiepe kavels tussen de weg en de Meije).
- Architectuur die niet aansluit op het dorpse karakter.

Immateriële waarden

- De overgang van het landschap langs het lint naar de gebieden aan de achterkant van de percelen waar de natuur meer ruimte krijgt: de Nieuwkoopse plassen (Natura2000) en de Meijekade (NatuurNetwerkNederland)
- De historisch sterke gemeenschap van De Meije: betrokkenheid, samenwerking en burenhulp. In het afgelegen dorp waren mensen op elkaar aangewezen, en die saamhorigheid klinkt door in de gemeenschap van nu.
- De verbinding tussen de Meijenaren en het landschap, als boeren, als landschapsbeheerders, als wandelaars en fietsers en als bewoners.
- De Meije als hart van het Groene Hart, exemplarisch gebied voor de cultuur- en natuurwaarden van het veenweidelandschap.

Cultuurhistorische waardenkaart: landschap

LEGENDA

- Kroonjuweel De Meije
- - - Gemeentegrens
- De Meije (ontginningsas)

Natuur

- ⋯ Stillegebied
- ⋯ Natura 2000
- Natuurnetwerk Nederland
- ⋯ Belangrijk weidevogelgebied

Landschap

- - - Weteringen
- Slotenpatroon (verkaveling)
- Openheid
- Houtkades
- Geriefbosjes
- ▲ Vizier op het landschap vanuit het lint ten zuiden van de Loet
- ↑↑↑ Open zicht op het landschap vanaf de weg ten noorden van de Loet

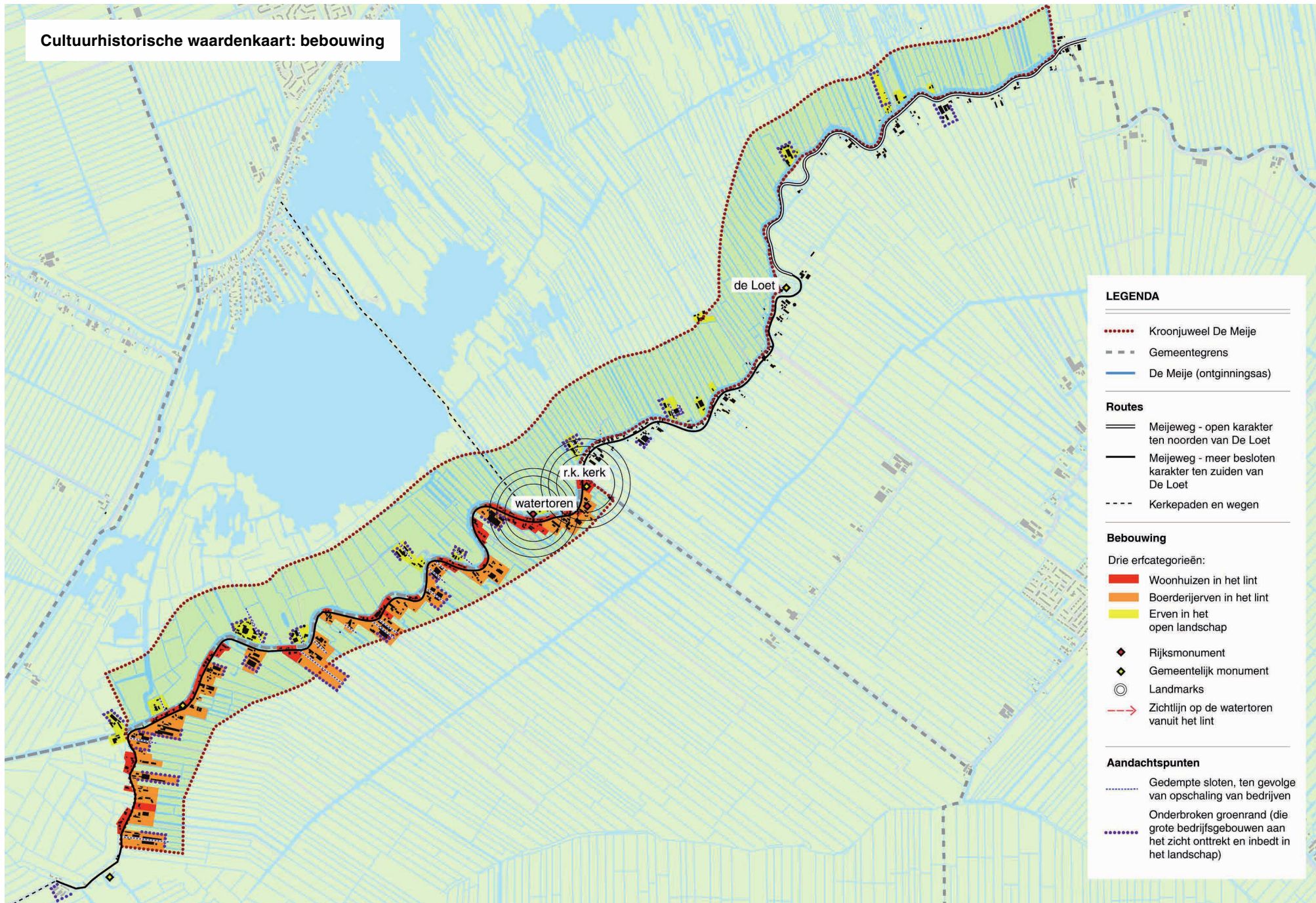
Afwisseling open en beslotenheid

- Besloten lint, geen zicht op achterliggend landschap
- Omkaderd zicht op achterliggend landschap (door bomen)
- ↳ De open delen tussen deze groene lijnen duiden op open zicht op achterliggend landschap

Routes

- Meijeweg - open karakter ten noorden van De Loet
- Meijeweg - meer besloten karakter ten zuiden van De Loet
- - - Kerkepaden en wegen

Cultuurhistorische waardenkaart: bebouwing

Fotopagina kwaliteiten

Inbedding van het dorpslint in groene rand van bomen en begroeiing.

Vista's vanaf de weg op het achterland.

De samenhang tussen voorgrond (lint) en achtergrond (landschap). En ook goed zichtbaar op deze foto: de huisweitjes tussen de Meije en de weg.

De onverbrede weg en de meanderende route door het dorp.

Openheid van het landschap in het noordelijke gedeelte.

Historische boerderijen omgeven door erf- en oevergroen.

Fotopagina kwaliteiten (vervolg)

De herkenbaarheid van het dorp in het open landschap, door het opgaande groen. Ook van belang: de watertoren als landmark en het Meijepad richting de Nieuwkoopse Plassen.

Historische boerderijen.

Karakteristieke dorpsbebouwing.

De watertoren en kerk als oriëntatiepunten en de wijze waarop je vanuit het lint steeds op een ander deel van het lint kijkt door het meanderende verloop.

Historische boerderijen.

De beslotenheid van het lint, als afwisseling met de openheid en vista's op het achterland.

Handreiking voor ontwikkelingen

Doel van dit hoofdstuk is om houvast en inspiratie te bieden voor passende, gebiedseigen ontwikkelingen. Het hoofdstuk begint met de wensen vanuit cultuurhistorie in acht punten. Deze zijn vervolgens verder uitgewerkt voor 1) het landschap in het geheel en 2) het lint en de bebouwing.

Status van deze handreiking

Deze handreiking voor kroonjuwelen is geen beleidsdocument en niet juridisch bindend. Het is een hulpmiddel voor provincie, gemeente en initiatiefnemers bij de toepassing van de provinciale regels. De handreiking is niet normatief en evenmin uitputtend, en bevat dus geen aanvullende instructieregels en richtpunten. Enkel de provinciale instructieregels en richtpunten voor kroonjuwelen uit de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening zijn juridisch bindend bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen via het gemeentelijk omgevingsplan of een buitenplanse omgevingsactiviteit.

Richtpunt voor behoud en de versterking van kroonjuweel De Meije

- Behouden en versterken van de kernkwaliteiten én samenhang hiertussen: smalle profiel en opbouw van het historische lint met wegsloten en beplanting, de monumentale bebouwing, open ruimten hiertussen en doorzichten naar het achterland.

Acht wensen vanuit cultuurhistorie

1. Recht doen aan de opgaven en wensen van nu en later, met behoud van de onderscheidende kwaliteiten van het kroonjuweel.

Sinds de eerste ontginningen wordt er bij De Meije hard gewerkt om het water weg te krijgen en uit te slaan. Nu staan we juist voor de opgaven om het water langer vast te houden en de uitstoot van schadelijke stoffen te reduceren. Een gezonde bodem, watersystemen en natuurgebieden zijn de basis voor een duurzaam landschap. De status als kroonjuweel vraagt om een passende oplossing waarin de samenhang in het landschap herkenbaar blijft. De historische ontwikkeling van het gebied kan hierin houvast en richting bieden.

2. Herkenbaar houden van het landelijke en landschappelijke karakter.

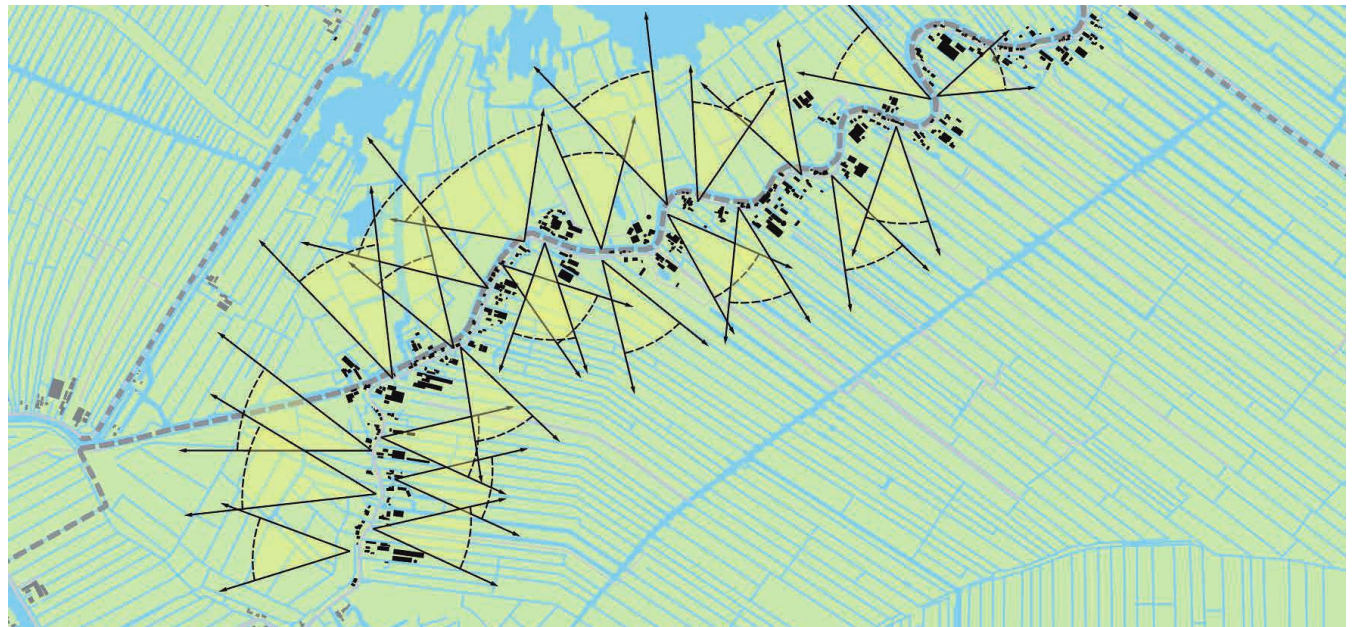
De Meije is het hart van het Groene Hart. Het Groene Hart is een groot, samenhangend, groenblauw gebied omgeven door de Randstad. De Meije ligt in het hart van het Groene Hart, ver van grote industriegebieden en brede snelwegcorridors. Het landschappelijke karakter van de kronkelende rivier en het dorpslint en de weidsheid van het omliggende ontginningslandschap zijn essentiële eigenschappen van De Meije en van het Groene Hart. De tijd heeft in De Meije niet stilgestaan, maar de vroeger afgelegde ligging heeft ertoe geleid dat het historische karakter, de ijlheid van het lint, de dorpsbebouwing, de smalle weg en het kronkelende riviertje bijzonder gaaf zijn gebleven. Het is de wens om deze belevings- en landschappelijke waarden te behouden. Dat betekent dat het landschappelijke karakter bij ontwikkelingen voorop staat.

3. Koesteren van de openheid, weidsheid en samenhang van het landschap.

Het open landschap, gedefinieerd door het ritme van de poldersloten, is de constante achtergrond van het gevarieerde lint. Vizieren tussen de bebouwing en beplanting versterken deze samenhang. Een close-reading (nauwkeurige analyse) van het lint laat zien dat deze vizieren samen bijna het gehele landschap bedekken. De weidsheid van het landschap wordt begrensd door het opgaande groen van de bebouwingslinten, aan de rand van de Nieuwkoopse Plassen en de houtkades (o.a. langs de Meijekade). Daartussen is het landschap vlak en open. De wens is om de samenhang tussen het lint en het open landschap te behouden en steeds als uitgangspunt te nemen bij lokale ingrepen.

4. Gebruik maken van de opeenvolging van weidelanden, hooigronden en plassen bij landschappelijke ontwikkelingen in het achterland.

Tielhof en Van Dam (2006) beschrijven hoe met de zeventiende- en achttiende-eeuwse verving 'de middeleeuwse ontginningsbeweging als het ware werd gespiegeld. Zoals de boeren de landbouwgrond op de wildernis hadden veroverd, vanaf de ontginningsbasis het achterland in, zo trokken zij zich eeuwen later weer langzaam terug.¹² In het pre-verveningslandschap lagen de verschillende landgebruiken achter elkaar: rondom de boerderij waren de moestuin en soms hennepakkers en werden kaas en boter gemaakt, daarachter lagen de weilanden, daarachter de hooilanden die niet werden bemest en daarachter begon het veensteken. Die overgang,

van gras naar hooi naar natte gronden, kan toekomstige landschappelijke verandering begeleiden. Aan beide zijden van de Meije is de gradiënt nog aanwezig, vanaf de ruige gronden rondom de Nieuwkoopse Plassen naar de langgerekte weilanden en vervolgens de hoog gelegen erven aan de Meije en aan de oostkant weer de weilanden en de natuurzone langs de Meije.

5. Bestuderen en bepalen van de locatie, omvang en invulling van ontwikkelingen vanuit de ruimtelijke kwaliteit en logica van het hele lint, in plaats van per individuele kavel.

Het wisselende panorama van de steeds verdraaiende route en het ritme van openheid en beslotenheid zijn essentieel voor de schoonheid van en samenhang in het landschap. Het is niet wenselijk dat er door herontwikkeling op voormalige (agrarische) bedrijfskavels achter het

bestaande dorpslint een tweede rand van aaneengesloten bebouwing ontstaat.

6. Zoeken naar mogelijkheden tot verandering en verdichting binnen de bestaande bebouwingscontour (inbreiding).

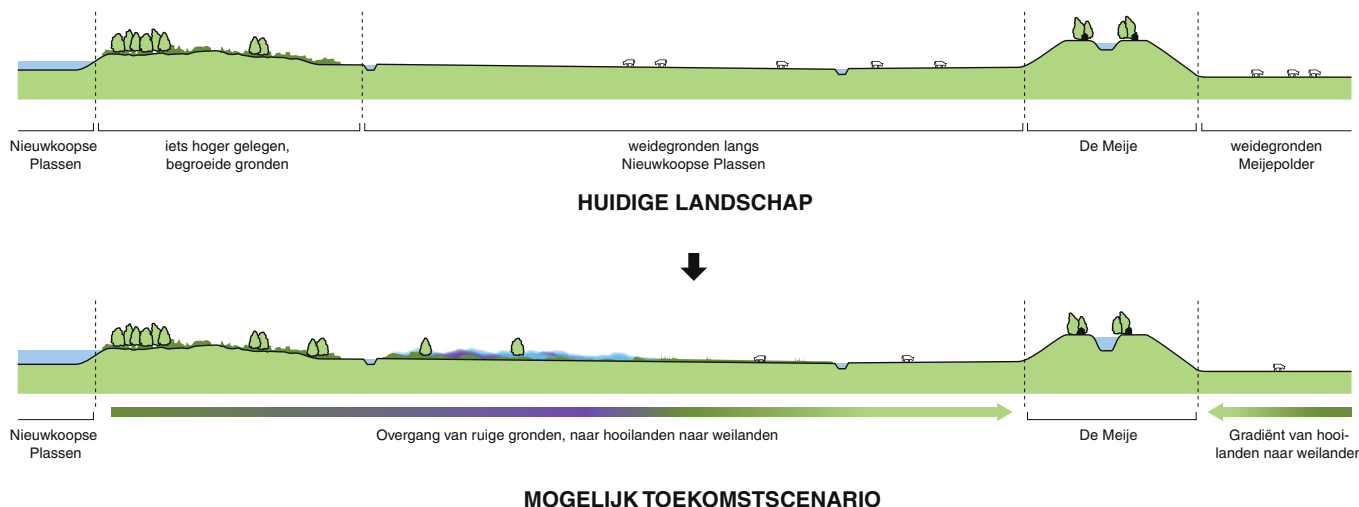
Vanuit cultuurhistorie liggen de mogelijkheden voor ontwikkeling binnen de bestaande bebouwingscontour. Het streven is dat bij vernieuwing de doorzichten, open ruimtes en het onderscheid tussen de voor- en achterkant van kavels (van oudsher de woon- en werkszijde) behouden blijven. Soms zijn er verstoringen ontstaan die met een nieuwe ontwikkeling kunnen worden opgelost. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om gebouwen die ver het landschap in zijn gebouwd, of niet in het landschap zijn ingebed met een groene erfrand. In dat geval kan er een verbetering in de bebouwingscontour worden gemaakt.

7. Bij nieuwe ontwikkelingen uitgaan van de schaal, maat en typologie van de bestaande boerderijen, schuren en dorpsbebouwing.

Vanuit cultuurhistorie is het wenselijk dat nieuwe bebouwing past bij de bestaande dorps karakteristieken. Dat betekent niet dat er geen ruimte is voor nieuwe woonvormen. Het betekent dat de vormgeving en schaal van deze gebouwen aansluit op de dorpsbebouwing van De Meije. Er kunnen nieuwe woningen (of andere functies) worden ontwikkeld binnen de logica en vormtaal van het erf. In het zuidelijke gedeelte van De Meije (onder De Loet) ligt het dorpslint met boerderij- en woonkavels en groene ruimtes daartussen. Ten noorden van De Loet en aan de andere kant van de Meije liggen de boerderijen vrij in het landschap, vaak omrand door opgaand groen. Meer hierover bij de richtlijnen voor bebouwing.

8. Koesteren van het lange geheugen en de sterke dorpsgemeenschap van de Meijenaren door hen te betrekken bij keuzes voor de lange termijn.

De gebiedsbiografie in de bijlage laat zien dat De Meije al eeuwenlang een sterke gemeenschap heeft, waar men elkaar helpt, samen organiseert en met elkaar meevoelt. Deze mentaliteit leeft voort, ook nu De Meije beter bereikbaar is en wordt gevonden door mensen van buitenaf. De Meijenaren kennen het gebied en elkaar als geen ander en zorgen voor het land.

Handvatten voor ontwikkeling van het landschap

Het is niet de vraag of het veenweidelandschap gaat veranderen maar hoe. Er wordt in allerlei pilots in het Groene Hart en elders geëxperimenteerd met nieuwe landschapsvormen: nieuwe teelten, tijdelijke waterberging in de polders of zelfs helemaal onder water. Hoe kunnen de kwaliteiten van het landschap van het kroonjuweel De Meije worden behouden en versterkt in deze verandering? In deze paragraaf worden hiervoor een aantal handvatten gegeven. Het behoud en het versterken van de bestaande waarden staan voorop. In bijlage 2 van dit rapport zijn voor vijf scenario's voor het landschap de gevolgen voor de cultuurhistorische waarden geanalyseerd.

De richtlijnen die volgen gaan soms ook over gebieden buiten het kroonjuweel. De visuele en ruimtelijke

samenhang tussen lint en landschap is bij De Meije echter zo sterk dat het vanuit cultuurhistorie wenselijk is in dat ontwikkelingen in het landschap buiten de fysieke grenzen maar binnen de landschappelijke samenhang en visuele relatie ook de cultuurhistorische waarden van het kroonjuweel meewegen.

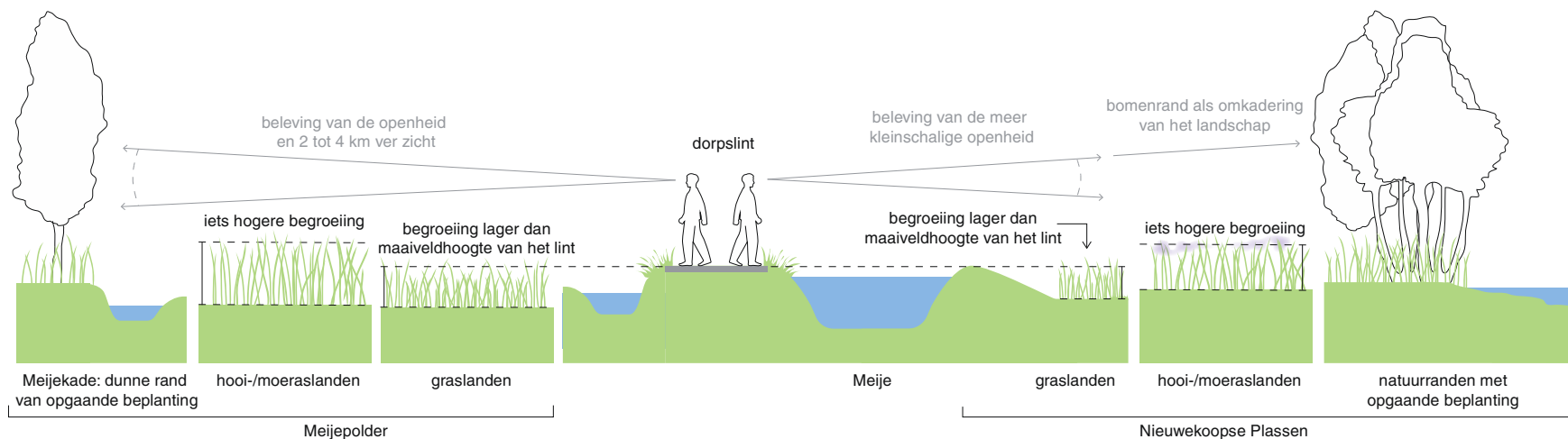
1. Behoud van de openheid: hoogte van de begroeiing

Om de beleving van de openheid te waarborgen is het wenselijk dat de weidebegroeiing niet te hoog wordt. Aan de zuidzijde van De Meije (de Meijepolder) gaat het om het open houden van het uitgestrekte landschap, waar het zicht kilometers ver reikt. Aan de Nieuwkoopse zijde is de zichtdiepte van het landschap minder groot, hier gaat het vooral om de openheid in de breedte, met de bomenrand

langs de Nieuwkoopse Plassen als omkadering van het open landschap.

2. Bomen en bosjes

Het laag houden van begroeiing betekent niet dat er geen bomen in het landschap passen. Langs de Nieuwkoopse Plassen zijn er al boomranden aanwezig. Vroeger waren er ook meerdere boskavels en bosjes aan het begin en einde van de kavels. Ten aanzien van het kroonjuweel is er ruimte om, weliswaar terughoudend, op enkele plekken opgaande beplanting terug te brengen, met bij het veenlandschap passende boomsoorten. Belangrijk daarbij is dat de boomkavels en -groepjes in het landschap zo min mogelijk aaneengroeien tot doorlopende bosstrook.

3. Herkenbaarheid van het slotenpatroon

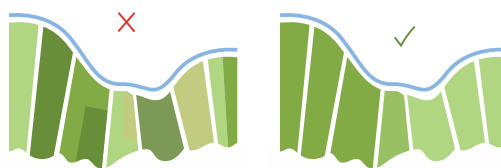
Het ritme van de sloten definieert het veenweidelandschap. Het is wenselijk dat de sloten niet te veel overwoekeren en dat ze vrijblijven van hoge begroeiing, of dat hoge begroeiing de sloten juist benadrukt worden te midden van de vlaktes van lagere begroeiing, zoals op een aantal plekken langs de Meije nu al gebeurt.

óf hogere beplanting langs de sloten óf op de polderkavels, zodat het slotenpatroon zichtbaar blijft in het landschap en niet verstopt raakt in hoge begroeiing

4. Voorkomen van landschappelijke fragmentatie

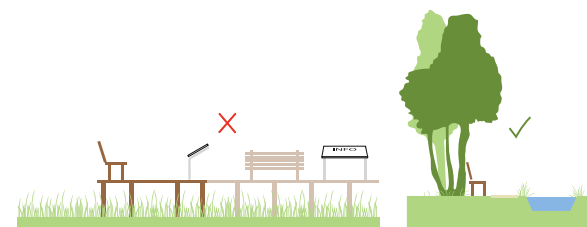
In impressies voor nieuwe landschappen wordt het tapijt van het veenweidelandschap vaak zeer gefragmenteerd weergegeven, met kleine vlakjes van allerlei nieuwe teelten en natuurkavels. Het landschap rondom De Meije heeft een sterke samenhang. Het is wenselijk dat er voor nieuwe invullingen van het landschap in grote vlakken en zachte overgangen wordt gedacht, zodat het landschap als één geheel ervaarbaar blijft.

voorkom verregaande fragmentatie en houd de eenheid in het landschap herkenbaar

5. Recreatie en informatie

De Meije en Nieuwkoopse Plassen zijn populaire recreatiebestemmingen. Het is wenselijk dat de rust en 'onverstoordeheid' van het landschap behouden blijft. Dat kan door wandelpaden zoveel mogelijk langs de boomranden of langs de sloten te leggen, op het maaiveld, en fietsen en ander verkeer te beperken tot de hoofdweg. Hier hoort ook het beperken en zorgvuldig inbedden van informatieborden e.d. bij.

pas recreatievoorzieningen zorgvuldig en zo onopvallend mogelijk in

Handvatten voor ontwikkeling van het lint en de erven

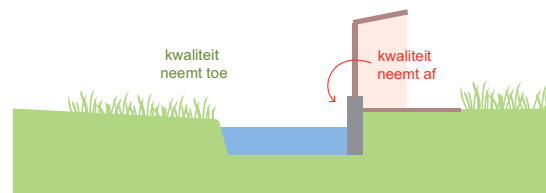
Hoe kunnen nieuwe gebouwen, bijgebouwen, erfafscheidingen en andere ontwikkelingen zorgvuldig worden ingepast in de karakteristieken van het kroonjuweel? In deze paragraaf worden hiervoor handvatten gegeven. Het behoud en versterken van de bestaande cultuurhistorische waarden staat voorop.

Omdat het lint en de erven verschillende eigenschappen hebben zijn de ruimtelijke aspecten per bebouwings sfeer uitgewerkt. Voordat deze sferen worden besproken zijn er eerst een aantal overkoepelende wensen voor het lint en de erven:

1. Behoud van de bestaande vista's op het achterland vanaf de weg, tussen beplanting en tussen bebouwing door. Het is wenselijk dat de visuele relatie tussen voor- en achtergrond behouden blijft.

2. Verbreding van de weg is niet wenselijk. Eventuele passeerplekken kunnen zorgvuldig worden ontworpen op plekken waar daar ruimte voor is.

3. De oevers en bermen van de Meije en de weg erlangs zijn van groot belang voor het groene en landschappelijke karakter van het lint. Het is wenselijk dat de eenheid en het rustig beelde in het dorpsgezicht zoveel mogelijk wordt behouden en dat de slootoevers groen blijven, zonder beschoeiing, kademuren of tuinbeplanting. Voor de bermen geldt hetzelfde; hier is het de wens om de overname van de groene randen langs de weg door parkeerplekken, picknickplekken, elektriciteitshuisjes, schuurtjes en aanlegsteigers zo veel mogelijk in te perken.

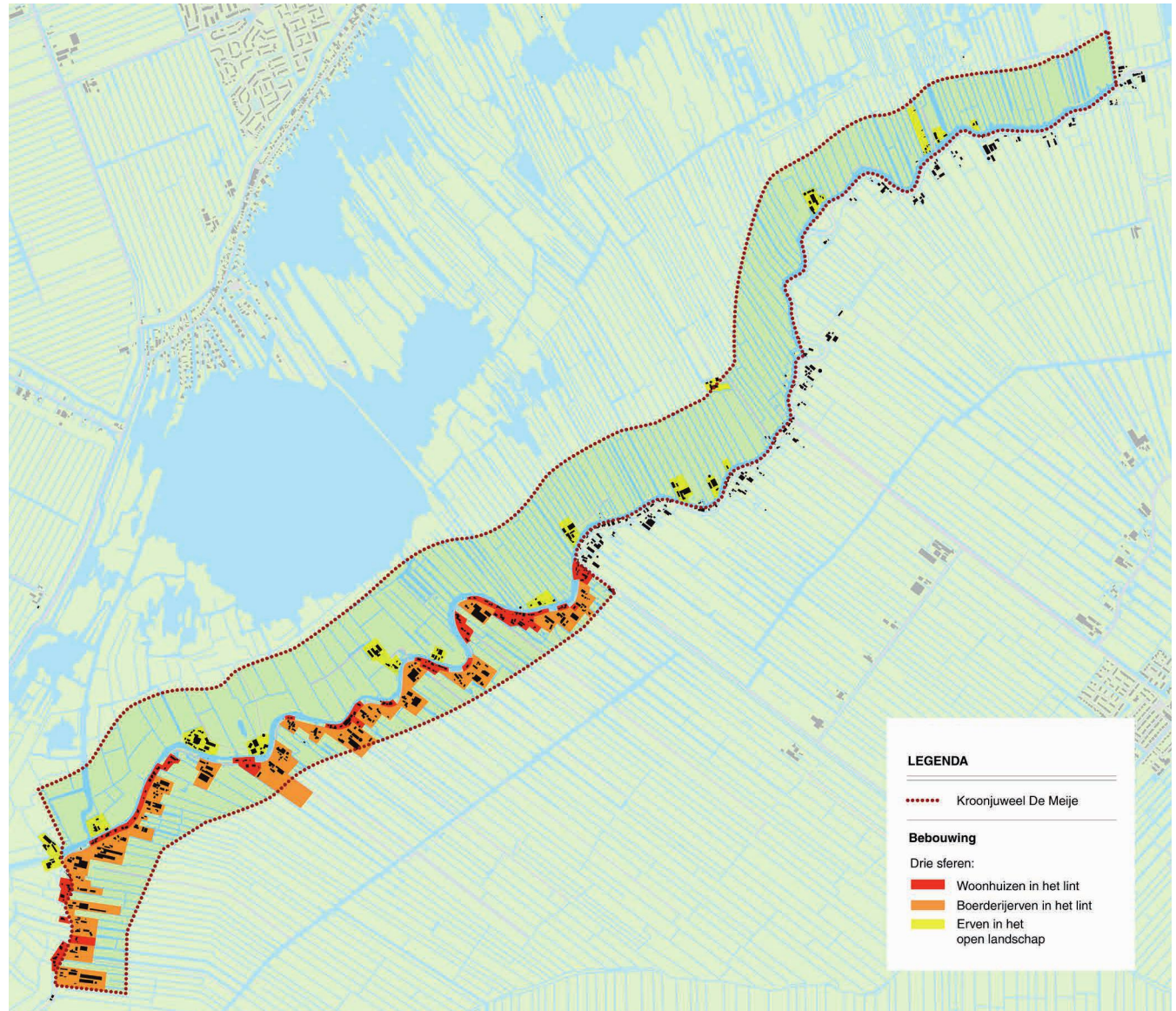
4. Wenselijk is dat het aanzicht van het lint vanuit het dorp groen blijft, dus ingebed in een bomenrand en/of beplanting.

Handvatten per categorie

De bebouwing van het lint kunnen we opdelen in drie categorieën:

- Erven in het open landschap aan de westkant van de Meije
- Erven in het lint, dus aan de oostkant van de weg langs de Meije,
- Woonhuizen aan weerszijden van de weg langs de Meije.

Zie ook de kaart rechts. In dit hoofdstuk is per bebouwingsfeer aangegeven wat de richtlijnen zijn voor verdere ontwikkeling.

1. Erven in het open landschap (ten westen van de Meije)

In deze paragraaf worden ruimtelijke aspecten benoemd die zijn bedoeld voor erven en kavels waar zowel ruimtelijk als juridisch mogelijkheid is tot ontwikkeling. Of die ruimte er is moet worden afgewogen op de schaal van het gehele dorpslint en landschap, en dient te passen binnen het provinciaal en gemeentelijk beleid, zoals het omgevingsplan.

Bestaande contour

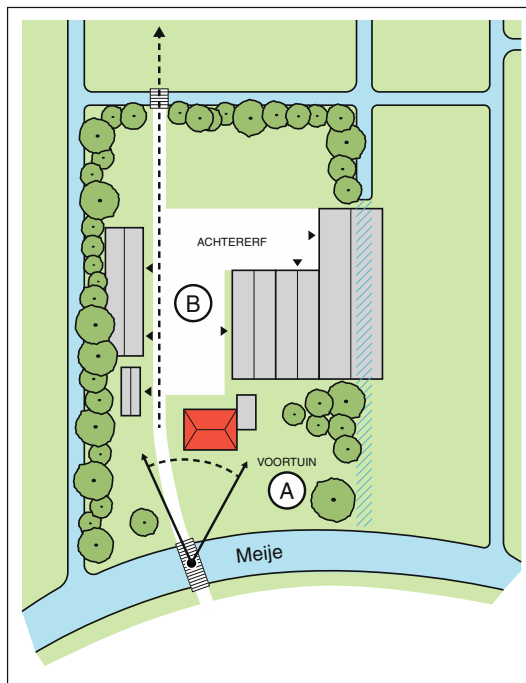
De wens vanuit cultuurhistorie is om binnen de bestaande bebouwingscontour van De Meije te zoeken naar ruimte voor nieuwe bebouwing en dat nu onbebouwde kavels zoveel mogelijk onbebouwd blijven. Bedrijfserven die hun functie hebben verloren zijn geschikte plekken voor nieuwbouw, zeker omdat de dichte, groene erfrand vaak al aanwezig is. Dergelijke ontwikkelingen vergen zorgvuldige

studie en afweging, zodat de nieuwe bebouwing aansluit op de landschappelijke karakteristieken.

Samenhang en compactheid

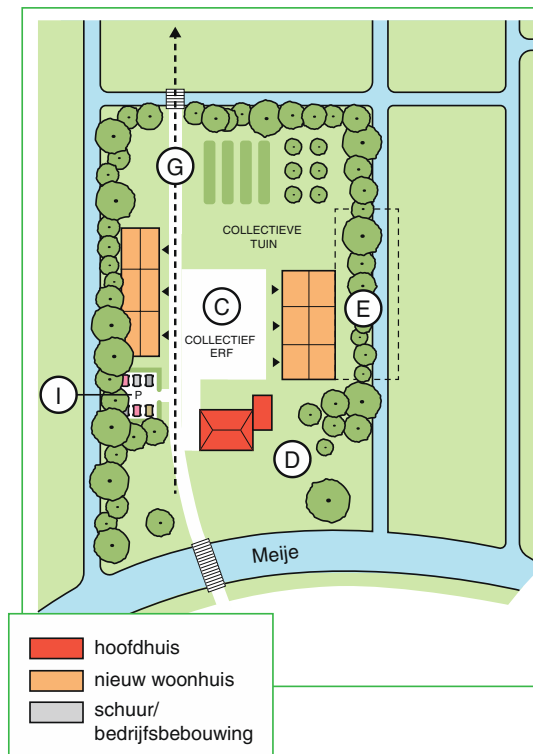
Kenmerkend voor de erven aan westkant van de Meije zijn de brede, ondiepe opzet van de bebouwde kavels en de samenhang tussen de voorkant en de achterkant. Aan de voorkant ligt meestal een voortuin (A) met monumentale

BESTAANDE SITUATIE

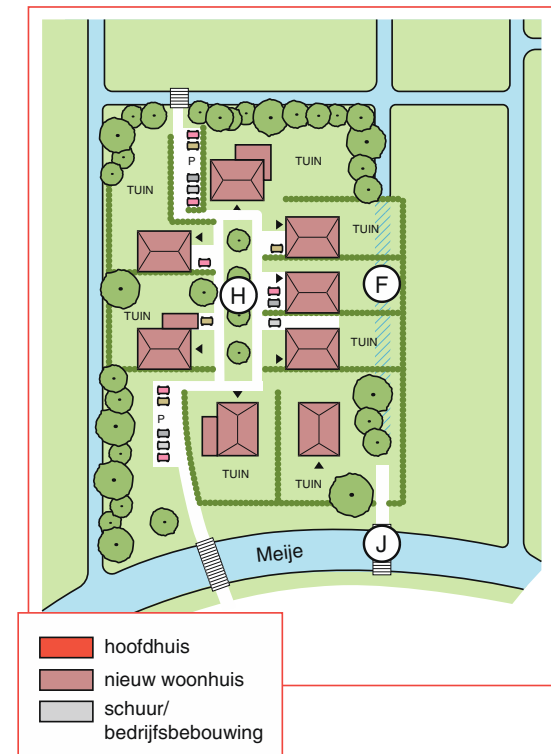
VOORBEELD NIEUWE SITUATIE

Vanuit cultuurhistorie passend in het kroonjuweel

VOORBEELD NIEUWE SITUATIE

Vanuit cultuurhistorie niet wenselijk in het kroonjuweel

bomen. De achterkant is de werkkant met het erf en daaromheen de schuren (**B**). Deze twee werelden grenzen aan elkaar en gaan ter hoogte van het woonhuis in elkaar over. Het is niet wenselijk dat ze los van elkaar komen te liggen, met een woonhuis voorop de kavel en achterin een los groepje gebouwen. Een compacte opzet van het erf is een van de belangrijkste kenmerken, met het (historische) woonhuis georiënteerd op de Meije (**C**) en daarachter een erf met daaromheen bebouwing met een schuurachtige opzet (**D**).

Groene erfrand en herstel polderstructuur

De erven liggen in het open landschap, ingebed in opgaand groen. Dat betekent dat een dichte rand van bomen en begroeiing (**E**) langs de kavelgrens het zicht op de bebouwing vanuit het landschap beperkt. Nieuwe ontwikkelingen bieden de kans om de ruimtelijke kwaliteit te versterken. Op de waarderingskaart op pagina 29 is een aantal fricties aangegeven. Bij een nieuwe ontwikkeling kan de erfrand weer herkenbaar worden gemaakt, bijvoorbeeld door gedempte sloten terug te brengen en de nieuwe gebouwen niet op de erfrand te bouwen. Vanuit het achterland is het wenselijk om het groene aanzicht van het dorp te behouden en versterken. Verder is het belangrijk dat bestaande zichtlijnen, bijvoorbeeld vanaf de inrit over het erf naar het achterland, bewaard blijven (**G**). Hetzelfde geldt voor monumentale en oude bomen.

Opzet van het erf en collectieve buitenruimte

Om nieuwe ontwikkelingen goed in te passen is het de aanbeveling om de opzet van een erf als uitgangspunt

te nemen. Achter het hoofdhuus, dat op de weg is georiënteerd, kunnen nieuwe woningen in schuurachtige volumes aan een collectieve erfruimte worden geplaatst. Het is niet wenselijk dat het erf wordt opgesplitst in individuele kavels, met identieke woonhuizen aan een gewone woonstraat (**H**).

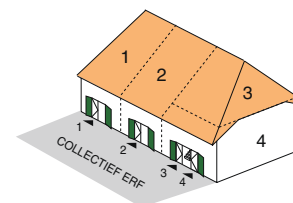
Verkeer en parkeren

Meer woningen betekent meer auto's en dat heeft impact op de beeldkwaliteit. Door geparkeerde auto's te clusteren op het erf en te verschuilen achter een groenrand kan de impact op de beeldkwaliteit zoveel mogelijk worden beperkt (**I**). Daarnaast is het wenselijk dat de relatie tussen hoofdhuus en het achterliggend erf herkenbaar blijft, en dat er geen extra bruggen of toegangswegen worden toegevoegd (**J**).

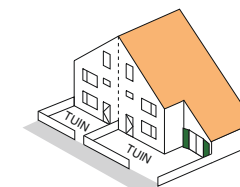
Bebouwing: maat en schaal

De historische dorpsbebouwing biedt inspiratie voor de vormgeving van nieuwe gebouwen. Er is altijd een herkenbaar onderscheid tussen het hoofdhuus en de erfbebouwing. Het hoofdhuus is een vrijstaand gebouw, vaak een historische boerderij, georiënteerd op de weg en omringd door een ruime en groene voortuin. De andere gebouwen hebben een schuurachtige opzet, met de entree aan het centrale erf. Kleine wooncomplexen (meergezinswoningen) kunnen worden vormgegeven als een schuurachtig volume, waarbij eventuele trappen naar bovenwoningen binnen het volume worden ingepast. Passend bij het dorpse wonen hebben zoveel mogelijk woningen een individuele ingangen vanaf het erf.

Passend bij het kroonjuweel

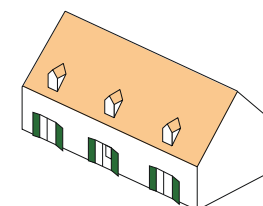
Niet passend bij het kroonjuweel

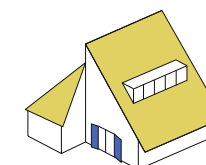
Bebouwing: vorm en vormgeving

Ook voor de vormgeving van nieuwe gebouwen biedt de bestaande dorpsbebouwing inspiratie. Om de samenhang in het waardevolle dorpsgezicht te bewaren is het wenselijk dat individuele gebouwen goed worden ingepast en niet té veel opvallen. Daar staat tegenover dat gebouwen wel ieder een eigen karakter hebben en dat het zichtbaar mag zijn dat de huizen in verschillende tijdsperioden zijn gebouwd. Voor de inpassing in het totaalbeeld zijn van belang: eenduidige bouwvolumes, schild- en zadelkappen en het materialenpalet van voornamelijk metselwerk, dakpannen en hout. Afwijkingen zijn denkbaar als ze zorgvuldig worden ontworpen en beargumenteerd vanuit de karakteristieken en ruimtelijke kwaliteit van het dorpsgezicht in het geheel.

Passend bij het kroonjuweel

Niet passend bij het kroonjuweel

2. Erven in het lint (ten oosten van de weg langs de Meije)

In deze paragraaf worden ruimtelijke aspecten benoemd die zijn bedoeld voor erven en kavels waar zowel ruimtelijk als juridisch mogelijkheid is tot ontwikkeling. Of die ruimte er is moet worden afgewogen op de schaal van het gehele dorpslint en landschap, en dient te passen binnen het provinciaal en gemeentelijk beleid, zoals het omgevingsplan.

Bestaande contour

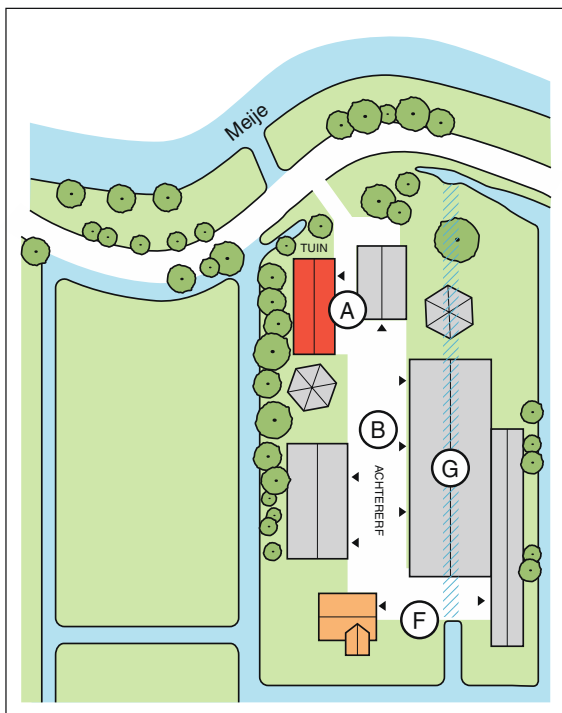
De wens vanuit cultuurhistorie is om binnen de bestaande bebouwingscontour van De Meije te zoeken naar ruimte voor nieuwe bebouwing en dat nu onbebouwde kavels zoveel mogelijk onbebouwd blijven. Bedrijfserven die hun functie hebben verloren zijn geschikte plekken voor nieuwbouw, zeker omdat de dichte, groene erfrand vaak al aanwezig is. Dergelijke ontwikkelingen vergen zorgvuldige

studie en afweging, zodat de nieuwe bebouwing aansluit op de landschappelijke karakteristieken.

Samenhang en compactheid

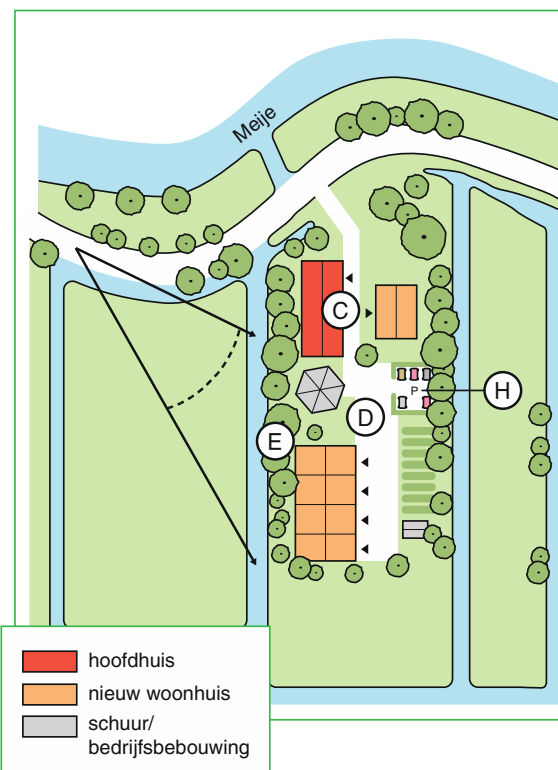
Kenmerkend voor de erven aan oostkant van de weg langs Meije is de smalle, diepe opzet van de bebouwde kavels en de samenhang tussen de voorkant en de achterkant. Aan de voorkant ligt meestal een voortuin (**A**) met monumentale

BESTAANDE SITUATIE

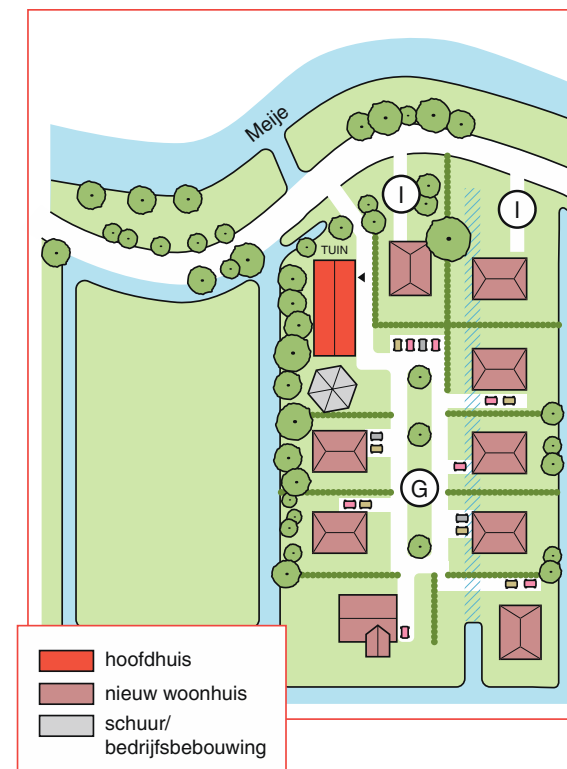
VOORBEELD NIEUWE SITUATIE

Vanuit cultuurhistorie passend in het kroonjuweel

VOORBEELD NIEUWE SITUATIE

Vanuit cultuurhistorie niet wenselijk in het kroonjuweel

bomen. De achterkant is de werkkant met het erf en daaromheen de schuren **(B)**. Deze twee werelden grenzen aan elkaar en gaan ter hoogte van het woonhuis in elkaar over. Het is niet wenselijk dat ze los van elkaar komen te liggen, met een woonhuis voorop de kavel en achterin een los groepje gebouwen. Een compacte opzet van het erf is een van de belangrijkste kenmerken, met het (historische) woonhuis georiënteerd op de Meije **(C)** en daarachter een erf met daaromheen bebouwing met een schuurachtige opzet **(D)**.

Groene erfrand en herstel polderstructuur

De erven liggen in het lint, soms met onbebouwde kavels ertussen die uitzicht bieden op het achterland. Vanwege het bochtige verloop van de weg en deze open tussenkavels zijn de erven en bebouwing vaak goed zichtbaar van de weg. Het is wenselijk dat bebouwing is ingebed in opgaand groen langs de erfrand, zodat het dorpslint het groene aanzicht behoudt. Dat betekent dat een dichte rand van bomen en begroeiing **(E)** langs de kavelgrens het zicht op de bebouwing vanaf de weg beperkt. Nieuwe ontwikkelingen bieden de kans om de ruimtelijke kwaliteit te versterken. Op de waarderingskaart op pagina 29 is een aantal fricties aangegeven. In De Meije zijn bedrijven soms ver naar achter uitgebreid, met grote loodsen die het achterland insteken en soms een tweede woonhuis achterop het erf **(F)**. Bij een nieuwe ontwikkeling kan de erfrand weer herkenbaar worden gemaakt, bijvoorbeeld door gedempte sloten terug te brengen en de nieuwe gebouwen niet op de erfrand te bouwen. Vanuit het achterland is het wenselijk om het groene aanzicht van het dorp te behouden en versterken. Verder is het wenselijk dat monumentale en oude bomen behouden blijven.

Opzet van het erf en collectieve buitenruimte

Om nieuwe ontwikkelingen goed in te passen is het de aanbeveling om de opzet van een erf als uitgangspunt te nemen. Achter het hoofdhuis, dat op de weg is georiënteerd, kunnen nieuwe woningen in schuurachtige volumes aan een collectieve erfruimte worden geplaatst. Het is niet wenselijk dat het erf wordt opgesplitst in individuele kavels, met identieke woonhuizen aan een gewone woonstraat **(G)**.

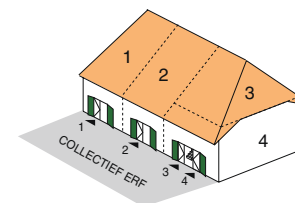
Verkeer en parkeren

Meer woningen betekent meer auto's en dat heeft impact op de beeldkwaliteit. Door geparkeerde auto's te clusteren op het erf en te verschuilen achter een groenrand kan de impact op de beeldkwaliteit zoveel mogelijk worden beperkt **(H)**. Daarnaast is het wenselijk dat de relatie tussen hoofdhuis en het achterliggend erf herkenbaar blijft, en dat er geen extra bruggen of toegangswegen worden toegevoegd **(I)**.

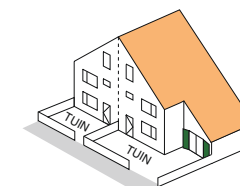
Bebouwing: maat en schaal

De historische dorpsbebouwing biedt inspiratie voor de vormgeving van nieuwe gebouwen. Er is altijd een herkenbaar onderscheid tussen het hoofdhuis en de erfbebouwing. Het hoofdhuis is een vrijstaand gebouw, vaak een historische boerderij, georiënteerd op de weg en omringd door een ruime en groene voortuin. De andere gebouwen hebben een schuurachtige opzet, met de entree aan het centrale erf. Kleine wooncomplexen (meergezinswoningen) kunnen worden vormgegeven als een schuurachtig volume, waarbij eventuele trappen naar bovenwoningen binnen het volume worden ingepast. Passend bij het dorpswonen hebben zoveel mogelijk woningen een individuele ingangen vanaf het erf.

Passend bij het kroonjuweel

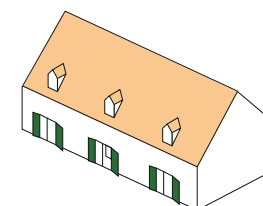
Niet passend bij het kroonjuweel

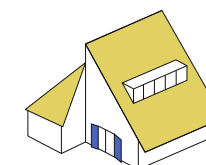
Bebouwing: vorm en vormgeving

Ook voor de vormgeving van nieuwe gebouwen biedt de bestaande dorpsbebouwing inspiratie. Om de samenhang in het waardevolle dorpsgezicht te bewaren is het wenselijk dat individuele gebouwen goed worden ingepast en niet té veel opvallen. Daar staat tegenover dat gebouwen wel ieder een eigen karakter hebben en dat het zichtbaar mag zijn dat de huizen in verschillende tijdsperiodes zijn gebouwd. Voor de inpassing in het totaalbeeld zijn van belang: eenduidige bouwvolumes, schild- en zadelkappen en het materialenpalet van voornamelijk metselwerk, dakpannen en hout. Afwijkingen zijn denkbaar als ze zorgvuldig worden ontworpen en beargumenteerd vanuit de karakteristieken en ruimtelijke kwaliteit van het dorpsgezicht in het geheel.

Passend bij het kroonjuweel

Niet passend bij het kroonjuweel

3. Woonhuizen in het lint (weerszijden van de weg langs de Meije)

In deze paragraaf worden ruimtelijke aspecten benoemd die zijn bedoeld voor erven en kavels waar zowel ruimtelijk als juridisch mogelijkheid is tot ontwikkeling. Of die ruimte er is moet worden afgewogen op de schaal van het gehele dorpslint en landschap, en dient te passen binnen het provinciaal en gemeentelijk beleid, zoals het omgevingsplan.

Bestaande contour

De wens vanuit cultuurhistorie is om binnen de bestaande bebouwingscontour van De Meije te zoeken naar ruimte voor nieuwe bebouwing en dat nu onbebouwde kavels zoveel mogelijk onbebouwd blijven. Bij dit laatste bebouwingstype is er vanuit cultuurhistorie gezien weinig ruimte voor ontwikkeling. De meeste bebouwde kavels, vooral tussen de weg en de Meije, zijn al vol. Het is niet wenselijk dat de nu onbebouwde kavels nog bebouwd worden **(A)**. Zo blijven de tussenruimtes in het lint en daarmee het zicht op het achterland bewaard. Ook is het niet wenselijk dat er op de lege achterkavels achter de woonhuizen wordt gebouwd **(B)**. Tenslotte staat het behoud van waardevolle historische bebouwing voorop.

Samenhang en compactheid

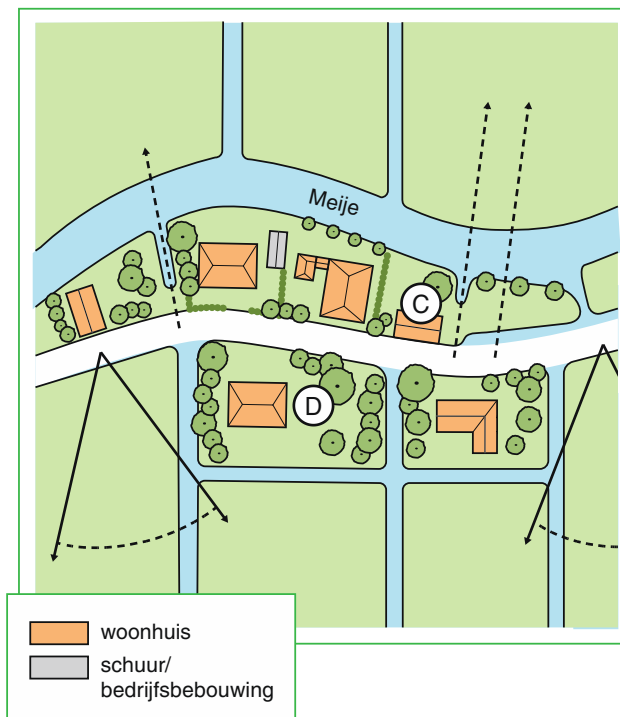
Kenmerkend voor de woonhuizen aan weerszijden van de weg is de ondiepe opzet van de kavels. De huizen staan, zeker tussen de weg en de rivier, op krappe kavels, soms pal aan de weg **(C)**, soms in een tuin **(D)**. De huizen zijn vrijstaand en georiënteerd op de weg en staan vaak dicht opeen, van elkaar gescheiden door groene erfafscheiding en bomen. Bij dit bebouwingstype zijn geen grote bedrijfsgebouwen, maar wel kleine (hobby)schuurtjes.

Groene erfrand

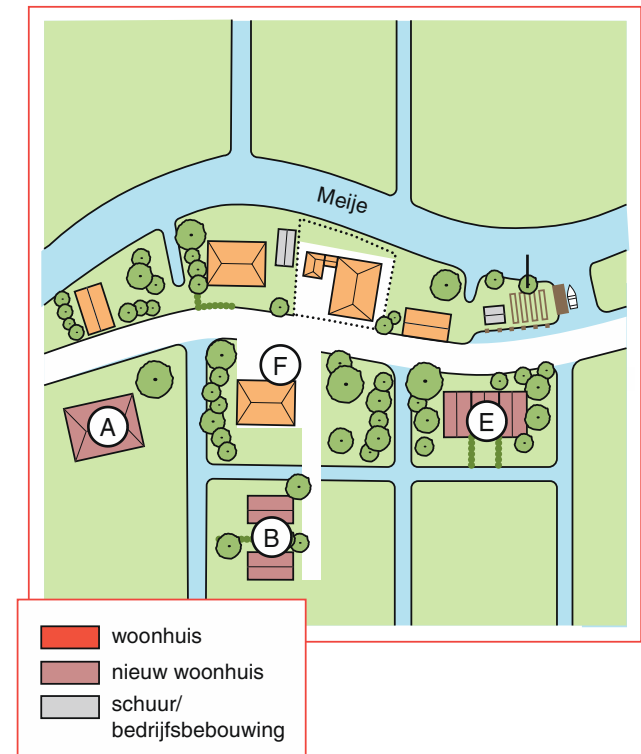
De woonhuizen liggen in het lint en zijn ingebed in het groen. De tuinen liggen (waar dat past) om de gebouwen heen. Waar de kavels te ondiep zijn voor een tuin zijn zijtuinen en huisweijtjes ontstaan op de ondiepe kavels ernaast, tussen de Meije en de weg, vaak met wilgenbomen langs de veenrivier. Over deze huisweijtjes kijk je vanaf de

weg uit op het achterland aan de andere kant van de Meije. De beplanting langs de erfrand draagt bij aan het besloten karakter van de weg langs de Meije. Het is wenselijk dat de bestaande zichten tussen de begroeiing en bomen op het achterland bewaard blijven. Ook monumentale en oude bomen dienen zoveel mogelijk behouden te blijven.

VOORBEELD NIEUWE SITUATIE
Vanuit cultuurhistorie passend in het kroonjuweel

VOORBEELD NIEUWE SITUATIE
Vanuit cultuurhistorie niet wenselijk in het kroonjuweel

Opzet van de kavel

Het is niet wenselijk dat kavels worden opgesplitst **(E)**. Elke bebouwde kavel heeft een duidelijk herkenbaar hoofdhuis en daaraan ondergeschikt kleine schuren. Vanwege de beperkte ruimte worden erven steeds vaker voor een groot deel verhard (parkeerruimte) en worden de oevers van de wegsloten en de Meije verstevigd en rechtgetrokken met houten beschoeiing. Het is echter wenselijk dat de Meije ook hier het groene en landelijke karakter behoudt en dat grote oppervlakten verharding zoveel mogelijk wordt beperkt **(F)**.

Verkeer en parkeren

Het is wenselijk dat auto's zoveel mogelijk uit het zicht vanaf de weg te worden geparkeerd, ingebed in het groen.

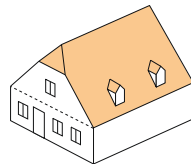
Bebouwing: maat en schaal

De historische dorpsbebouwing biedt inspiratie voor de vormgeving van nieuwe gebouwen. De woonhuizen zijn veelal vrijstaand, georiënteerd op de weg. De schaal en hoofdvorm van de historische dorpsbebouwing (boerderijen en arbeidershuizen) vormen het uitgangspunt voor eventuele nieuwbouw.

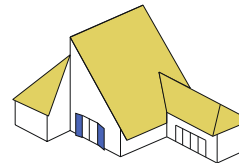
Bebouwing: vorm en vormgeving

Ook voor de vormgeving van de bebouwing biedt de historische dorpsbebouwing inspiratie. Om de samenhang in het waardevolle dorpsgezicht te bewaren is het wenselijk dat individuele gebouwen goed worden ingepast en niet té veel opvallen. Daar staat tegenover dat gebouwen wel ieder een eigen karakter hebben en dat het zichtbaar mag zijn dat de huizen in verschillende tijdspannen zijn gebouwd. Voor de inpassing in het totaalbeeld zijn van belang: eenduidige bouwvolumes, schild- en zadelkappen en het materialenpalet van voornamelijk metselwerk, dakpannen en hout. Afwijkingen zijn denkbaar als ze zorgvuldig worden ontworpen en beargumenteerd vanuit de karakteristieken en ruimtelijke kwaliteit van het dorpsgezicht in het geheel.

Passend bij het kroonjuweel

Niet passend bij het kroonjuweel

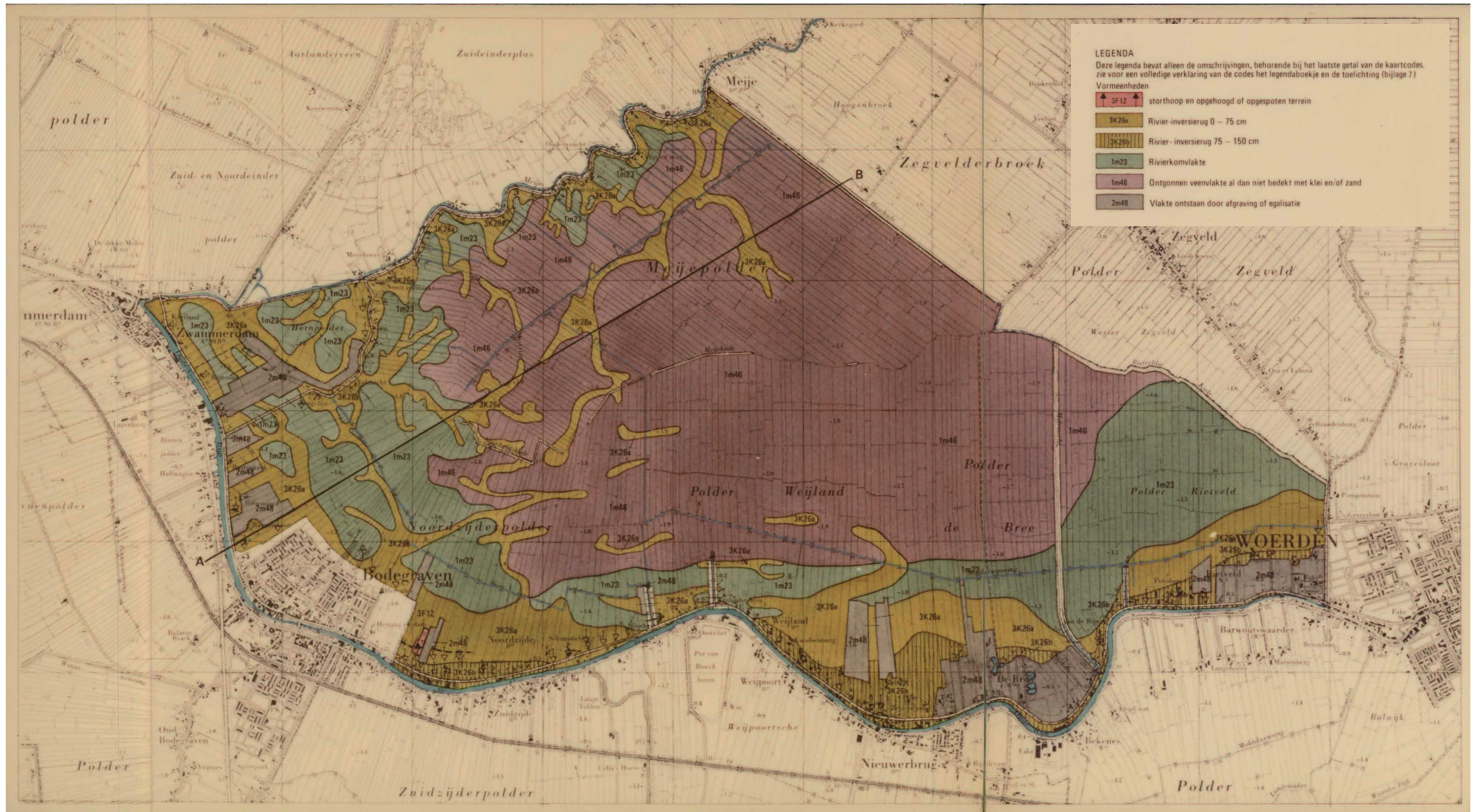

Bijlage 1

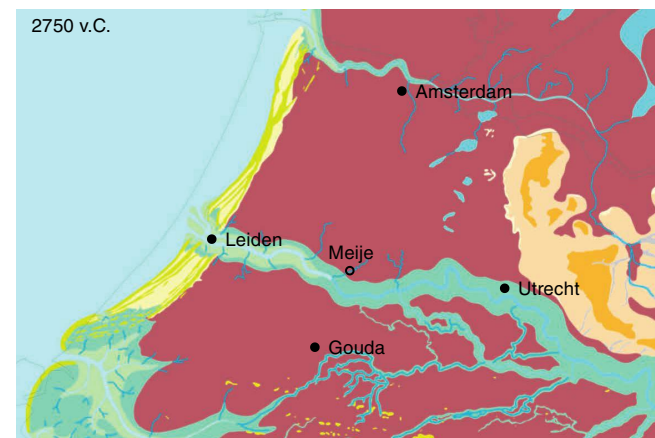
Biografie van het kroonjuweel De Meije

- ↓ Geomorfologische kaart, ruilverkavelingsgebied Bodegraven-Noord.
De stroomruggen van het vroegere verloop van de Meije zijn goed te zien. [Pleiter & Wallenburg, 1981]

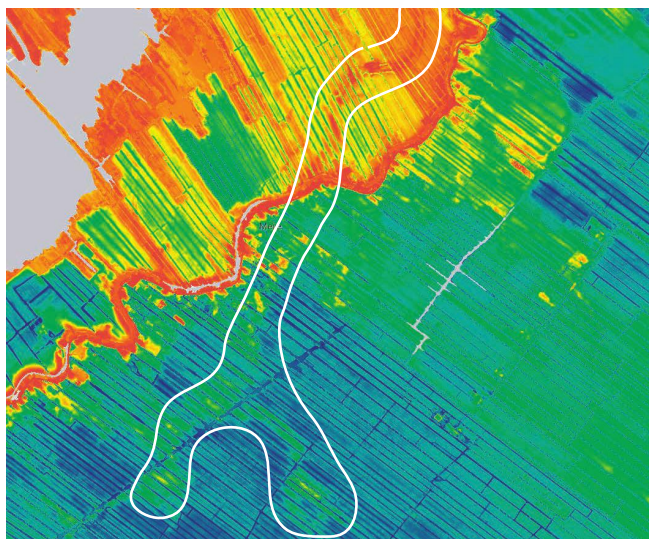

Vóór de ontginning: de veenwildernis (<1000 n.C.)

- ↓ Paleografische kaarten. [Vos e.a., 2018, via: RCE]
- ↙ Op de hoogtekaart is aan het reliëf te zien dat de Meije vroeger een ander verloop had. [ahn.nl]

In de millennia voor de jaartelling was het tamelijk stil in de omgeving van De Meije. Het was een zandgebied, met vertakkende riviertjes die op de Noordzee uitkwamen. Vanaf ca. 6000 voor Christus transformeerde de zandvlakte door stijging van de zeespiegel tot een landschap van wadden, slikken en kwelders. In een brede rand tussen de nattigheid en het zand, vanaf Muiden langs de huidige Meije voorbij Zegveld en verder zuidwaarts tot de Alblasserwaard, begon de veenvorming. Omstreeks 2750 v.C. sloot de duinenrij langs de Noordzeekust. De enorme laagvlakte van drassig veen kon zo verder aangroeien. De grote rivieren en kleinere veenriviertjes, zoals de Meije, voerden het water af. Op de hoogtekaart kunnen we zien dat de Meije niet altijd hetzelfde beloop had. Door daling van het maaiveld zijn de met klei gevulde geulen als ruggen in het terrein zichtbaar geworden. Veel van deze ruggen zijn later overgroeid met veen.³

Legenda

- Strandwallen en lage duinen
- Hoge duinen
- Strandvlakten en duinvalleien
- Wadden en slikken
- Kwelders en riviervlakten
- Gebieden met kwelderwallen en -ruggen
- Veengebied
- Bedijkte kwelders en riviervlakten
- Droogmakerij
- Stedelijk gebied
- Binnenwater
- Buitenwater
- Pleistocene zandgebieden, beneden 16m. -NAP
- Pleistocene zandgebieden, beneden 16 en 0m. -NAP
- Pleistocene zandgebieden, boven 0m. NAP
- Rivierduinen
- Lössgebied
- Stuwwallen, gestuwde keileem en door stromend landijs gemodelleerde ruggen en dalen

- ↓ Bos van Białowieża. [wilderness-society.org]
- ↓↓ Impresie van vegetatie in het veengebied Wiesmoor en het Briesetal in Duitsland. [Sjef Jansen]

- ↓ Luchtfoto van Białowiecki Nationaal Park. [Mateusz Szymura]

Het landschap van de veenwildernis was niet vlak en opgedeeld in regelmatige graspercelen, zoals we de omgeving van De Meije nu kennen. Het was ruig, nat en onregelmatig, vergelijkbaar met het goed bewaard gebleven boscomplex van Unesco nationaal park Białowieża in Polen. Dit gebied bedekt ruim 140.000 hectare; natuurlijke processen gaan er hun gang, met als gevolg rivierdalen, wetlands, veel dood hout, schimmels en een grote variëteit aan zoogdieren en flora. Het veengebied Wiesmoor en het Briesetal in Duitsland geven ons een beeld van de vegetatie van de veenwildernis: elzenbroekbos, veenmos, bentgras (pijpestrootje) en wollegras.

- ↓ Op dit reconstructiebeeld zijn de forten van de Limes aangegeven. Goed te zien zijn de veen- en boslandschappen ten noorden en zuiden van de Oude Rijn. [romeinen.nl]
- ↓↓ Deel van de Peutingerkaart, een kopie van een kaart uit de derde of vierde eeuw. De Nederlandse forten aan de Oude Rijn staan linksbovenin. [Wikipedia]

In 9 n.C. werd de Oude Rijn de grens van het Romeinse Rijk, de Limes, versterkt met forten voor legioenen en hulptroepen, havens, wachttorens en wegen. Op de indrukwekkende Peutingerkaart, een dertiende-eeuwse kopie van een Romeinse reiskaart uit de derde of vierde eeuw, zijn legerplaatsen ingetekend bij Alphen en Zwammerdam. In Bodegraven was ook een fort, maar dit ontbreekt op de kaart van Peutinger. Het fort is vanaf ca. 40 tot 275 n.C. in gebruik geweest, zo blijkt uit gevonden munten. De Romeinen bleven ten zuiden van de Oude Rijn, ten noorden van de rivier lag de veenwildernis. Over de bewoningspatronen in de eeuwen na het vertrek van de Romeinen omstreeks 400 n.C. weten we niet veel. Landschappelijke sporen zijn weggevaagd door overstromingen en door latere ontginningen; geschreven bronnen zijn er niet.

De grote ontginning: boeren in het grensgebied (1000 – 1600) ↓

Waterlopen en kades in het oude Miland. De kerk van Mi aan de Oude Meije is rood omcirkeld, de Meije is aangegeven met een rode lijn. [Karssen, 1981, p. 6]

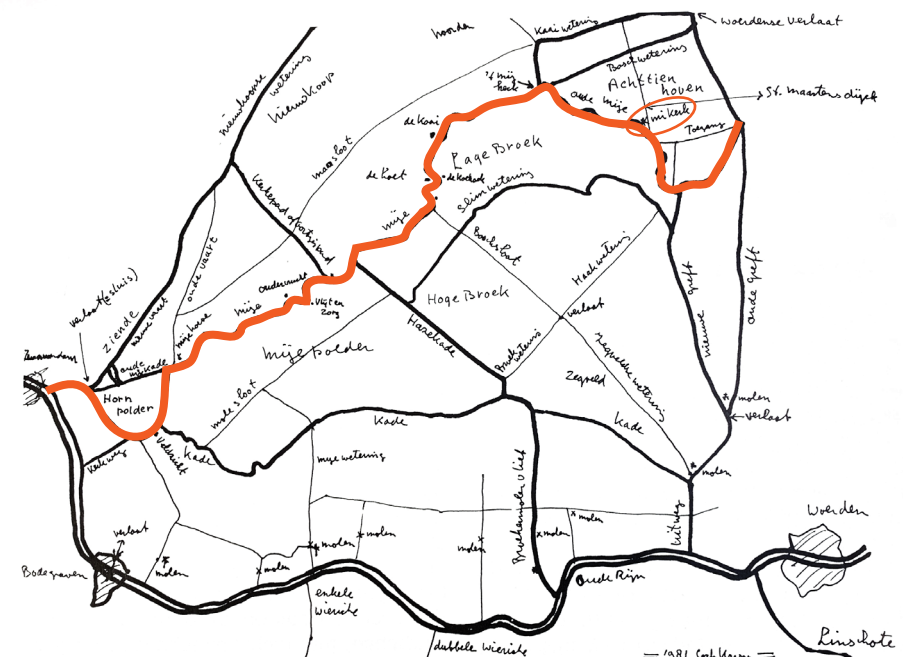
Aan de zuidzijde van De Meije, bij de Hornpolder en ten noorden daarvan, wijst de onregelmatige verkaveling op een oudere kleigrondontginning, die nog niet centraal was georganiseerd.⁴ Vanaf de tiende eeuw organiseerden de bisschoppen van Utrecht en de graven van Holland de ontginning van de veenwildernis. Ze trokken kolonisten aan en organiseerden de grondverdeling. Hun motief was de vergroting van het areaal cultuurland, waar ze belasting konden heffen over de opbrengsten. De gronduitgave werd geregeld in een cope, een middeleeuwse overeenkomst, en gebeurde in blokken met een vaste maatvoering. De Grote Ontginning was een ongelooflijke prestatie van duizenden pioniers die het land in cultuur brachten. Vanaf de oevers van de Rijn en de veenriviertjes trokken ze het veen in. Op de koppen van de percelen bouwden ze boerderijen, zodat er langgerekte lintdorpen ontstonden. Het land direct achter de boerderij werd gebruikt voor landbouw, daarachter bleef het onbewerkt en werd het veen collectief gebruikt voor beweiding. Op de ontgonnen gronden verbouwden de eerste boeren tarwe, haver en gerst. Akkerbouw dus, terwijl we het Groene Hart en De Meije nu vooral kennen als veeteeltgebied.

De Meije was de grens tussen het graafschap Holland en het sticht Utrecht. Het gebied ten oosten van het riviertje hoorde bij het vroegere gerecht Miland, een waterstaatkundige eenheid die we volgens historicus C.J. van Doorn (1940) als één ontginningsonderneming moeten zien, waar de pioniers langzamerhand steeds verder in doordrongen.⁵ De Meijepolder aan de oostkant van de Meije is een cope-ontginning. Een cope was een overeenkomst tussen in dit geval de bisschop van Utrecht en de ontginners. In tegenstelling tot de boeren in het 'oude' land (oost-Nederland) werden de kolonisten van het veengebied

vrije boeren, niet langer ondergeschikt aan een hofheer.⁶ Ze betaalden belasting en waren eigenaar van de grond, maar hadden waarschijnlijk ook andere diensten en plichten bij de graaf. 'De geestelijke cultivering en ontginning van de bodem vielen samen,' schreef C.J. van Doorn.⁷ De stichting van een ontginning was een eerste stap in de publieke organisatie van de vrije boeren.

De kilometerslange percelen van De Meije eindigden bij de Meijekade, waar de ontginning vanaf de Meije op de ontginning vanaf de Oude Rijn stuitte. Pleijter en Van Wallenburg (1981) wijzen op het bodemkundige verschil tussen de Meijepolder ten noorden van de Meijekade en het gebied ten zuiden ervan. Aan de Rijnzijde is

het land bedekt met een kleidek van ca. 30 cm dikte, veroorzaakt door overstromingen van de Oude Rijn. Aan de noordzijde ontbreekt deze laag en ligt de bodem lager. De Meijekade moet dus als achterdijk van de Meijepolder hebben gefunctioneerd en is als zodanig voor de 13^e eeuw aangelegd.⁸ Op kaarten uit de zeventiende eeuw is aan de Oude Meije, ver van de tegenwoordige dorpskernen in de omgeving, het Sint-Maartenskerkhof ingetekend. Hier zou de eerste kerk van Miland hebben gestaan. In de oprichtingsakte van de kerk van Zegveld uit 1312 werd namelijk verwezen naar een eerdere parochiekerk van 'de Mi', gewijd aan Sint Maarten, de patroonheilige van de Utrechtse bisschop.⁹ In de dertiende eeuw was de kerk alweer verdwenen.

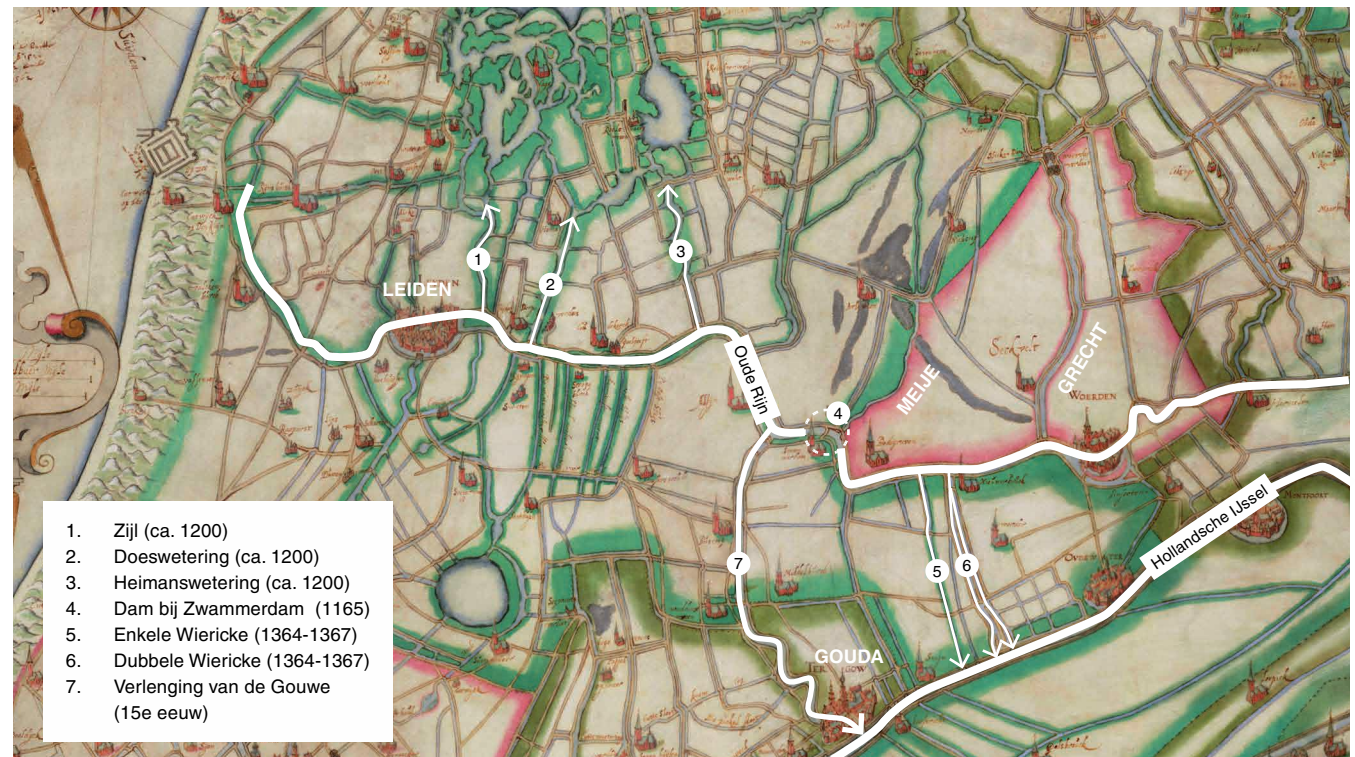

↓ De 'deltawerken' van het Groene Hart, ingetekend op de Kaart van West-Nederland, Pieter Bruijnsz., 1591. [NHA]

Ook het gebied aan de andere kant van de Meije, richting Nieuwkoop, was een cope-ontginning, maar dan onder de graaf van Holland. De graven van Holland waren naast oorlogsheren ook 'deltacommissarissen'. In 1163, 1170 en 1196 waren er grote stormvloed. Bovendien verzandde de monding van de Oude Rijn. Het water zocht andere routes naar zee. De graven initieerden een reeks van nieuwe kanalen, dijken en dammen om het water van de Oude Rijn naar andere afwateringspunten te begeleiden en wateroverlast te voorkomen. In de Landschapsbiografie van het Groene Hart noemen we deze vroege waterhuishouding 'de deltaxwerken van de middeleeuwen'. Aan de zuidkant van de Meije, in Zwammerdam, liet graaf Floris III zelfs een dam aanleggen in de rivier, om het water tegen te houden. Hij bewaakte de dam met een motteburcht, want de bisschop van Utrecht was niet blij nu het water in zijn gebied werd opgehouden. Ook verderop langs de Meije lagen versterkte plaatsen, onder andere bij de huidige Meijehoeve op nr. 42 en aan het einde van de Boschwetering bij Achttienhoven. In 1281 verschoof de grens tussen Holland en Utrecht voorbij Bodegraven en lag dus dwars door het Miland. De Meijepolder en Achttienhoven waren Hollands, Zegveld, Zegvelderbroek en Kamerik bleven Utrechts. Maar de juridische, grondrechtelijke en religieuze grenzen verschilden. Nog in de zeventiende en achttiende eeuw inden de Utrechtse Staten de bisschospacht in het Hollandse gedeelte.¹⁰

De *Enqueste* van 1494 geeft inzicht in het leven van de boeren van De Meije aan het einde van de Middeleeuwen. Het was een verslag van een grafelijke inventarisatie, gebaseerd op interviews met afgevaardigden van elk ambacht. Net als de meeste dorpen had De Meije het zwaar gehad na de goede tijden onder hertog Karel de Stoute, overleden in 1477. Na zijn dood en die van zijn opvolger Maria van Bourgondië in 1482 werden de Lage Landen vanaf meerdere kanten aangevallen door Europese

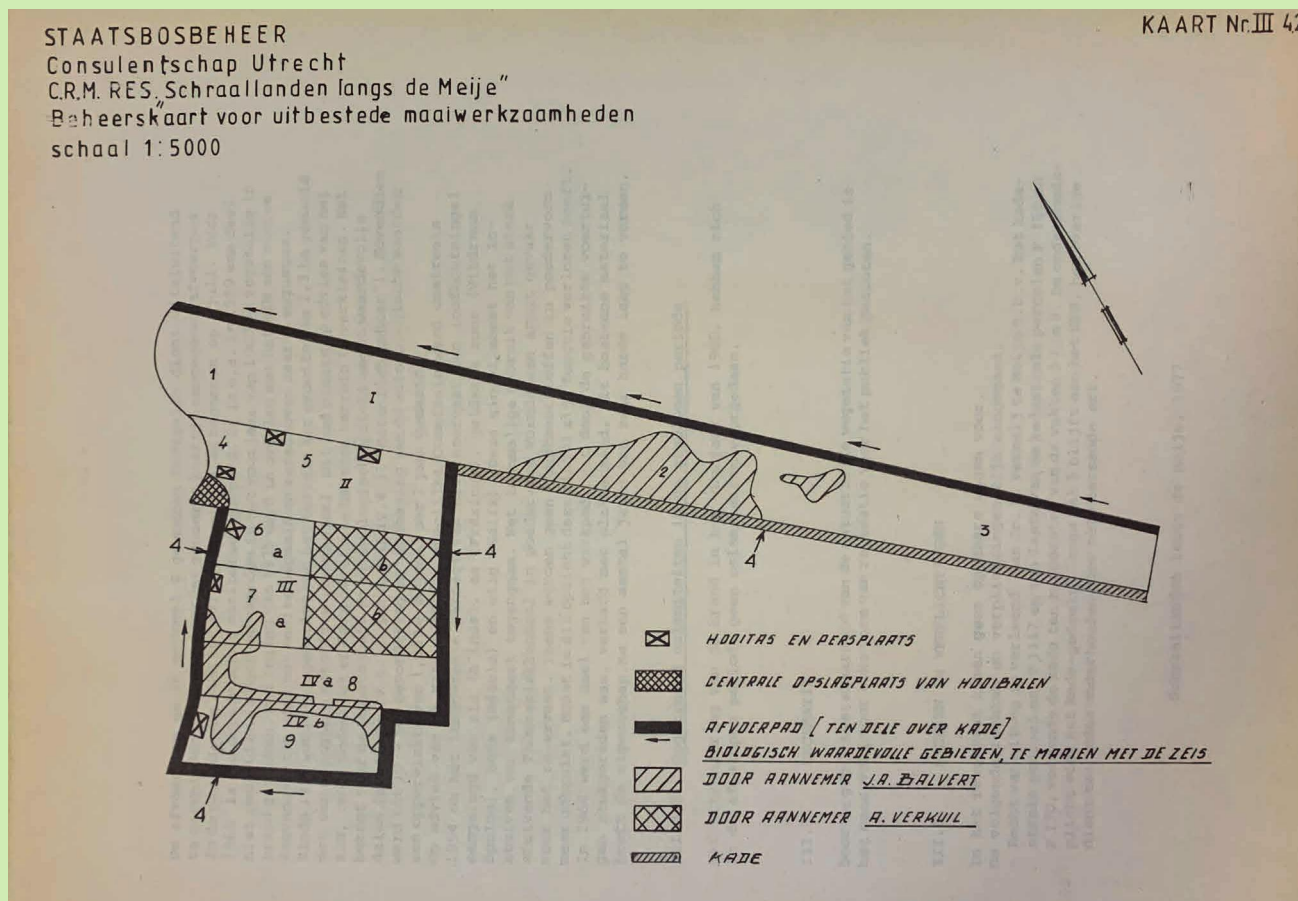
heersers die hun grondgebied wilden vergroten. De afgevaardigden van De Meije meldden dat het aantal huizen bijna was gehalveerd, van de 73 huishoudens waren er nog maar 38 over. In de tijd van de hertog was er veel zaailand, maar dat was nu met mos bedekt en kon niet meer met de ploeg worden bewerkt. Het land was 'verdolven' en zeer verarmd. De boeren hielden zich, bij gebrek aan hogere opbrengsten, bezig met het delven van turf en het verzamelen van brandhout.¹¹

De schraallanden van De Meije

↓ Beheersplan van de schraallanden, van Staatsbosbeheer, 1981.
[NA, toegang 2.11.5146, inv. nr. 997]

Toen er nog geen kunstmest was, konden lange percelen van het veenweidegebied niet over de gehele lengte worden bemest. De beschikbare mest werd op de kopeinden van die lange percelen uitgespreid. Het achterste derde van de percelen werd nooit bemest. Daar lagen de schrale hooilanden waar slechts één keer per jaar een snede werd geoogst en naar de boerderij afgevoerd. Door die jaarlijkse afvoer van mineralen waren die achtereinden zwaar verschaald en daardoor een soortenrijk natuurgebied. De Spaanse ruiter en de blauwe en groene zegge gaven de graslanden een blauwgroene tint, vandaar de naam blauwgraslanden. In de negentiende eeuw lag Nederland er vol mee, zo'n honderdduizend hectare, vooral in de laagveenpolders. De introductie van de kunstmest was het begin van het verval van die natuurwaarden en de ruilverkaveling heeft de laatste resten opgeruimd. In 1957 werd in de Bodegraafse krant gemeld dat het laatste 'wilde gebied' van 100 hectare ontgonnen zou worden tot cultuurland, als onderdeel van de ruilverkaveling.¹² Een stuk van 20 ha in het Utrechtse deel van De Meije werd door Staatsbosbeheer als natuurgebied gered. Natuurschrijver Henk van der Halm – die veertig jaar lang een natuurdagboek bijhield voor *Trouw* – bezocht De Meije in juli 1982. Hij trof een grote biodiversiteit. Bovenin het Nieuwkoopse deel van De Meije ligt natuurgebied De Haeck. In 1982 groeiden in het veenmoeras paarse bloemen, elzenstruiken, kikkerbeet, krabbenscheer, waterlelie, pluimzegge, rietorchissen, wateraardbei en kruipende tormentil met gele kruisvormige bloempjes. Langs de rest van De

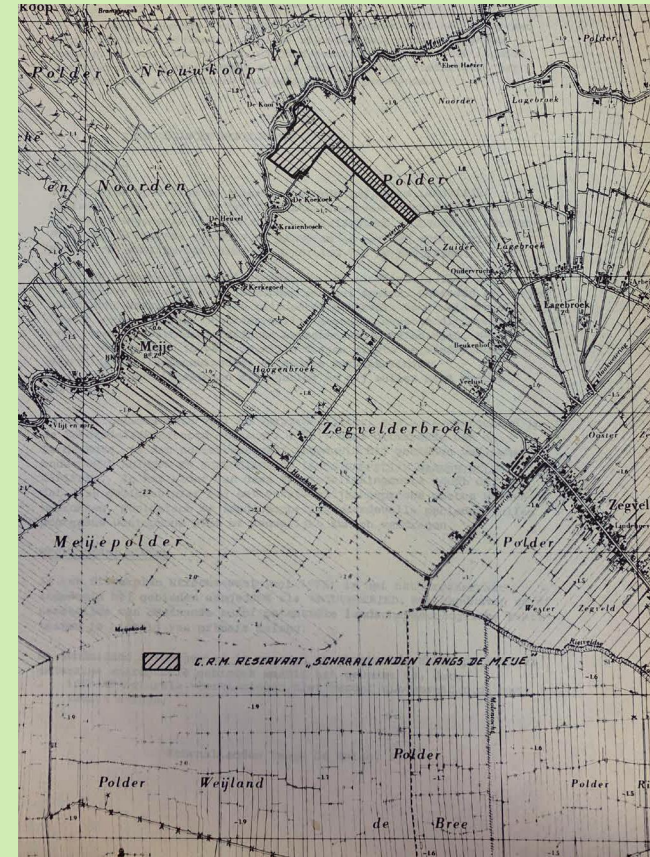

↓ Schraallanden van De Meije. [SHM]

Meije, tussen de weg en het water, trof Van der Halm nog meer moerasplanten: valeriaan en pluimzegge, egelskop, waterscheerling, watermunt, waterviolieren en watertorkuid. In de schraallanden aan de Zegveldse kant groeiden waterdrieblad, veenmos, veenhaarmos, wateraardbei, grijze kussentjesmos, blauwe klokjesgentiaan, de Spaanse ruiter. Via het Meijepad over de Nieuwkoopse Plassen liep hij terug. Daar zag hij groot hoefblad, robertskruid en kamperfoelie.¹³

↓ Kaartje van de locatie van de schraallanden in 1881. [NA, toegang 2.11.5146, inv. nr. 997]

De Gouden Eeuw en daarna: turf en kaas voor de steden (1600 – 1850)

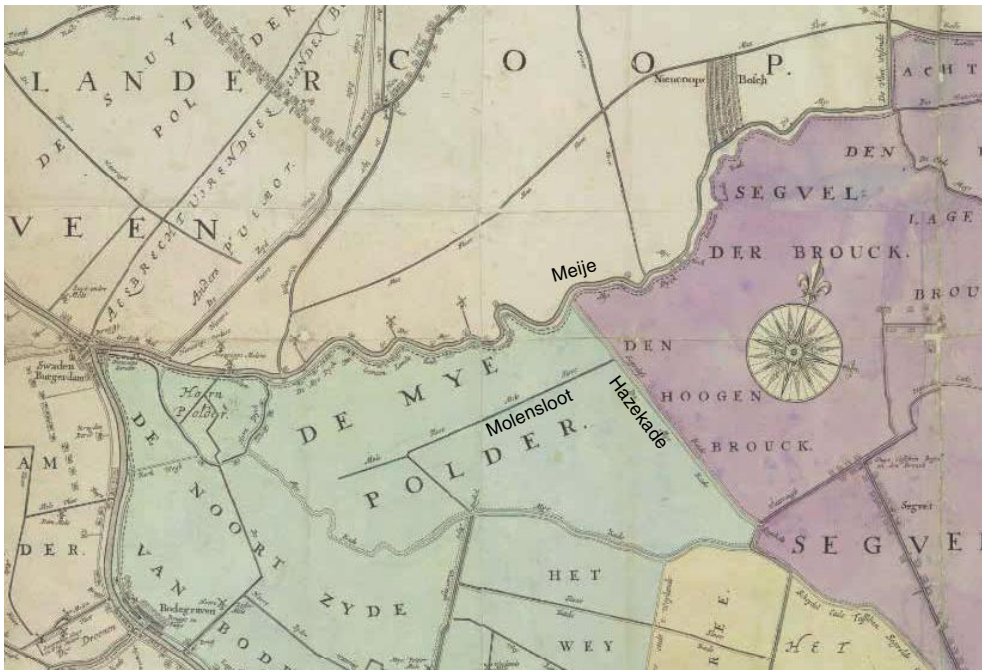
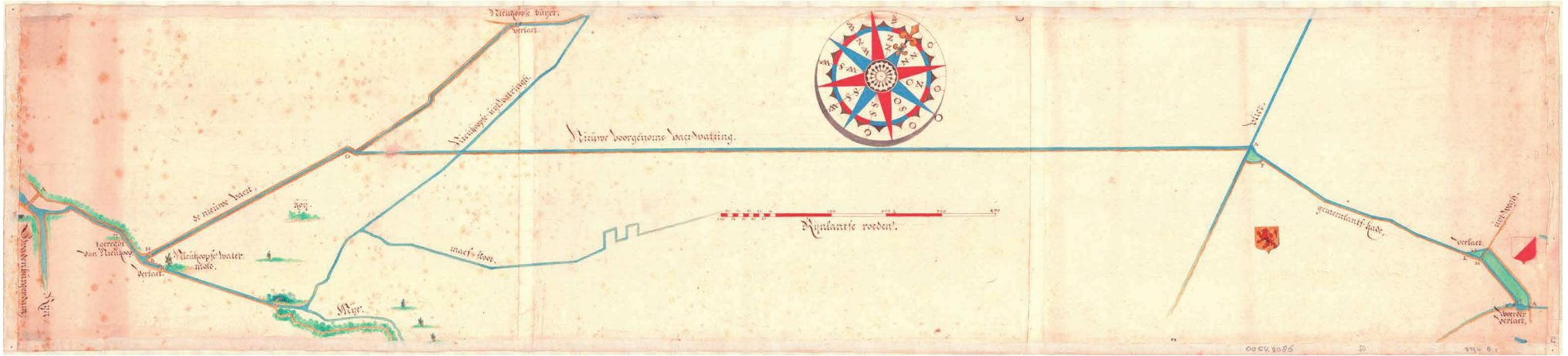
Van de zestiende tot de achttiende eeuw werd het leven in het Groene Hart gedomineerd door de turfwinning. De bloeiende steden van de Gouden Eeuw hadden brandstof nodig. In de voormalige boerendorpen ontstond vanaf de uitvinding van de baggerbeugel in 1530 een compleet nieuwe economie, van veenlieden, veenarbeiders en turfschippers. Direct langs de Meije, waar klei in de grond zat, werd minder intensief geturfd dan in het nabijgelegen Nieuwkoop en Aarlanderveen. Daar schepten de veenlieden de bodem zo ver uit dat er grote waterplassen ontstonden. De turfeconomie vergrootte de organisatiekracht én de urgentie van het waterbeheer. Kenmerkend voor de zeventiende eeuw is de schaalvergroting van de polders. Bij de stichting van de polder Nieuwkoop in 1632, waarvan de Meije de oostgrens vormde, werden veertig kleine molentjes van afzonderlijke grondeigenaren vervangen door twee grote molens. Ook waar minder intensief werd verveend daalde de bodem door het wegmalen van het water. De waterafvoer stagneerde, het land werd te nat. De polderbesturen en waterschappen verbeterden de waterhuishouding vanaf de zeventiende eeuw met wateringen parallel aan en dwars op de Meije, zoals de Nieuwe Wetering van Nieuwkoop, de Molensloot in de Meijepolder en de Hazekade. De dieper uitgegraven gebieden waren drooggemalen, zoals Aarlanderveen en de Zevenambachtspolder aan de westkant van Nieuwkoop (achttiende eeuw). Ten opzichte van de grootschalige turfwinningengebieden en droogmakerijen was er in De Meije veel meer continuïteit van bewoning en landgebruik.

↓ De te stichten polder Nieuwkoop en Noorden, met de 40 bestaande particuliere poldermolentjes en, rood omcirkeld, de twee nieuwe grotere molens. De polder waterde in het zuidwesten via de Meije op de Oude Rijn af, en in het noordoosten op het Amstelland. Jan Pieterszoon Douw, 1631. [HR]

- ↓ Waterwegen tussen Woerdense Verlaat, het gerecht van Nieuwkoop en Swadenburgerdam met een nieuwe voorgenumen watering, ca. 1600. [SaMH]
- ↓↓ Fragment van een kaart van het Groot-Waterschap van Woerden, Justus en Davidt Vingboons, 1739. [SaMH]

- ↓↓ De Hazekade, 1981. [NA]

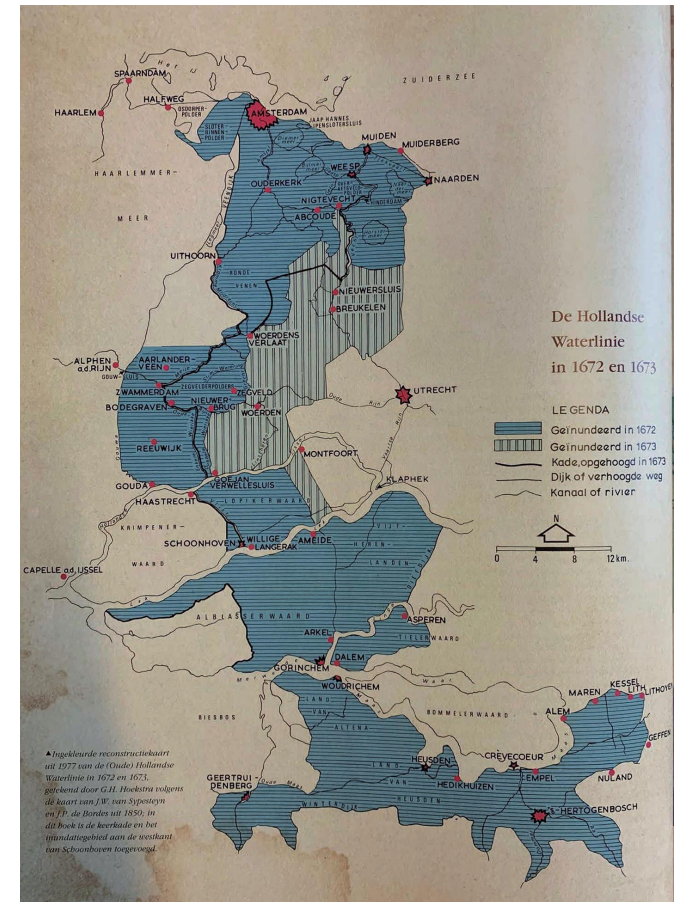
De Meije lag aan de rand van Holland en was moeilijk bereikbaar. De hoofdroutes van de Gouden Eeuw, over trekvaarten, gekanaliseerde waterwegen en grotere rivieren, gingen aan De Meije voorbij. De weg over de oeverwal langs het riviertje was bovendien tot in de twintigste eeuw slecht begaanbaar. De Meijenaren hadden geen eigen kerk, daarvoor trokken ze over de kerkpaden naar Bodegraven en Nieuwkoop. In 1636 kwam er wel een eigen schooltje, zodat kinderen ook op dagen dat de weg moeilijk begaanbaar was naar school konden. De school werd eerst bekostigd door een collecte onder het buurtschap, vanaf 1645 door een heffing van een stuiver per 'morgen' grondbezit (een morgen is iets minder dan een hectare). Door de hooggespecialiseerde en stedelijke economie die door de bijna gratis brandstof was ontstaan, kon het merendeel van de zeventiende-eeuwse boerenbevolking in het Groene Hart lezen en schrijven, dat was elders in Europa ongekend.¹⁴ Diderot schreef in 1774 in zijn Voyage de Hollande: 'Men vindt scholen tot in de kleinste dorpen. Alle kinderen kunnen lezen, schrijven en rekenen. Zij worden onderwezen in de historie van de Republiek en haar vrijheden en privileges en spreken zeer vrijmoedig over hun regeerders.'¹⁵

De lage polders waren naast brandstofwinning ook zeer geschikt om als wapen te gebruiken in de vele oorlogen die de Republiek voerde. De Oude Hollandse Waterlinie was een in en na het Rampjaar 1672 aangelegde waterverdedigingsgordel rondom de Hollandse steden. Hele gebieden werden vanuit het Woerdense Verlaat op 21 juni 1672 onder water gezet, ook De Meije. Eind december konden de Fransen vanaf Woerden over de bevroren watervlakte toch optrekken, maar de dooi zette in en ze

kwamen niet verder dan de Slimwetering in het Zegveldse gebied ten oosten van De Meije. De Franse troepen trokken zich zuidwaarts terug, maar niet zonder de boerderijen in de omgeving en de dorpen Zwammerdam en Bodegraven te plunderen.

Naast turfwinning in gebieden elders hielden de inwoners van De Meije zich vooral bezig met de productie van kaas. De kaaspakhuizen in Bodegraven herinneren aan de functie van het dorp als regionaal kaascentrum. Iedere dinsdag was er markt en trokken de boeren met hun wagens vol kaas naar het dorp. Het ritme van de melk- en kaasproductie bepaalde het leven in De Meije. De koeien moesten meerdere malen per dag gemolken worden, de kaas werd gemaakt door de vrouwen. Daarvoor stookten ze het waterfornuis, roerden de wei en persten de kazen.¹⁶ Zomers maaiden de boeren de hooilanden, baggerden de sloten en maaiden de slootkanten. Elke zaterdag kauwden ze het erf (grind harken), maakten de koeienstallen schoon en witten de binnenmuren. De meeste boerderijen lagen aan de Bodegraafse kant, maar de boeren aan de Nieuwkoopse zijde hadden de beste grond door klei-afzettingen en dus de beste boerderijen, vertelt mevrouw Van Vliet, oud-bewoonster van de Hollandse Boerderij.

De gemeenschap van De Meije was op zichzelf aangewezen. Eeuwenlang was het een verstild eiland in de tijd. Aan de andere kant van Nieuwkoop werd aan het eind van de achttiende eeuw een grote droogmakerij aangelegd, met kaarsrechte percelen en ontsluitingswegen. De belangrijke waterwegen door Zuid-Holland werden gekanaliseerd of rechtgetrokken. En in de negentiende eeuw kwamen daar de spoorwegen bij. Langs de Oude Rijn,

een druk bevaren waterweg, breidden de steenfabrieken zich uit en ontstonden nieuwe industrieën. De bovenste laag klei van de Hornpolder, aan de zuidkant van De Meije, werd afgegraven voor de baksteenindustrie. Maar in De Meije, in het hart van het landelijk gebied, lag het tempo van de verandering veel lager.

- ↓ Boeren uit De Meije stonden in de jaren twintig van de twintigste eeuw al op de Buitenkerk in de file voor de Bodegraafse kaasmarkt.
[Karssen, p. 54]

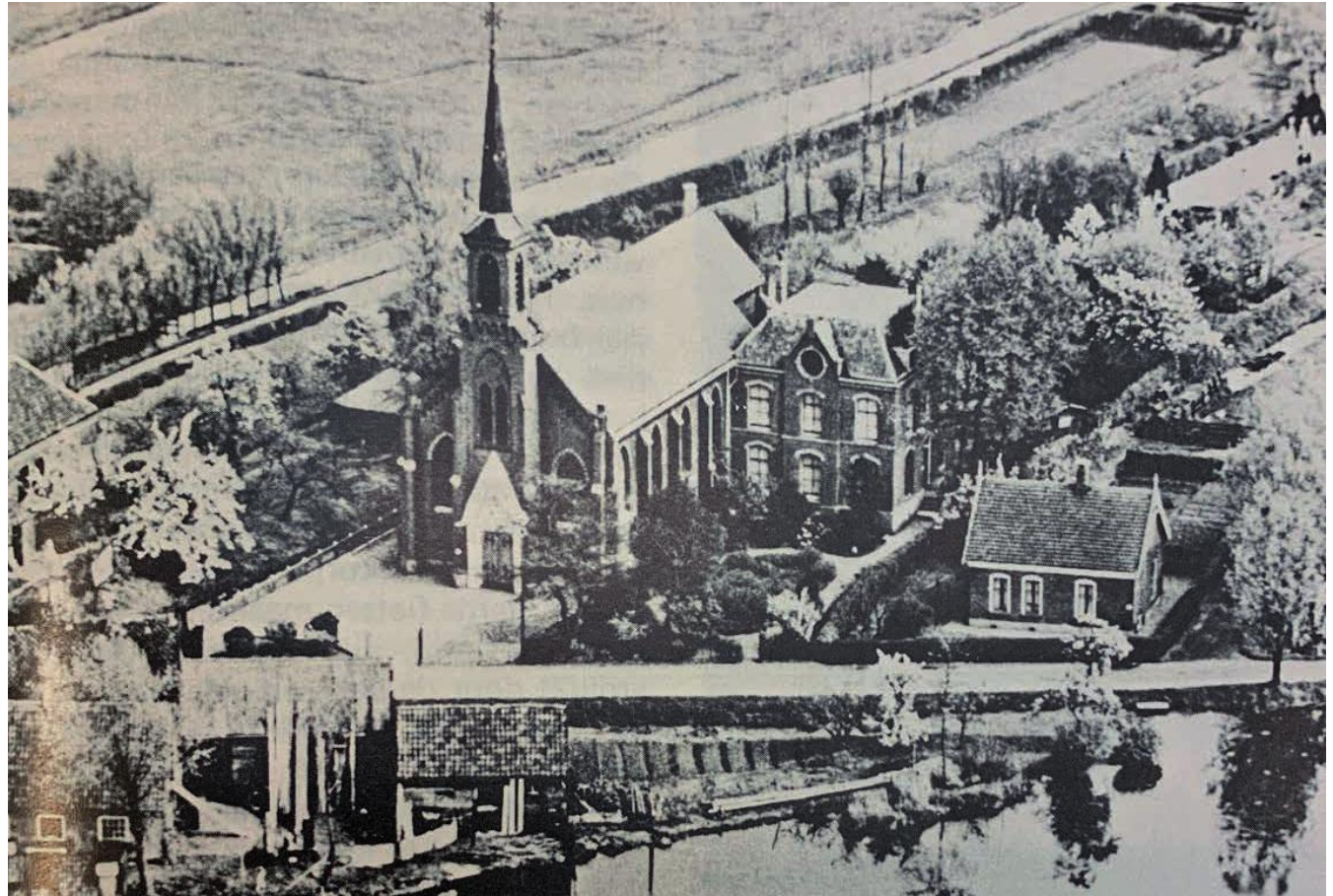

Regulering van het boerenbestaan (1850-1945)

Luchtfoto van de rooms-katholieke kerk en de pastorie, z.j. [Karszen, p. 91]

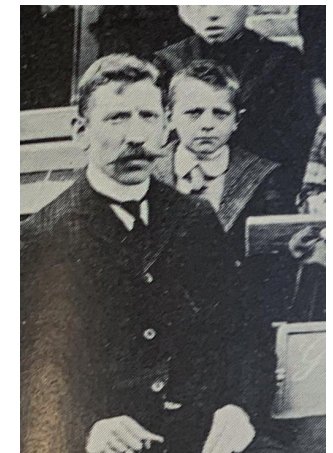
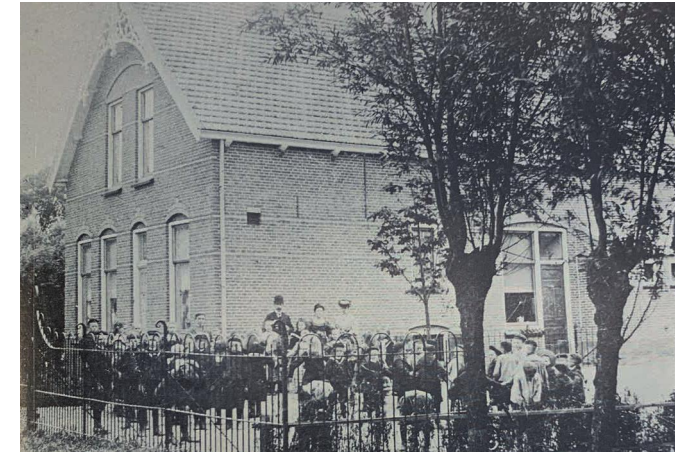
Vanaf 1870 begon langzaam de moderne regulering van het boerenbedrijf en -leven. Eerst was er de rooms-katholieke kerk. Al in 1771 was er in De Meije een kerkje gesticht door een boerderij tot kerk te verbouwen, als dependance van de katholieke gemeente in Nieuwkoop. Omstreeks 1900 was ongeveer 20% van de gemeente Bodegraven katholiek, de katholieken woonden vooral in Overtocht (Zwammerdam) en De Meije.¹⁶ In het kader van de katholieke emancipatie naar aanleiding van de godsdienstvrijheid in de grondwet van 1848, het roomse reveil, werden overal in den lande meer en grotere katholieke kerken en kloosters gebouwd. De architectuur vormde een weerspiegeling van de Middeleeuwen. De kerk in De Meije was relatief eenvoudig en stond precies op de gemeentegrens tussen Zegveld en Bodegraven. Het ontwerp was van architect W.J. van Vogelpoel uit Utrecht, die ook de kerken van Nieuwkoop (1852, inmiddels gesloopt), Kockengen (1854), Kamerik (1855, inmiddels gesloopt), Hazerswoude-Rijndijk (1855) en Zoetermeer (1858, inmiddels gesloopt) tekende. Op historische foto's van De Meije zien we het fragiele landschap met kleine boerderijen, de smalle weg en de boerenerven, waar de zware kerk met grote pastorie en siertuin tussen werd gebouwd. De kerk was sterk verweven met het maatschappelijk leven van de Meijenaren, maar ook met de bedrijfsvoering. Meneer en mevrouw van Vliet van de Historische Kring van Bodegraven vertellen over de crisis van 1928. Veel boeren hadden het lastig; waar een koe eerst 200 gulden opbracht, was dat een jaar later nog maar 80 gulden. Als een boer failliet was nam de kerk zijn land over en kon de boer het terughuren. Zo werden de kerken rijker en de pastoor invloedrijker.

- ↓ Zondagsschool van De Meije, ca. 1920. [Karssen, p. 23]
- ↓↓ School met de Bijbel, ca. 1910-1920. [Karssen, p. 77]

- ↓ Katholieke school aan de Hazekade, ook geopend in 1907, afgebroken in 1970 (vervangen door Milandschool). [Karssen, p. 78]
- ↓↓ Links schoolmeester Korse van de katholieke school, rechts meester Den Dikken van de School met de Bijbel. [Karssen]

Na het kerkgebouw kwamen de scholen. In 1896 werd de markante Zondagsschool gebouwd op nr. 58, door de evangelische Vergadering van Gelovigen uit Zwammerdam. Tot de jaren 70 ging de jeugd uit De Meije hier naar de zondagsschool, daarna is het gebouw omgebouwd tot een aantal woonhuizen. In 1907 opende de School met de Bijbel in een boerderij-achtig gebouw. Aan de Hazekade bouwden de katholieken in hetzelfde jaar ook een eigen school. In 1927 werd de openbare school opgeheven, door concurrentie van het confessionele onderwijs.¹⁷ Samen met de geestelijken waren de hoofdonderwijzers van de confessionele scholen vaak de enigen die hadden doorgeleerd. Ze waren belangrijke schakels in de regulering van het boerenbestaan en de organisatie van het dorpsleven. De katholieke schoolmeester Th. "Dirk" Korse (1881-1938) was 30 jaar hoofdonderwijzer en daarnaast ook kassier van de in 1910 geopende Coöperatieve Boerenleenbank. Tot zijn dood in 1938 was de bank gevestigd in zijn woning. Korses opvolger Johan Vernooij was kerkbestuurder, dirigent en bestuurslid van de Meijepolder. Hun protestantse collega schoolmeester Den Dikken verving regelmatig de dominee, die in Bodegraven woonde. Hij regelde brandverzekeringen en organiseerde de leeskring, zijn opvolger Kramer dirigeerde het koor. De boerensamenleving werd gereguleerd vanuit geloof, geld en waterbeheersing, met een klein aantal spilfiguren als regisseur.

De Meije

↓ De watertoren in aanbouw (links) en kort na voltooiing.
[Karszen, p. 39]

Nog altijd was de weg slecht begaanbaar – de onverharde weg was modderig en in de zomer stoffig en er zaten veel gaten in. Twee maal per jaar controleerde het polderbestuur de weg en dichtte de kuilen.¹⁸ In 1913 legde het dorp een smal paardenspoor van klinkers aan en verbeterde de situatie iets. Maar De Meije bleef geïsoleerd, de gemeenschap was op elkaar aangewezen. In De Meije waren naast boeren allerlei ambachtlieden die het boerenbedrijf ondersteunden: timmermannen, bakkers, een kleermaker, wel acht kruideniers, in 1937 zelfs een 'machinale brei-inrichting', twee hoefsmeden, een wagenmaker, een veeverloskundige en slager, een schoen- en zadelmakerij en een groentehandel. Er gold een 'vanzelfsprekende burenhulp', de Meijenaren stonden elkaar bij in het geval van sterfgevallen, geboortes, ziekte en bij brand.¹⁹ Ze verzorgden elkaars begrafenis en droegen de kist. Na 1920 kwam er een volgende slag in de modernisering van De Meije. In 1927 kwam er elektriciteit, en een tweemaal daagse busdienst naar Bodegraven. In 1929 werd het zuidelijke gedeelte aangesloten op de waterleiding van Bodegraven, al wilde slechts de helft van de Meijenaren daar gebruik van maken. Er waren pompen en sloten genoeg rondom hun boerderijen. Maar met de bouw van de imposante watertoren 'De Elf Gemeenten', ontworpen door C.B. Posthumus Meyjes, kwam daar verandering in. De bouw van de toren moet een indrukwekkende gewaarwording zijn geweest voor de Meijenaren, hoe de betonconstructie laag voor laag werd opgetrokken.

Gezicht op de Bodegraafse Meije ter hoogte van de grens met de Stichtse Meije. Geheel links een timmerwerkplaats. Foto: Jaap van der Vooren, 1930-1940. [RHCR]

- ↓ De Lagere Landbouww School van de Heer Van Schaik aan de Noordstraat in Bodegraven.

Ook de landbouw en het landschap werd steeds meer gereguleerd. Na de landbouwcrisis aan het einde van de negentiende eeuw en de algemene crisis in 1928 moderniseerde de landbouwsector in Nederland. Van landbouwonderwijs tot kunstmest en fokverenigingen voor beter vee. De Coöperatieve Boerenleenbank maakte het ook voor kleinere boeren mogelijk hun bedrijf uit te breiden. Schoolmeester Jan Vernooij was tevens 'landbouwvoorlichter'. In Bodegraven konden de oudere kinderen naar de Lagere Landbouwschool aan de Noordstraat, en daarna naar de R.K. Landbouwwinterschool in Voorhout.

- ↓ Diploma van de R.K. Landbouwwinterschool in Voorhout van de heer J.J. Vliet uit de Zegveldse Meije, 1951.

Tweede Wereldoorlog in De Meije

Schilderij van een stoet stedelingen op zoek naar eten tijdens de hongervinter, van schilder Jan Akkermans uit Bodegraven. [Karssen, p. 35

De afgelegen ligging van De Meije maakte het dorp in de Tweede Wereldoorlog een veelgebruikte schuilplaats, voor onderduikers en voor materieel. Er waren maar weinig Duitsers, zeker in het nog altijd slecht bereikbare noordelijke deel. 'Via de landelijke onderduikorganisatie kwamen de onderduikers per tientallen De Meije bevolken. De hele bevolking was hierin solidair.'²⁰ 'De Meijenaren verraadden elkaar niet,' zegt mevrouw van Vliet van de Historische Kring. In de achterlanden werden wapendroppingen gedaan voor de knokploegen uit Utrecht en Zuid-Holland. Ten tijde van de hongervinter kwamen stadsbewoners uit Amsterdam, Haarlem en Leiden naar De Meije, op zoek naar eten. Mevrouw van Vliet herinnert zich hoe de stadskinderen die tijdens de hongervinter bij de boeren werden ondergebracht na de oorlog in de zomer nog op de boerderij kwamen spelen.

Ruilverkaveling en natuur: zoeken naar de balans (1950 – heden)

↓ Voorlopig plan voor de ruilverkaveling Zegveld, 1954. [NA]

In de periode na de Tweede Wereldoorlog nam de sturing vanuit de provincie en het Rijk toe. In De Meije stond de zoektocht naar de balans tussen het agrarisch landgebruik, recreatie en natuurwaarden centraal. De twee ruilverkavelingen langs de Meije zijn exemplarisch voor de naoorlogse ontwikkeling op het gebied van landbouw en landinrichting. In de eerste decennia na de hongervinter van 1944 was dit opschaling en modernisering (ruilverkaveling Zegveld), vanaf 1970 was er steeds meer aandacht voor natuur, biodiversiteit en cultuurhistorie (ruilverkaveling Bodegraven).

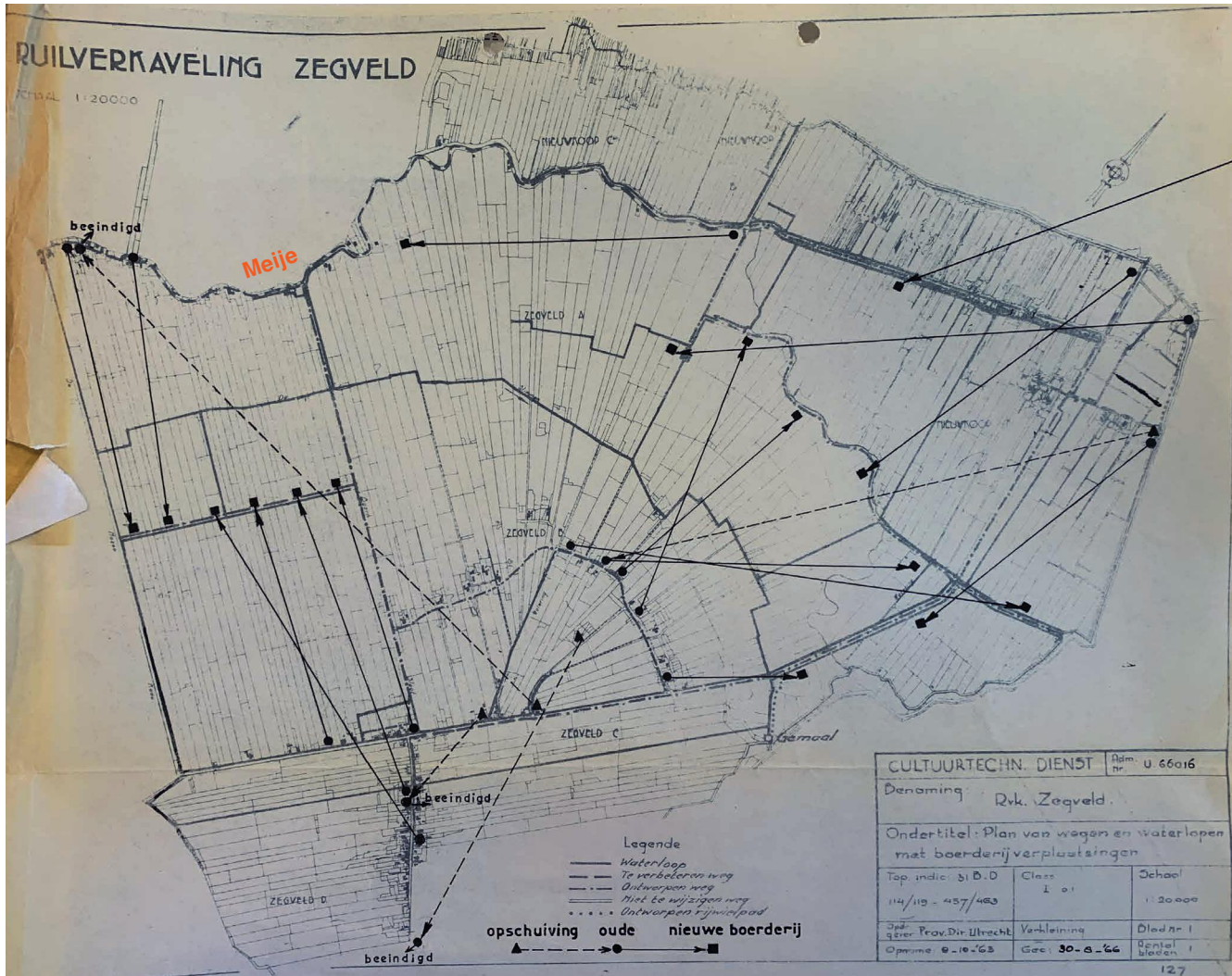
Eerste ruilverkaveling: Zegveld

Het doel van de ruilverkavelingen was om het trauma van de hongervinter van 1944, waarin Nederland niet in haar eigen voedsel had kunnen voorzien, voor altijd op te heffen en de boer een zekerder bestaan te geven. Er waren verschillende generaties ruilverkavelingen. In de eerste uitvoeringen stond de verbetering van het agrarisch bedrijf centraal: aanleg van wegen, boerderijverplaatsingen, verlaging van het grondwaterpeil en samenvoeging van kleine boerenbedrijven. Bij De Meije begon de ruilverkaveling in Zegveld. In het voorlopig plan voor wegen en waterlopen uit 1954 werd de weg langs de Meije verbeterd en zelfs deels verlegd, dwars door de nog overgebleven schraallanden. Uiteindelijk werd een klein deel van de schraallanden een reservaat, beheerd door Staatsbosbeheer (zie p. 16-17). De rest van de schraallanden, een gebied van 80 ha, werd in de periode 1953-1957 in cultuur gebracht. 'Het kronkelende weggetje is vrijwel het enige dat de bedenkers van de ruilverkaveling Zegveld in de jaren vijftig en zestig niet hebben rechtgetrokken,' zo reflecteerde de ruilverkavelingsjournalist Jan

van Es van de *Woerdense Courant* in 2006.²¹ Naast de aanleg van nieuwe infrastructuur werden ook boerderijen verplaatst. Zo woonden de boeren dicht bij hun herverdeelde land.

↓ Kaart van de boerderijverplaatsingen voor de ruilverkaveling van Zegveld, 1966. [NA]

↓ Ruilverkavelingsbrug in Zegveld, 1954. [NA]
 ↓↓ Gekanaliseerd water en brug in Slikkendam, Zegveld, ruilverkaveling 1954. [NA]

Boer versus recreant

Ondertussen ontdekte de stedelijke recreant De Meije. Het Meijepad tussen Nieuwkoop en de watertoren van De Meije werd in de weekendkranten bejubeld – ‘goed voor een onvergetelijke wandeling’ – en de oevers van de Meije waren populair onder de “bermtoeristen” die met de auto een tourtje maakten.²² De boeren van De Meije zagen het argwanend aan. In 1958 probeerde een groep van dertig Meijenaren aan de verplichting tot het beweegbaar houden van de bruggen over De Meije te ontkomen, om de toenemende watersport tegen te gaan. ‘De boeren zien liever geen motorboten en zeiljachten, en ook geen zomerhuisjes en bungalows. Ze willen geen meter grond verkopen. De Meije moet boerenland blijven.’²³ Ondertussen had het boerenbedrijf het zwaar. Er woonden nog relatief veel zelfkazende boeren in De Meije, maar de daggelders werkten nu in de fabrieken in Bodegraven, waar ze kortere dagen maakten voor een hoger loon. De boeren stonden er alleen voor, soms nog met een zoon. ‘De buren komen niet meer kijken als iemand een koe heeft gekocht. Ze hebben er geen tijd meer voor,’ vertelde een Meijenaar aan de Rotterdamse krant *Het Vrije Volk* in 1959.²⁴

↓ Veehouder Maarten Mouris aan de hooibouw met zijn paard op het land bij boerderij Meije 147. Op de achtergrond de rooms-katholieke kerk. Foto: Jaap van der Vooren, ca. 1960-1970. [RHCR]

↓ Gezicht op de Meije, ca. 1940-1950. [RHCR]

↓ De twee Goudse wandelsportverenigingen D.E.S. (links) en D.V.T. (rechts) passeren elkaar tijdens de vijfde wandeltocht door de Bodegraafse Meije, ca. 1960-1966. [RHCR]

In de naoorlogse planvorming voor De Meije stond de balans tussen het agrarisch landgebruik, recreatie en natuurwaarden centraal, waarbij de laatste twee steeds belangrijker werden.

In een poging om enerzijds de uitbreiding van bestaande agrarische bedrijven en anderzijds de bescherming van het landschap te bevorderen liet de gemeente Bodegraven door de Rotterdamse stedenbouwkundige W. Wissing in 1962 een plan opstellen. In het plan was de ruimte voor recreatie, het boerenbedrijf én de landschappelijke waarden zorgvuldig gewogen. Bebouwing op de oevers

was nog maar beperkt mogelijk, ze kregen vooral een recreatieve bestemming. Aan de andere kant van de weg was meer ruimte voor uitbreiding. 'Ons inziens kan op deze wijze de zowel landschappelijk als agrarisch schadelijke verbrokkeling van dit niet slechts fraaie doch ook intensief agrarische gebruikte gebied worden voorkomen,' schreef Wissing in de toelichting.²⁵

De landbouw moderniseerde, er kwamen trekkers, melkmachines en in 1980 de ligboxenstal. De melkveebedrijven namen in omvang toe.²⁶ Ruim de helft van de veehouders hield ook mest- of fokvarkens. De

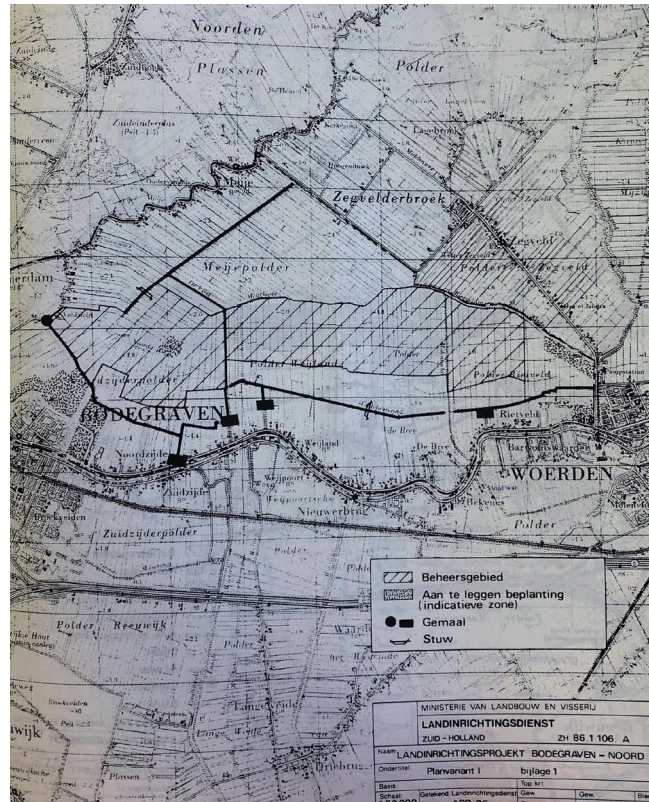
wei, een bijproduct van de kaasmakerij, was geschikt als varkensvoer, en de varkensmest was goed voor het grasland. Al deze modernisering zorgden voor een enorme overproductie – van 1950 tot 2015 steeg de productie van Nederlandse boeren met een factor vijf. Het gevolg was dat er al snel een 'boterberg' en een 'melkplas' ontstonden, overschotten die weggegooid werden. Het Nederlands Zuivelbureau startte vanaf 1950 een campagne met de mascotte Joris Driepinter, om melk op scholen en voor thuisconsumptie te stimuleren. Vanaf 1984 werden melkquota ingevoerd, precieze begrenzungen voor de productie van melk.

Tweede ruilverkaveling: Bodegraven-Noord

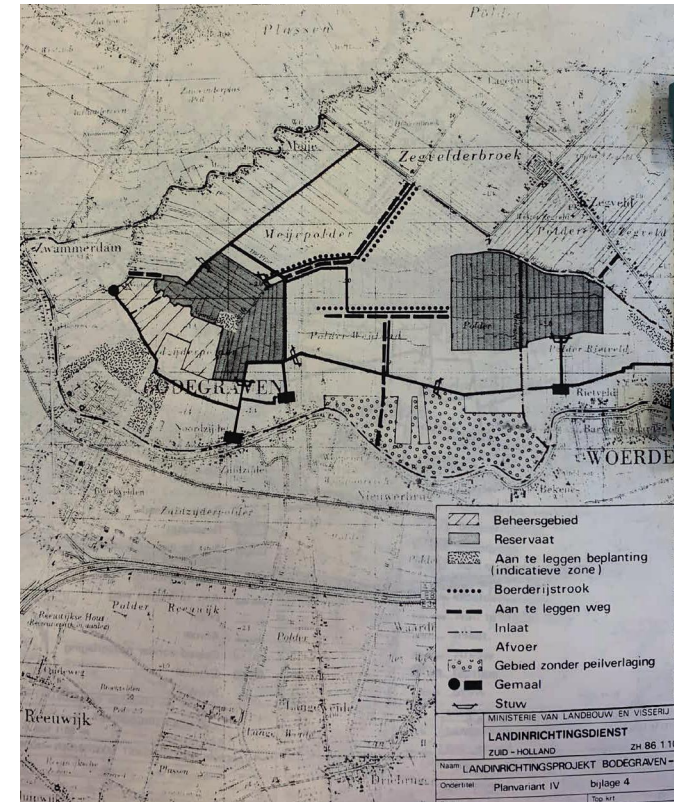
↓ Twee van de vier varianten van de eerste ruilverkavelingsplannen voor Bodegraven-Noord, 1979. [NA]

In 1955 had het bestuur van de Meijepolder (in het Bodegraafse deel) al een aanvraag tot ruilverkaveling gedaan, maar dit werd pas in 1976, na een tweede aanvraag, opgepakt. Bij de ruilverkavelingen kwam steeds meer aandacht voor landschaps- en natuurbehoud. In de Ruilverkavelingswet van 1954 was het de natuur- en landschapsbeschermers, gelukt om een zogenaamd landschapsplan verplicht te stellen. De ruilverkaveling van Bodegraven pakte dan ook heel anders uit dan de ruilverkaveling van Zegveld. In 1976 werd 'op initiatief van een werkgroep uit het plaatselijk agrarisch bedrijfsleven' de ruilverkaveling aangevraagd voor het gebied tussen De Meije, Bodegraven en de Grecht. De Provinciale Planologische Commissie keurde de aanvraag goed, maar onder voorwaarde dat 'strijdige belangen' tussen landbouw en natuur tot een 'aanvaardbare synthese' zou worden gebracht.²⁷

De boeren in ruilverkavelingsgebied Bodegraven-Noord kwamen in hun dagelijkse praktijk meerdere problemen tegen, opgesomd in het rapport van de Centrale Cultuurtechnische Commissie.²⁸ De grote kaveldiepte van ruim 2 km, geheel ontsloten vanaf de wegen langs de randen van het uitgestrekte gebied, was te diep voor de moderne veehouderijen, waar de koeien op stal gemolken werden. De weg langs de Meije was bovendien te smal voor het toenemende zwaardere vrachtverkeer van melktanks en bulkvervoer. De kleine erven beperkten de modernisering en opschaling van de bedrijfsgebouwen. En het waterpeil stond te hoog, waardoor de grond niet voldoende draagkrachtig was om in de winterperiode de mest en de gier uit te rijden. Daar stonden de landschappelijke en natuurwaarden tegenover: het karakter van het ongerepte

stilletgebied in het hart en de 'cultuurgradiënt' van intensief gebruik aan de voorkant van de kavels en hoge natuurwaarden aan de achterkant. Het gebied was een van de belangrijkste weidevogelgebieden van Zuid-Holland, in de winter kwamen er ganzen, goudplevieren, wulpen, smienten en wilde zwanen. De hooilanden en geriefbosjes trokken ook een 'rijk ontwikkeld planten- en dierenleven' aan. En dan nog de recreatie: deze moest volgens de nota Openluchtrecreatie in Zuid-Holland (1976) beperkt blijven

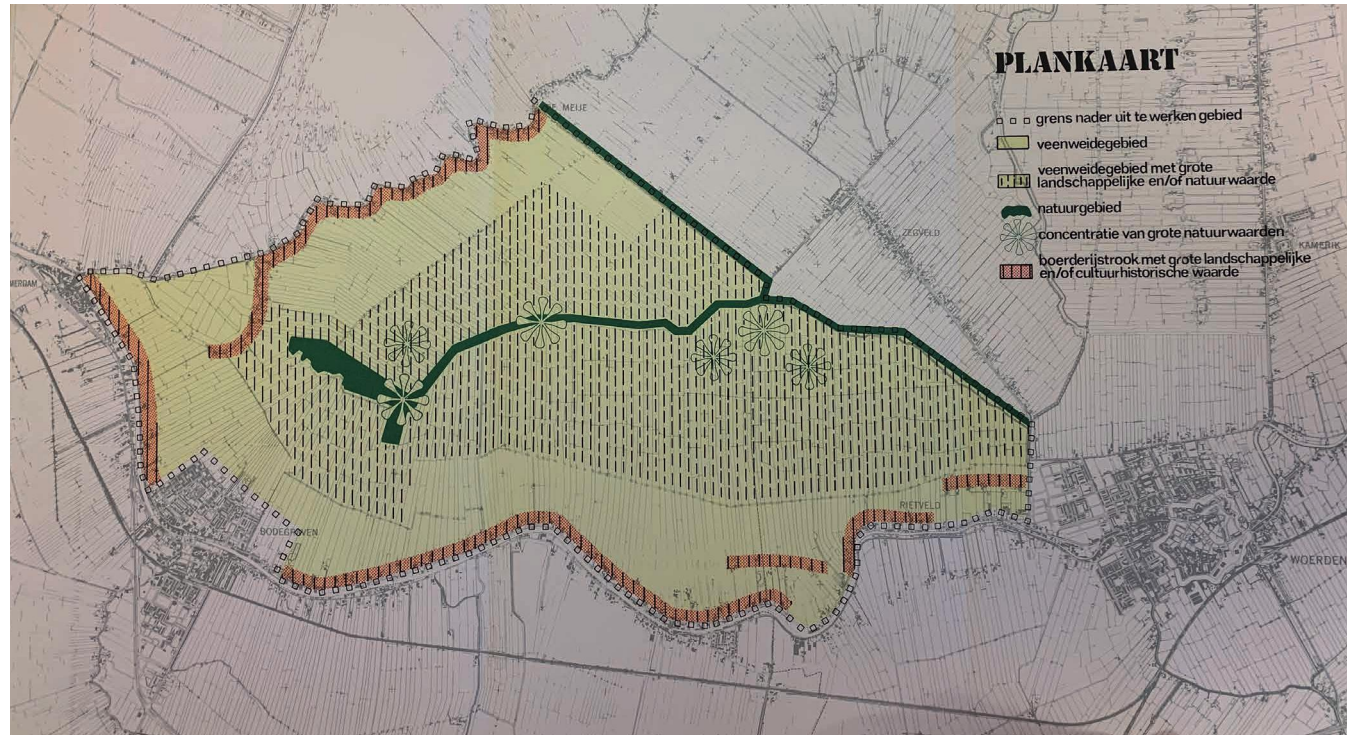
tot (zeer) extensieve recreatie, dus wandelen, fietsen en vissen. Maar daar waren wel goede routes voor nodig. De Cultuurtechnische Commissie werkte vier varianten uit, waarbij afwisselend het boerenbedrijf en de vergroting van het natuurareaal centraal stonden. Probleem was dat geen van de vier varianten de vereiste rendementsverhoging van minstens 10% opleverde. Er werden twee alternatieven gemaakt: een intensief plan met nieuwe verkaveling, 40 cm peilverlaging en vijftien boerderijverplaatsingen naar een

↓ Plankaart uit de tweede streekplaanuitwerking van Zuid-Holland Oost, voor het gebied tussen de Meije en de Oude Rijn, 1980. [NA]

nieuwe weg in het open middengebied, en een extensief model met subsidies voor natuurontwikkeling.

Maar nog steeds bleek de synthese van landbouw- en natuurwaarden lastig. In 1991, vijftien jaar na de aanvraag, kwam er eindelijk een voorontwerp Landinrichtingsplan op tafel. Het was niet waar de initiële aanvragers op hadden gehoopt. 'Geen "simpele" ruilverkaveling, waarin verbetering van de agrarische mogelijkheden voorop staat, maar een afweging van belangen van landbouw, milieu, natuur en landschap.'²⁹ In 1995, bijna twintig jaar na de aanvraag, werd er nog steeds aan de ruilverkaveling getekend. Maar het Nederlandse landbouwbeleid was omgeslagen. Vijftig jaar intensieve ruilverkaveling had geleid tot een uniform landschap van weilanden en Engels raaigras. In 1976 werd in het ruilverkavelingsrapport de stikstofuitstoot al kort genoemd, nu voerde natuurbehoud de boventoon.

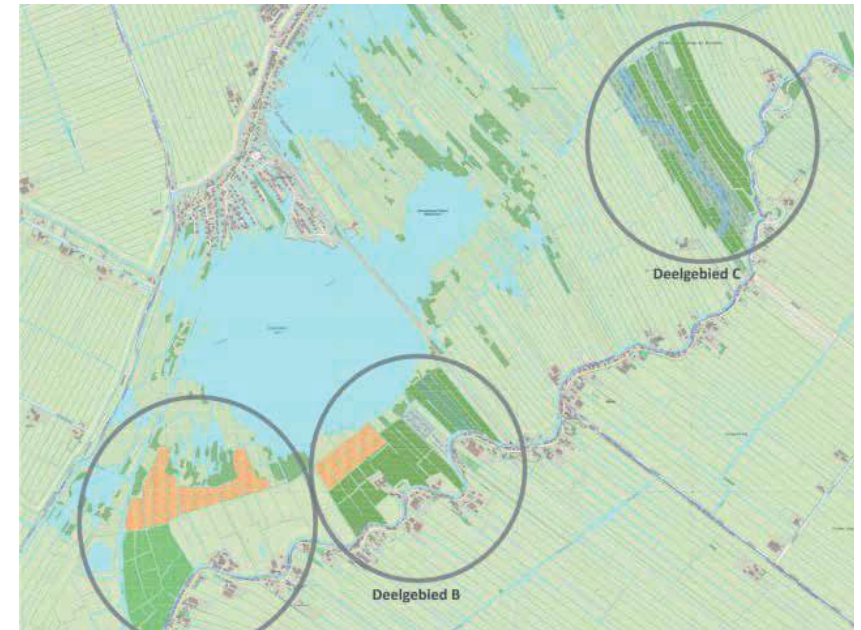
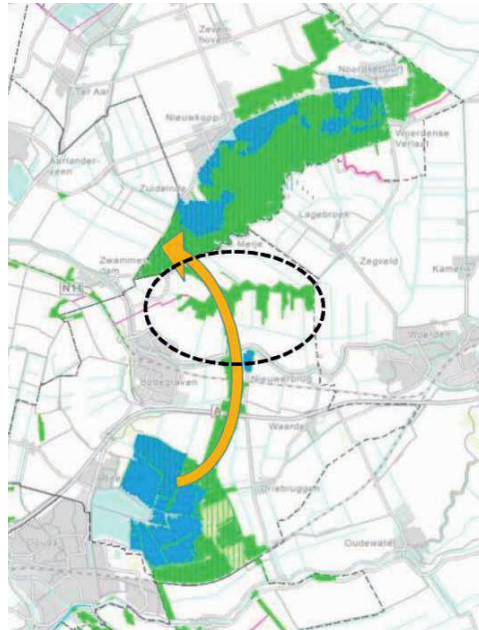
Het streekplan Zuid-Hollands Oost (1980) stelde dat in het ruilverkavelingsgebied Bodegraven-Noord 670 ha natuurgrond moest komen als ruggengraat van het gebied, beheerd door de boeren maar in eigendom van de provincie. De onteigening zou lang duren, in 1995 werd er rekening mee gehouden dat slechts tweevijfde voor 2015 gerealiseerd zou zijn, drievijfde moest daarna nog. 'Je ziet dat veel boeren een beetje angst hebben om de zelfstandigheid van hun bedrijf voor een deel op te geven,' aldus P. Muns, projectleider van de landinrichtingsdienst in Gouda.³⁰ Uiteindelijk werd een light-versie van de ruilverkaveling in 2006 voltooid.

- ↓ Natuurontwikkeling Bodegraven-Noord (zwart omcirkeld) als onderdeel van de natuurverbinding tussen de Nieuwkoopse Plassen en de Reeuwijkse Plassen [Veenweiden Gouwe Wiericke, Presentatie Schetsontwerp 21 maart 2016]
- ↘ Overzichtskaart Meijegraslanden. [natuurmonumenten.nl]

Het gebied bij de Meijekade op de achterkant van de kavels werd in 2013 opgenomen in het Natuurnetwerk Nederland. Nu wordt er gewerkt aan een plan voor de ontwikkeling van veenweidenatuur, als onderdeel van een natuurverbinding tussen de Natura2000-gebieden Nieuwkoopse en Reeuwijkse Plassen.³¹ Het gaat om soortenrijke graslanden die meerdere keren per jaar worden gemaaid. Een deel van de grond (buiten de grenzen van het kroonjuweel) zal worden geplagd om de oorspronkelijke schrale vegetatie weer terug te krijgen.

Ook aan de noordkant van de Meije, in het Nieuwkoopse deel, wordt aan natuurontwikkeling gewerkt. In de Meijegraslanden moet zo meer ruimte komen voor planten en dieren die in de Nieuwkoopse Plassen voorkomen. Er zal rietmoeras worden aangelegd en schraal, voedselarm grasland. Doel is dat in 2024 de eerste delen van de Meijegraslanden zijn ingericht.³²

Sinds de ruilverkaveling zijn de boerenbedrijven in De Meije verder opgeschaald. Achter de historische boerderijen zijn veeschuren en loodsen bijgebouwd, die ver het landschap insteken. Ook is De Meije nog steeds een populair recreatiegebied voor wandelaars en fietsers. De Hollandse Boerderij, waar mevrouw Van Vliet opgroeide, is nu een camping, en ook aan de Nieuwkoopse kant ligt bij nr. 150 een huisjespark met watertoeegang tot de plassen. Verschillende boerderijen bieden bed & breakfast-kamers aan, onder andere op nummer 130 (B&B De Meije) en 177 (Het Kraaienbosch). Na een proef in 2021 is in de zomer van 2022 De Meije definitief gesloten voor motorenverkeer op weekend- en feestdagen, omdat de motoren voor teveel overlast en onveiligheid op de smalle weg zorgden.

De Meijese gemeenschap is nog altijd op elkaar gericht, met buurtfeesten en burenhulp. Er komen steeds meer bewoners van buitenaf, uit Amsterdam en Den Haag, die boerderijen omvormen tot woonhuis of nieuwe villa's bouwen. Voor jonge Meijenaren is het moeilijk om een betaalbare woning te vinden, ze moeten vaak uitwijken naar Zegveld.

↓ De Meije gesloten voor motorenverkeer op weekend- en feestdagen. [AD Groene Hart, 11 juni 2022]

▲ De Meije in de weekenden en op feestdagen verboden voor motorrijders © Marnix Schmidt

Steeds meer gebieden in Groene Hart afgesloten voor motorrijders: 'Het loopt hier soms de spuigaten uit'

Na een deel van de Lekdijk bij Schoonhoven zijn ook De Meije en de Oude Meije definitief afgesloten voor motorrijders, althans in de weekends en op feestdagen. De rust moet terugkeren op de polderwegen. Bewoners blij, motorrijders niet.

↓ Opschaling van de bedrijven in De Meije: bouw van grote loodsen achter het lint.

↓↓ Camping De Hollandse Boerderij op een satelietbeeld. [Google Maps]

Bijlage 2

Scenario's voor het landschap en de gevolgen voor de cultuurhistorische waarden

De scenario's in deze bijlage zijn louter illustratief. Het zijn geen richtlijnen, maar laten alleen zien hoe eventuele toekomstscenario's al of niet passen bij het huidige provinciaal beleid voor de bescherming van kroonjuwelen.

Bespreking van vijf scenario's voor het landschap

Om een idee te krijgen van de (mogelijke) impact van transformaties in het landschap van dit kroonjuweel worden hier vijf scenario's op een rij gezet. Ze zijn gekozen uit de ontwikkelingen die reeds plaats hebben gevonden in het Groene Hart, als experiment of als landschappelijke transformatie. De scenario's zijn geordend van minst naar meest ingrijpend, gezien vanuit het perspectief van de cultuurhistorie. De hier besproken scenario's zijn geen richtlijnen, maar illustreren eventuele gevolgen bij mogelijke toekomstscenario's voor het landschap.

De provincie Zuid-Holland hanteert wat betreft ontwikkelingen van cultuurhistorische waardevolle elementen de drie eenheid inpassen, aanpassen en transformeren. Scenario 1 betreft een inpassing van de ontwikkeling in het bestaande landschap – de karakteristieken van het waardevolle landschap blijven behouden. Scenario 2 en 3 zijn aanpassingen van het bestaande landschap – nieuwe elementen worden in het bestaande landschap geïntegreerd: de verkaveling en openheid blijven behouden, maar het (gebruiks)karakter en de beplanting veranderen. Scenario 4 en 5 zijn ingrijpende transformaties: er ontstaat een nieuw landschap, waarbij de karakteristieken van het huidige landschap grotendeels zijn verdwenen.

VIJF SCENARIO'S

Scenario 1

Extensivering en meer ruimte voor de natuur

Scenario 2

Moerasnatuur

Scenario 3

Nieuwe teelten

Scenario 4

Uitbreiding Nieuwkoopse Plassen

Scenario 5

Elzenbroekbos

Scenario 1: extensivering van de veeteelt en meer ruimte voor de natuur (hooilanden)

Minder vee, meer ruimte voor de natuur. Vanuit de cultuurhistorische ontwikkeling van De Meije is dit scenario goed denkbaar. De al bestaande opeenvolging van weilanden langs het lint naar de ruigere gronden aan het einde van de percelen kan worden versterkt. Het slotenpatroon en de eenheid van het landschap blijven behouden. Boeren kunnen – als dragers van het landschap – deelnemen aan het natuurbeheer. Belangrijk is dat de begroeiing (hooilanden) niet te hoog wordt, zodat de openheid ervaarbaar blijft.

Landschappelijke waarden	landschappelijke kwaliteit verstoord ← → behouden/ versterkt				
1. Samenhang voor-achtergrond	○	○	○	○	●
2. Overgang weide-hooi-plassen	○	○	○	○	●
3. Openheid en vrij zicht	○	○	○	●	○
4. Slotenpatroon	○	○	○	●	○
5. Eenheid en samenhang van het landschap	○	○	○	○	●

Scenario 2: moerasnatuur

Door verhoging van het waterpeil staat het landschap soms onder water, waardoor nieuwe moerasachtige plantensoorten groeien. Er komen ook moerasvogels op af. Met deze ingreep kan worden voorkomen dat gronden elders te nat worden. De belangrijkste waarden van het landschap van De Meije blijven, indien zorgvuldig ontworpen en bijgehouden, bewaard: de samenhang tussen voor- en achtergrond, de landschappelijke overgang en de openheid. Belangrijk is dat het slotenpatroon herkenbaar blijft en dat de beplanting laag wordt gehouden. De eenheid en samenhang in het landschap zijn een aandachtspunt, maar kunnen bij zorgvuldige inpassing ook worden versterkt.

Landschappelijke waarden	landschappelijke kwaliteit verstoord ← → behouden/ versterkt				
1. Samenhang voor-achtergrond	○	○	○	○	●
2. Overgang weide-hooi-plassen	○	○	○	●	○
3. Openheid en vrij zicht	○	○	●	○	○
4. Slotenpatroon	○	○	●	○	○
5. Eenheid en samenhang van het landschap	○	○	○	●	○

Scenario 3: nieuwe teelten

Teelten zoals lisdodden, cranberries, riet en olifantsgras gedijen goed bij een hoger waterpeil. Bij De Meije zou het introduceren van nieuwe teelten een fragmentering van het nu samenhangende landschap kunnen betekenen (blokverdelingen die we kennen van de drogere akkergronden en droogmakerijen). Als de teelten laag genoeg zijn kan de openheid wel behouden blijven. Nieuwe teelten passen minder goed in de overgang van ruige gronden naar weidegronden; ze zouden – als door mens bewerkte gronden – het beste passen in de buurt van het lint, maar daarmee verandert de karakteristieke beleving en samenhang tussen voor- en achtergrond. Het slotenpatroon blijft wel behouden.

Landschappelijke waarden	landschappelijke kwaliteit verstoord ← → behouden/ versterkt				
1. Samenhang voor-achtergrond	○	○	●	○	○
2. Overgang weide-hooi-plassen	○	○	●	○	○
3. Openheid en vrij zicht	○	○	●	○	○
4. Slotenpatroon	○	○	○	●	○
5. Eenheid en samenhang van het landschap	○	●	○	○	○

↓ Nieuwkoopse Plassen.

Scenario 4: onder water, als uitbreiding van de Nieuwkoopse Plassen

Bij het volledig of tijdelijk onder water zetten van het gebied gaat de fragiliteit en samenhang van het Meijelandchap verloren. Achter het lint ontstaat dan een watervlakte, waardoor de samenhang tussen voor- en achtergrond verstoord wordt, alsook de zo karakteristieke geleidelijke overgang van weidegronden naar hooigronden naar plassengebied. Bovendien gaan er natuurwaarden mee verloren. Het is de vraag of dit gebied, waar de bodem relatief hoog is en de dijken vrij laag, geschikt is voor waterberging, de diepe droogmakerijen in de omgeving lenen zich er beter voor.

Landschappelijke waarden	landschappelijke kwaliteit				
	verstoord	←→			behouden/ versterkt
1. Samenhang voor-achtergrond	○	●	○	○	○
2. Overgang weide-hooi-plassen	●	○	○	○	○
3. Openheid en vrij zicht	○	○	○	○	●
4. Slotenpatroon	●	○	○	○	○
5. Eenheid en samenhang van het landschap	●	○	○	○	○

↓ Links: Elzenbroekbos [Ecopedia]. Rechts: bosperceel op een kaart van De Meije en Nieuwkoopse Plassen uit 1647. [NA]

Scenario 5: elzenbroekbos

Het oerlandschap van het Groene Hart: elzenbroekbos. Op historische kaarten zien we ook in de zeventiende en achttiende eeuw soms nog bospercelen. Bij grote oppervlakte bosbeplanting gaat de karakteristieke openheid van De Meije verloren. Er ontstaat een nieuw soort landschap, met gevolgen voor de zo waardevolle samenhang tussen het lint en het achterland. Bovendien gaat de markering van de weteringen en dorpsranden met opgaand groen hiermee verloren.

Landschappelijke waarden	landschappelijke kwaliteit				
	verstoord	←→			behouden/ versterkt
1. Samenhang voor-achtergrond	●	○	○	○	○
2. Overgang weide-hooi-plassen	●	○	○	○	○
3. Openheid en vrij zicht	●	○	○	○	○
4. Slotenpatroon	○	●	○	○	○
5. Eenheid en samenhang van het landschap	●	○	○	○	○

Toelichting scenario's

Op basis van de provinciale status als beschermingscategorie 1 van het kroonjuweel is aanpassen en transformeren in beginsel uitgesloten.

Vanuit cultuurhistorie gezien zijn scenario 4 en 5 niet wenselijk. Het zo gewaardeerde landschap van het kroonjuweel, exemplarisch voor veenweidegebieden in het Groene Hart, verandert zodanig dat de cultuurhistorische waarden niet meer herkenbaar zijn. Ten aanzien van scenario 5 is het nog wel denkbaar om een beperkt aantal bospercelen toe te voegen, historisch ook onderdeel van het landschap. De locatie van de percelen moet zorgvuldig worden bestudeerd vanuit de samenhang en openheid van het landschap in het geheel, en vanuit de beleving vanaf het lint.

Ook scenario 3 heeft niet de voorkeur vanuit cultuurhistorie. Nieuwe teelten passen niet in de overgang van plassen naar hooilanden naar weidegronden naar het lint. Wat betreft scenario 2: Vanuit cultuurhistorie heeft het de voorkeur een dergelijke vernatting in een gebied buiten het kroonjuweel op te vangen. Maar in de zone tussen de Nieuwkoopse Plassen en de Meije is het introduceren van moerasnatuur niet geheel ondenkbaar. Zo kan de bestaande overgang van de natuurgebieden aan het einde van de percelen naar het lint worden versterkt.

Scenario 1 is vanuit cultuurhistorie het meest passend, omdat de bestaande landschapskarakteristieken worden versterkt en het scenario in lijn is met de historische ontwikkeling en het verhaal van het gebied.

Eindnoten

- 1 gebiedsporfielen.zuid-holland.nl
- 2 Tielhof en Van Dam, 2006, p. 170.
- 3 Pleijter en Van Wallenburg, 1981, p. 29
- 4 Bestemmingsplan Landelijk gebied Nieuwkoop, november 2016, versie 4, p. 13. Via: ruimtelijkeplannen.nl
- 5 Van Doorn, 1940, p. 10.
- 6 Tielhof en Van Dam, 2006, p. 36.
- 7 Van Doorn, 1940, p. 55.
- 8 Pleijter en Van Wallenburg, 1981, p.24
- 9 'Sint-Maartenskerkhof in de Meije', via: rhcrijnstreek.nl.
- 10 Karssen, 1981, p. 13.
- 11 Enquete, 1494, p. 147.
- 12 Karssen, 1981, p. 44.
- 13 H. van der Halm, 'Zwerven door het Groene Hart', Trouw 10 juli 1982.
- 14 J. de Vries, Barges and Capitalism: Passenger Transportation in the Dutch Economy 1632-1839, 1981.
- 15 G. Brugmans, Onder de loupe van het buitenland, 1929.
- 16 RHCR, z.j., p. 5.
- 17 RHCR, z.j., p. 7.
- 18 Karssen, 1981, p. 25.
- 19 Karssen, 1981, p. 28.
- 20 Karssen, 1981, p. 33.
- 21 Van Es, 2006.
- 22 De Waarheid, 1964.
- 23 Bruins, 1959.
- 24 Bruins, 1959.
- 25 Wissing, 1962, p. 15.
- 26 Centrale Cultuurtechnische Dienst, 1978, p. 4.
- 27 Centrale Cultuurtechnische Dienst, 1978, p. 1.
- 28 Centrale Cultuurtechnische Dienst, 1978.
- 29 Van Es, 1989.
- 30 Van Es, 1989.
- 31 veenweidengouwewiericke.nl/projecten/bodegraven-noord
- 32 natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/nieuwkoopse-plassen/natuurontwikkeling/meijegraslanden

Bronnen

- Buro Sant en Co & FABRICations, 'Groene Hart, ontwerpend onderzoek naar een adaptief en gedifferentieerd landschap', 2019.
- Centrale Cultuurtechnische Commissie, 'Ruilverkaveling: "Bodegraven Noord". Advies ex artikel 32 van de Ruilverkavelingswet 1954', 14 juli 1978. in: Nationaal Archief, Toegang 3.02.43, inv. nr. 953.
- 'Enquête ende informatie upt stuck van der reductie ende reformatie van den schiltaelen, voertijts getaxeert ende gestelt geweest over de landen van Hollant ende Vrieslant. Gedaen in den jaere MCCCCXCIII.' ("Enquête"). Heruitgave door E.J. Brill, 1876. Leiden: A.W. Sijthoff.
- Erisman, J.W. & B. Strootman, *Naar een ontspannen Nederland*, 2021
- 'Gedachten van een dagjesmens', *De Waarheid* 28 mei 1964.
- Karssen, C. *De Meije. Historie van een buurtschap met karakter*, 1981. Bodegraven: Boekhandel Karssen.
- 'Korte schets van de geschiedenis van Bodegraven 1811-1914' [toelichting bij het archief van de Gemeente Bodegraven, 1811-1941], RHC Rijnstreek.
- Pleijter, G. en C. van Wallenburg, *Ruilverkavelingsgebied Bodegraven-Noord. Bodemgesteldheid en bodemgeschiedenis*, 1981. Wageningen: Stichting voor Bodemkartering.
- R. Bruins, 'Stil stukje Holland tussen plassen en polders. Duizendjarige Mije wil boerenland blijven', *Het Vrije Volk* 28 maart 1959.
- Regionaal Historisch Centrum Rijnstreek en Lopikerwaard (RHCR), 'Korte schets van de geschiedenis van Bodegraven 1811-1941', z.j., p. 5.
- SteenhuisMeurs, 'Landschapsbiografie Groene Hart' [rapport], 2021.
- Tielhof, M. van en P.J.E.M. van Dam, *Waterstraat in stedenland. Het hoogheemraadschap van Rijnland voor 1857*, 2006. Utrecht: Matrijs.
- Van 't Riet, A.J.J.. *Meeten, boren en besien. Turfwinning in de buitenrijnse ambachten van het Hoofheemraadschap van Rijnland 1680-1900*, 2005. Hilversum: Verloren.
- Van Doorn, C. *Het oude Miland en zijn waterstaatkundige ontwikkeling*, 1940. Utrecht: Kemink en Zoon N.V. p. 10
- Van Es, J. 'Boeren zijn naar verwachting niet echt blij met landinrichtingsplan Bodegraven-Noord', *Woerdense courant*, 15 december 1989.
- Van Es, J. 'Service tot de deur. Toeristische route met de buurtbus van Woerden naar Bodegraven', *Woerdense Courant* 3 augustus 2006.
- Vereniging Deltametropool, 'Knelpuntenanalyse Groene Hart', 2020.
- Vos, P., M. van der Meulen, H. Weerts en J. Bazelmans, *Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu*, 2018. Amsterdam: Prometheus.
- Wissing, W. 'Bodegraven plan de Meije', *Stedebouw en Volkshuisvesting*, 1962 (43) 1, p. 15.
- Zwieten, J.W. van, *Oude prentkaarten vertellen over Bodegraven Nieuwebrug en De Meije*, 1971. Alphen aan den Rijn: Repro-Holland.
- ### Geraadpleegde archieven
- EL Erfgoed Leiden (beeldbank)
- GA Gemeentearchief Alphen aan den Rijn (beeldbank)
- HR Hoogheemraadschap Rijnland (beeld- en kaartenbank)
- RHCR Regionaal Historisch Centrum Rijnstreek en Lopikerwaard (beeldbank)
- SaMH Streekarchief Midden-Holland (beeldbank)
- UA Utrechts Archief (beeldbank)
- NA Nationaal Archief:
- 4.ZHPB3 Plaatsingslijst van uitbreidings- en bestemmingplannen behorend tot het archief van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, 1906-1965
 - 3.19.41 Inventaris van een verzameling papieren, afkomstig van de familie Van Reede van Oudtshoorn, 1321-1902
 - 3.02.43 Provinciale Planologische Dienst in Zuid-Holland
 - 3.20.76 Inventaris van het archief van de familie Del Court van Krimpen, (1506) 1611-1979
 - 3.02.22 Inventaris van het archief van de Griffie van de provincie Zuid-Holland(1826) 1946 - 1975 (1991)
 - 2.11.5006 Inventaris van het archief van de Cultuurtechnische Dienst / Landinrichtingsdienst en daarbij gedeponeerde archieven, 1935-1995
 - 2.11.5146 Inventaris van het archief Beheersplannen van Staatsbosbeheer, 1945-1995
 - 3.11.5328 Inventaris van het archief van de Cultuurtechnische Dienst / Landinrichtingsdienst in de provincie Zuid-Holland en taakvoorgangers, 1923-1997

Colofon

Dit onderzoek werd uitgevoerd door SteenhuisMeurs in opdracht van Provincie Zuid-Holland.

Projectteam SteenhuisMeurs

Projectgroep provincie en gemeentes

Provincie Zuid-Holland:

Gemeente Nieuwkoop:

Gemeente Bodegraven-Reeuwijk:

Voor het opstellen van dit ontwikkelingskader hebben we gesproken met de volgende Meijenaren en personen met (bouw)initiatieven in De Meije:
(Historische Kring Bodegraven) en
(initiatiefnemer van een bouwproject voor Meije 124).

SteenhuisMeurs BV, Paterswolde
Hoofdweg 255 9765 CH Paterswolde
050 3080100
www.steenhuismeurs.nl

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SteenhuisMeurs. Let op: Op de afbeeldingen in deze rapportage kunnen auteursrechten van toepassing zijn. Wij zijn niet aansprakelijk voor schade die voortkomt uit het ongeoorloofd gebruik van het beeldmateriaal in deze uitgave.

Wij hebben ons best gedaan om alle rechthebbenden met betrekking tot het beeldmateriaal in dit rapport te achterhalen. Als u denkt dat uw materiaal zonder voorafgaande toestemming is gebruikt, neem dan contact met ons op.

© SteenhuisMeurs BV, Paterswolde

PZH - 240900302

